

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

Maliyyə Sabitliyi Hesabatı

2024 I yarıml

MALİYYƏ SABİTLİYİ DEPARTAMENTİ

Azərbaycan Respublikasının

Mərkəzi Bankı

MALİYYƏ SABİTLİYİ HESABATI*

* Hesabat 2024-cü ilin iyun ayının məlumatları əsasında hazırlanmışdır.

ABREVIATURALAR

AMB – Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı

AİKZF - Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu

ARDNF – Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu

AİB – Asiya İnkişaf Bankı

AVM – Açıq valyuta mövqeyi

BGN – Borcun gəlirə nisbəti

BOKT – Bank olmayan kredit təşkilatı

BVF – Beynəlxalq Valyuta Fondu

DB – Dünya Bankı

DGK – Dövlət Gömrük Komitəsi

DQK – Dövlət qiymətli kağızları

DSK – Dövlət Statistika Komitəsi

ƏƏSMN – Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

FŞ – Fiziki şəxs

f.b. – Faiz bəndi

HP – Hodrik-Preskott filtri

HŞ – Hüquqi şəxs

XV – Xarici valyuta

İEÖ – İnkişaf etmiş ölkələr

İEOÖ – İnkişaf etməkdə olan ölkələr

KA – Kapital adekvatlığı

KAƏ – Kapital adekvatlığı əmsalı

QİK – Qeyri-ışlək kreditlər

QKDK – Qeyri-dövlət qiymətli kağızları

MKOS – Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq

MV – Milli valyuta

ö.i.m.d – Ötən ilin müvafiq dövrü

ROA – Aktivlərin gəlirliliyi

ROE – Kapitalın gəlirliliyi

RÖA – Risk üzrə ölçülmüş aktivlər

ÜDM – Ümumi daxili məhsul

VKK – Vaxtı keçmiş kreditlər

Mündəricat

Qısa xülasə	2
Qlobal makroiqtisadi şərait	4
Azərbaycanda maliyyə institutlarının fəaliyyət göstərdiyi makroiqtisadi mühit	8
Bank sisteminə ümumi baxış.....	12
Bank sistemi üzrə kredit riski	18
Bank sistemi üzrə bazar riski.....	24
Bank sistemi üzrə likvidlik riski	27
Bank sisteminin mənfəətliliyi.....	30
Bank sisteminin kapital mövqeyi.....	36
Bank olmayan kredit təşkilatları	40
Sığorta sektoru	44
Kapital bazarı	57

Qısa xülasə

2024-cü ilin I yarımilində qlobal iqtisadi mühit əmtəə qiymətləri üzrə qiymət azalmalarının səngiməsi, pul siyasətinin yumşalacağı istiqamətində gözləntilər və səhm bazarında müsbət dinamika ilə xarakterizə olunmuşdur. Yarımil ərzində Azərbaycan maliyyə sistemi iqtisadi aktivliyin bərpası, bank sisteminin monetar və prudensial çərçivəyə uyğunlaşması şəraitində fəaliyyət göstərmişdir.

Mərkəzi Bank tərəfindən həyata keçirilən makro və mikroprudensial siyasət bank sektorunun maliyyə dayanıqlılığının güclənməsini təmin etmişdir.

Yarımil ərzində bank sektorunun balansı genişlənməmişdir. Kreditləşmə fəaliyyətində yüksək aktivliyin davam etməsi fonunda həyata keçirilən makroprudensial siyasət və banklar tərəfindən risklərin effektiv idarə edilməsi ilə sektor üzrə kredit risklərinin səviyyəsində nəzərəçarpan dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.

Sektorun valyuta mövqeyi prudensial tələblər çərçivəsindədir. Dövr ərzində sektorun dedollarlaşma prosesində sabitləşmə müşahidə edilmişdir.

Sektorun likvidliyi komfort zonada qalmaqda davam edir. Sektorun likvidlik mövqeyi yeni monetar çərçivə və prudenisal alətlərin tətbiqi çərçivəsinə uyğunlaşmışdır. Bütün banklar məcmu və xarici valyuta üzrə müəyyən olunmuş likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) normativini üstələyir.

Bank sektorunun genişlənməsi fonunda mənfəətlilik artmaqda davam edir. 2024-cü ilin I yarısında zərərlə fəaliyyət göstərən bank olmamışdır. Sektorun əsas dayanıqlılıq göstəricilərindən olan kapital adekvatlığı prudensial tələbləri üstələməklə potensial itkiləri absorbsiya etmək imkanındadır.

Sığorta sektoru artım potensialını reallaşdırmaqdadır. Yığımlarda müsbət dinamika sığorta sektoru üzrə penetrasiya və dərinlik göstəricilərini artırmışdır. Sığorta şirkətləri institusional investor kimi potensiallarını reallaşdırmaqdadırlar.

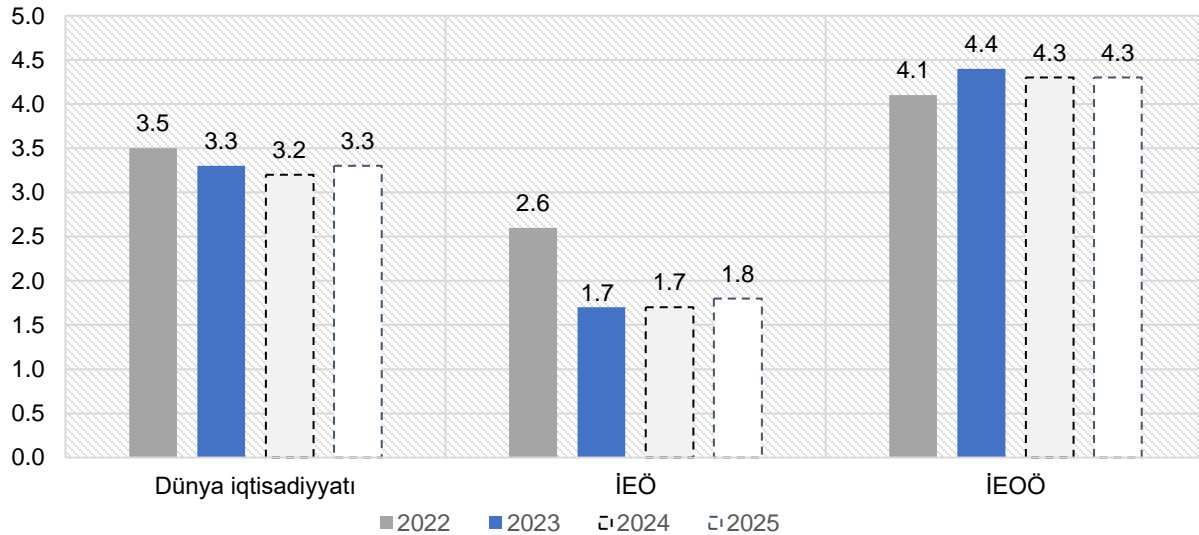
Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qiymətli kağızların dövriyyəsində artım baş vermişdir. Dövriyyənin həcmi yeni monetar çərçivənin tətbiqi fonunda repo və əks-repo əməliyyatlarının hesabına artmışdır. Kapital bazarında nüfuzetmə və dərinliyin artım potensialı yüksək olaraq qalmaqdadır.

Qlobal makroiqtisadi şərait

2024-cü ilin birinci yarımilində qlobal makroiqtisadi şərait pul siyasətinin yumşalacağı istiqamətində gözləntilər və səhm bazarında müsbət dinamika ilə müşahidə edilmişdir. 2023-cü ilin oktyabrından etibarən maliyyə bazarlarının gözləntiləri qlobal inflyasiyada müşahidə edilən azalma və pul siyasətinin tezliklə yumşalacağına dair gözləntilər fonunda müsbət olmuşdur. İnvestorların faiz dərəcələrinin endirilməsi ilə pul siyasətində yumşalmaların olacağına dair gözləntiləri, dünyanın aparıcı maliyyə şirkətlərinin maliyyə göstəricilərinin yaxşılaşması və korporativ sektorun mənfəətliliyinin proqnoz edilən göstəricilərindən yüksək olması səhm bazarlarında qiymətlərin və indekslərin dəyərinin artmasına səbəb olmuşdur. Bundan əlavə, korporativ və dövlət qiymətli kağızları arasında kredit spredi azalmışdır ki bu da bazar şəraitinin yaxşılaşdığını və korporativ sektorda qeyri-müəyyənliklərin azaldığını göstərir.

Qlobal iqtisadi gözləntilər və meyllər beynəlxalq təşkilatların proqnozlarında öz yerini tapmışdır. BVF-nin 2024-cü ilin iyul ayı hesabatında 2024-cü ilin sonuna olan qlobal iqtisadi artımı dəyişməz saxlanılıb 3.2% olaraq dəyərləndirilsə də, 2025-ci il üzrə qlobal iqtisadi artım 0.1 f.b yuxarı reviziya edilərək 3.3% səviyyəsinə qaldırılmışdır. BVF-nin iyul ayına olan hesabatına əsasən İEÖ üzrə ÜDM artımı 2024 və 2025-ci illər üzrə müvafiq olaraq 1.7% və 1.8% olaraq proqnoz edilmişdir ki, bu da aprel ayına olan hesabatın proqnozları ilə müqayisədə eynidir.

Qrafik 1. ÜDM-in artım proqnozları, faizlə

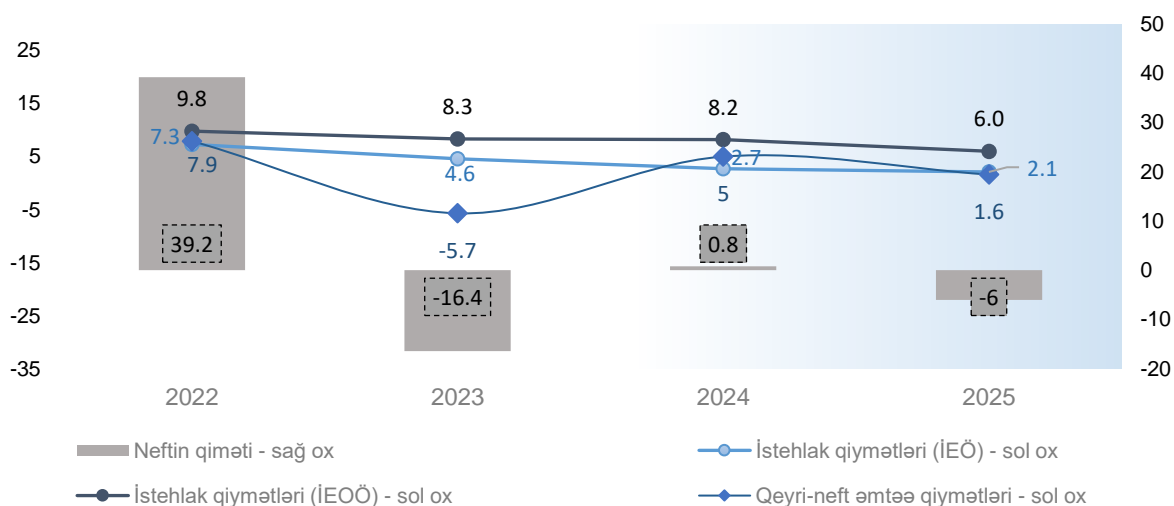

Mənbə: BVF, Dünya iqtisadiyyat icmalı (WEO), 2024 iyul

Hesabatla əsasən İEOÖ-lərin də qarşıdakı 2 ildə iqtisadi artımlarının sabit və müsbət zonada olacağı gözlənilir. Belə ki, iyul ayına olan hesabatla əsasən BVF-nin İEOÖ-lər üzrə 2024 və 2025-ci illər üçün iqtisadi artım proqnozu 2024-cü ilin aprel ayındakı proqnozlarla müqayisədə 1 f.b. artırılaraq hər iki ilin sonuna 4.3% olaraq müəyyən edilmişdir.

2024-cü ilin birinci yarısında davam edən geosiyasi gərginliklər, global yükdaşımalarda meydana gələn çətinliklər və geo-iqtisadi fraqmentasiya fonunda global əmtəə qiymətlərində azalma tendensiyası səngiməmişdir. Belə ki, Dünya Bankının iyul ayına olan hesabatına əsasən 2024-cü ilin iyul ayında ümumi əmtəə qiymət indeksi 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə 4.6%, qeyri-enerji qiymətləri 5.4% və enerji qiymətləri isə 4.2% artmışdır. BVF-nin 2024-cü ilin iyul ayına olan hesabatında neftin qiyməti üzrə aprel hesabatına nisbətdə daha müsbət proqnoz verilmiş və qeyri-neft əmtəə qiymətlərinin növbəti illərdə artacağı proqnozlaşdırılmışdır. 2024-cü ilin aprel ayına olan hesabatla əsasən neftin orta illik qiymətinin 2024 və 2025-ci illərdə təxminən 2.5% və 6.3% azalacağı proqnoz edilsə də, iyul ayı hesabatında neftin orta illik qiymətinin 2024-cü ilin sonuna 0.8% artacağı, 2025-cü ilin sonuna isə 6% azalacağı proqnozlaşdırılmışdır. İyul ayında dərc olunan hesabatla əsasən qeyri-neft əmtəə qiymətlərinin 2024 və 2025-ci illərdə müvafiq olaraq 5% və 1.6% artacağı, həmçinin növbəti 2 ildə də İEO-də və İEOÖ istehlak qiymətlərinin azalacağı proqnozlaşdırılır. Proqnozlara əsasən qarşıdakı illərdə əmtəə qiymətləri geosiyasi və geo-iqtisadi qeyri-müəyyənliklərdən əlavə iqlim dəyişikliklərindən də asılı olmağa davam edəcəkdir.

Qrafik 4. Əmtəə qiymətlərinin dəyişməsi, faizlə

Mənbə: BVF, Dünya iqtisadiyyat icmalı (WEO), 2024 iyul

2023-cü ildə qlobal tədarük zəncirinin sürətli bərpası həm baza həm də məcmu inflyasiyanın 2020-ci ildən öncəki orta səviyyəyə çatmasını dəstəkləyən əsas qüvvə olmuşdur. 2023-cü ildə enerji qiymətləri üzrə şokların və əmək bazarında sıxlığın azalması da qlobal inflyasiyaya azaldıcı təsir göstərmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, istehlak qiymətləri geosiyasi şoklara qarşı yüksək həssaslıq göstərir. Belə ki, 2023-cü ilin noyabr ayından etibarən Qırmızı dənizdə davam edən hücumlar Süveyş kanalı ilə olan yükdaşımaların kəskin azalmasına və dolayısı ilə tədarük zəncirinin zəifləməsi fonunda inflyasiyanın artmasına səbəb ola bilər.

Cədvəl 1. Fiskal balansın və dövlət borcunun ÜDM-də payı, %

	Fiskal balans				Dövlət borcu			
	2022	2023	Proqnoz		2022	2023	Proqnoz	
			2024	2025			2024	2025
İEÖ	-3.1	-5.6	-4.4	-4.2	111.2	111.0	111.2	112.4
ABŞ	-4.1	-8.8	-6.5	-7.1	120.0	122.1	123.3	126.6
Avrozona	-3.7	-3.5	-2.9	-2.6	90.8	88.6	88.7	88.3
Yaponiya	-4.4	-5.8	-6.5	-3.2	257.2	252.4	254.6	252.6
İEOÖ	-4.9	-5.4	-5.5	-5.3	64.0	68.0	69.4	71.3
Asiya	-7.2	-6.7	-6.9	-7.0	74.2	79.0	82.4	85.4
Avropa	-2.4	-4.3	-4.0	-3.1	31.9	33.9	36.2	37.7
Latin Amerikas	-3.3	-5.1	-4.7	-3.4	68.3	74.1	68.5	68.4
Yaxın Şərq və Şimali Afrika	3.8	0.6	-1.5	-1.1	43.5	43.1	42.3	41.4

Qlobal iqtisadiyyatda yumşaq eniş üzrə gözləntilər artsa da, davam edən inflyasiya riskləri bazar sabitliyini təhlükə altına qoya bilər. Dünyanın müxtəlif bölgələrində faktiki iqtisadi artımın gözləntiləri üstələməsinə dair məlumatlar fonunda qlobal iqtisadiyyatın yumşaq eniş edəcəyinə dair nikbinlik artır. Əksər iqtisadiyyatlarda əvvəlki faiz artımlarının yaratdığı məhdudlaşdırıcı şəraitin inflyasiyanı mərkəzi bankların hədəflərinə qaytaracağı gözləntiləri ilə investorlar gələcək rüblərdə pul siyasətinin yumşaldılacağını gözləyirlər. Bəzi ölkələrdə inflyasiyanın son dövrlərdəki dəyişkənliyi, disinflyasiya prosesinin hələ başa çatmadığını və müəyyən çətinliklərlə üzləşmə ehtimallarının olduğunu göstərir.

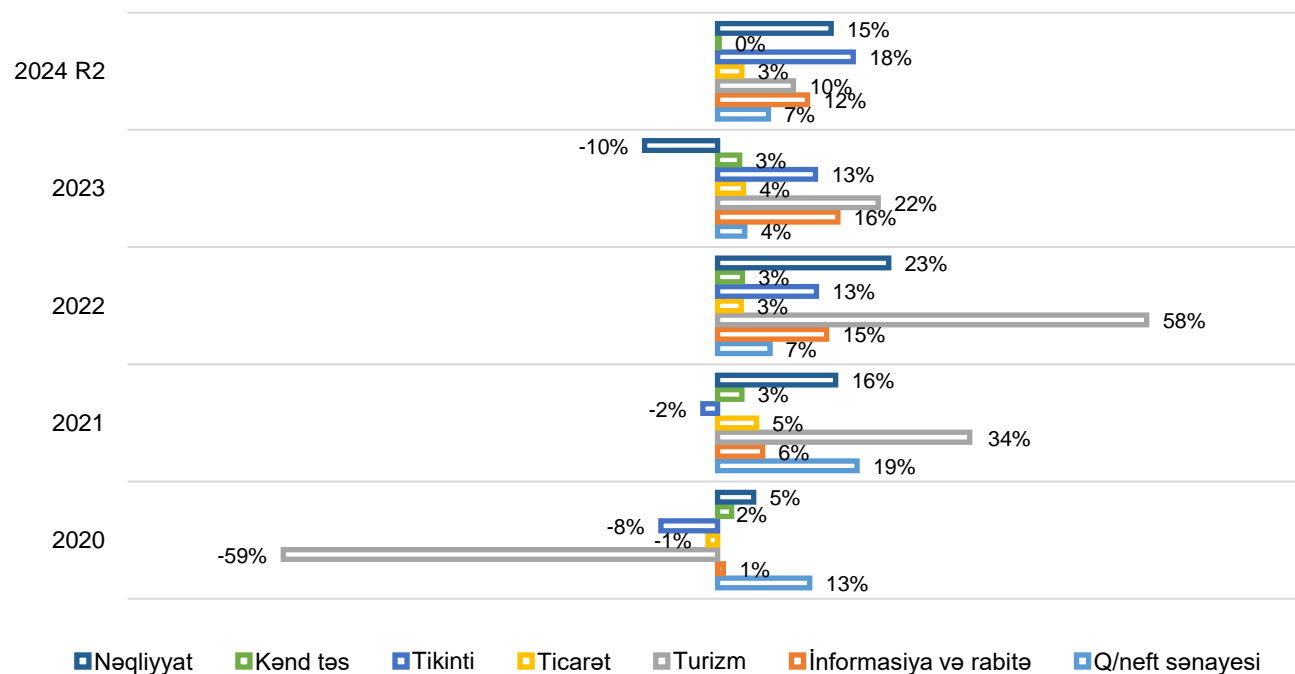
Qısamüddətli dövrdə qlobal maliyyə sabitliyi üzrə risklər azalsa da, kövrəkliklər qalmaqdadır. Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının təhlillərinə əsasən qısa müddətli maliyyə sabitliyi riskləri azalması fonunda qlobal iqtisadi artım perspektivləri yaxşılaşıb. BVF-nin risk altında olan artım (GAR) çərçivəsinə əsasən, gələn il üçün qlobal iqtisadi artıma dair risklər əvvəlki dövrlərlə müqayisədə azalıb. Bununla yanaşı, qısamüddətli dövrdə təhdidlər azalsa da, inflyasiyanın azalmasının son mərhələsi üzrə özünü tam bərpa etməyən qlobal iqtisadiyyat yeni maliyyə kövrəklikləri ilə üzləşə bilər. Bu riskləri idarə etmək, gələcəkdə maliyyə sisteminin sabitliyini təmin etmək üçün makroiqtisadi mühitin qlobal və yerli səviyyədə davamlı olaraq diqqət mərkəzində saxlanması və təhlil edilməsi tələb olunur.

Azərbaycanda maliyyə institutlarının fəaliyyət göstərdiyi makroiqtisadi mühit

Davam etməkdə olan global geosiyasi və geoiktisadi kövrəkliklərə baxmayaraq 2024-cü ilin I yarımilliyində Azərbaycan iqtisadiyyatında müsbət artım dinamikası müşahidə olunub. Bu dövrdə artan məcmu tələb fonunda profitli xarici ticarət balansı və qeyri-neft-qaz sektoru iqtisadi artıma mühüm töhfə verib. Hesabat ili ərzində ÜDM real ifadədə 4.3% artmış və həcmi nominal ifadədə 59.5 mlrd. manata çatmışdır. Qeyri-neft-qaz sektoru iqtisadi artımın əsas qüvvəsi olmaqda davam etmişdir. Belə ki, dövr ərzində neft-qaz sektorunda istehsal olunmuş əlavə dəyərde 0.6% artım müşahidə edilsə də, qeyri-neft-qaz sektorunda 6.9% artım qeydə alınmışdır. Nəticədə dövr ərzində qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payı 60%-dən 65.2%-ə yüksəlmişdir. Əhalinin hər nəfərinə düşən ÜDM isə 5.8 min manat təşkil etmişdir.

Ötən ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü ilin I yarımili ərzində qeyri-neft sektorunun bütün sahələri üzrə artım müşahidə olunmuşdur. Ən böyük artım işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan tikinti və yenidənqurma işləri fonunda tikinti sektoru üzrə (18%) qeydə alınmışdır.

Qrafik 6. Qeyri-neft sektoru sahələrinin iqtisadi artım tempi

Mənbə: DSK

Cari ilin ilk yarısında məşğul əhalinin sayında və əhalinin nominal gəlirlərində artım müşahidə edilmişdir. 2024-cü ilin iyun ayının sonuna iqtisadi fəal əhalinin sayı 5280.6 min nəfər olmuşdur ki, onlardan 4996.5 min nəfərini məşğul əhali təşkil etmişdir. Muzdlu çalışan işçilərin sayı 1794.4 min nəfər təşkil etmişdir ki, onların da 51%-i (893 min nəfər) dövlət sektorunda, 49%-i (856 min nəfər) isə qeyri-dövlət sektorunda çalışmışdır. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında muzdlu işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı 2023-cü ilin müvafiq dövrünə nisbətən 8.8 faiz artaraq 1002,8 manata çatmışdır. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında əhalinin gəlirləri nominal ifadədə 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 5,3 faiz artaraq 39,9 milyard manat olmuşdur.

2024-cü ilin I yarısında illik inflyasiyada azalma meyilləri davam etmişdir. DSK-nın məlumatına əsasən 2024-cü ilin iyun ayında illik (2024-cü ilin iyun ayı 2023-cü ilin iyun ayına nəzərən) inflyasiya 1.1% olmuşdur ki bu da 2023-cü ilin dekabr ayında olan illik inflyasiyadan 1 f.b aşağıdır. Cari ilin orta illik inflyasiyası (2024-cü ilin yanvar-iyun ayları 2023-ci ilin yanvar-iyun aylarına nəzərən) isə 0.7% olmuşdur ki bu da 2023-cü ilin sonuna olan orta illik inflyasiyadan 8.1 f.b aşağıdır.

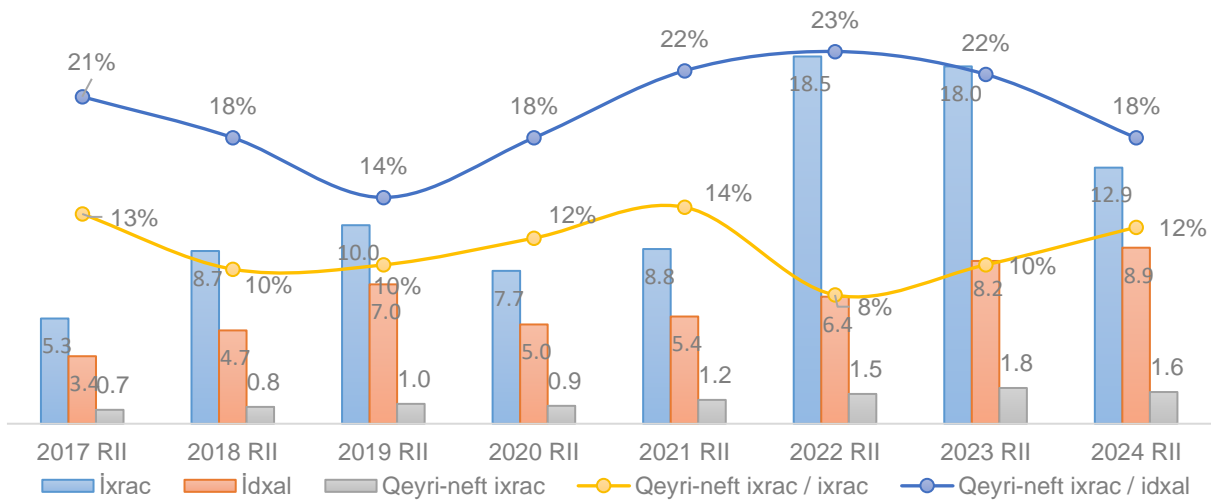
Tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın dəyişkənliyinə baxmayaraq manatın nominal effektiv məzənnəsinin bahalaşması inflyasiyanın azalmasını şərtləndirən amillərdən olmuşdur. Dünya Bankının 2024-cü ilin iyun ayına olan hesabatına əsasən qeyri enerji qiymətləri indeksi ilə yanaşı əmtəə qiymətləri indeksində də illik əsasda artım müşahidə edilmişdir. Dünya əmtəə və enerji bazarlarında qiymətlərin dəyişkənliyinə baxmayaraq 2024-cü ilin ilk 6 ayında manatın nominal effektiv məzənnəsinin 3% bahalaşması inflyasiyanın azalmasını şərtləndirən amillərdən olmuşdur. Bununla yanaşı, qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənən məhsul və xidmətlərin qiymət və tariflərində edilən dəyişikliklərin inflyasiya proqnozuna artırıcı təsiri mövcuddur. 2024-cü ilin I yarımilində tənzimlənən qiymətlərdə müşahidə edilən artımın inflyasiya proqnozuna birbaşa və dolaylı artırıcı təsirinin 1.5 f.b. olacağı gözlənilir ki, bunun da 1 f.b. 2024-cü ildə reallaşması mümkündür.

2024-cü ilin I yarımili ərzində Mərkəzi Bank pul siyasəti qərarlarının faiz kanalı ilə ötürücülüyünün yaxşılaşması fonunda inflyasiya proseslərinin tənzimlənməsi istiqamətində pul siyasəti həyata keçirmişdir. Bu dövrdə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar əsasən inflyasiya faktorlarının dinamikası, pul siyasətindən kənar amillərin təsiri və məcmu tələb nəzərə alınmaqla verilmişdir. Pul siyasətinə həsr edilmiş ilk 3 iclasda uçot dərəcəsinin 8%-dən 7.25%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 9%-dən 8.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6.5%-dən 6.25%-ə endirilməsi ilə bağlı qərarlar qəbul edilmiş, son iclasda isə faiz dəhlizinin parametrləri dəyişməz saxlanılmışdır. Bu qərarlar pul siyasəti vasitəsilə məcmu tələbə və inflyasiya faktorlarına təsir göstərmişdir.

Avqust ayında 1 günlük təminatlı əməliyyatlar üzrə orta faiz (1D AZIR) 7.28% olmaqla faiz dəhlizinin daxilində uçot dərəcəsinə yaxın formalaşmışdır. Ümumilikdə 1D AZIR indeksi ilə uçot dərəcəsi arasındakı fərq avqustda son ayların minimumuna enmişdir. Təminatlı bazarda 1 gün ərzində baş tutan əməliyyatların həcminə görə də avqust ayında baş tutan əməliyyat həcmi son ayların maksimumuna çatmışdır. Mərkəzi Bank hökumət hesabları qalıqlarının dəyişiminin bank sistemindəki likvidliyə təsirini nəzərə alaraq sterilizasiya əməliyyatlarının həcmi azaltmışdır. Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notların həcmi cari ilin 8 ayında 45.6% azalmışdır.

2024-cü ilin I yarısında xarici ticarət balansı profitli olmuşdur. DGK-nın məlumatları əsasında 2024-cü ilin ilk yarısı üzrə ixrac 2023-cü ilin ilk yarısı ilə müqayisədə 28% (5.1 mlrd. ABŞ dolları) azalaraq 12.9 mlrd. ABŞ dolları, idxal isə 8.1% (0.7 mlrd. ABŞ dolları) artaraq 8.9 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Nəticədə xarici ticarət balansında 4 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo formalaşmışdır.

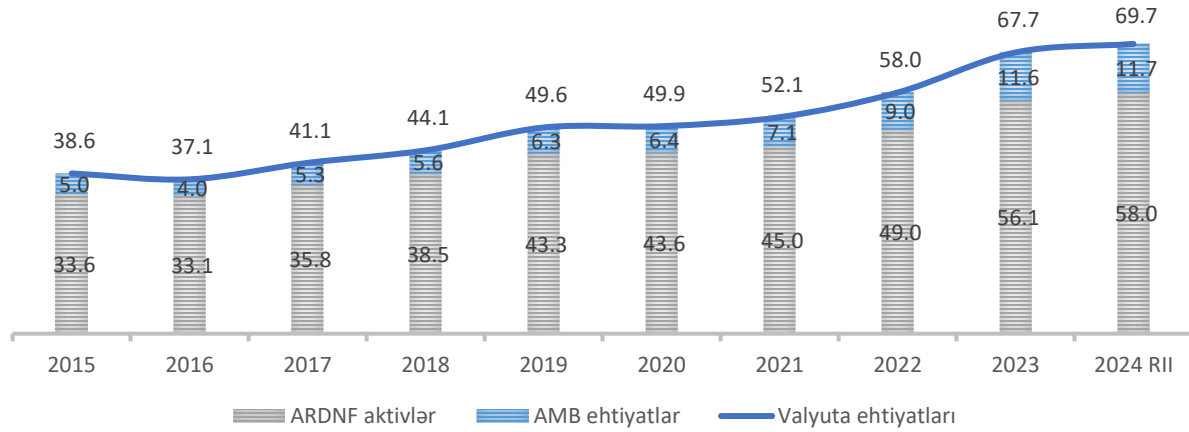
Qrafik 9. İdxal və ixracın dinamikası, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Valyuta ehtiyatlarının uzunmüddətli artım trendi cari ilin I yarımilində də davam etmişdir. Valyuta ehtiyatlarında müşahidə edilən artım həm ARDNF-nin vəsaitləri, həm də AMB-nin valyuta ehtiyatları hesabına baş vermişdir. 2016-cı ildən etibarən valyuta ehtiyatlarında müşahidə olunan artım 2024-cü ilin I yarımilində də davam etmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatları 2024-cü ilin I yarımili ərzində 1.1% (125 mln. ABŞ dolları) artaraq 11.7 mlrd. ABŞ dollarına, ARDNF-nin ehtiyatları isə 3.4% (1.9 mlrd. ABŞ dolları) artaraq 58 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır. Bütövlükdə, ölkənin valyuta ehtiyatları 3.1% (2.05 mlrd. ABŞ dolları) artaraq 69.7 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır ki, bu da son illərin tarixi maksimumudur.

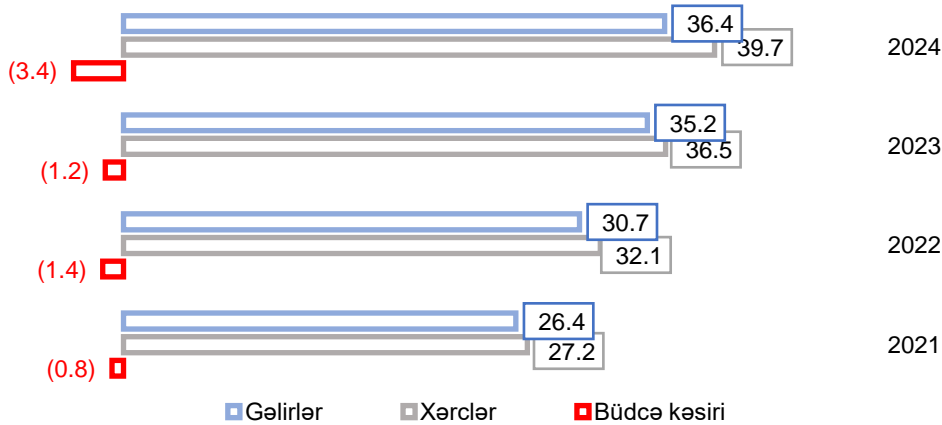
Qrafik 5. Mərkəzi Bankın və Dövlət Neft Fondunun valyuta ehtiyatları, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: AMB, ARDNF məlumatları əsasında

Fiskal xərclər ölkədə iqtisadi aktivliyin dəstəklənməsində mühüm rol oynamaqda davam edir. Ötən il olduğu kimi, 2024-cü ilin birinci yarımilində də əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılması, iqtisadi artımın dəstəklənməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi, Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün əlavə maliyyə təminatının yaradılması, həmçinin ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyinin tam bərqərar edilməsindən sonrakı dövrdə də dövlətin müdafiə qabiliyyətinin və milli təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə büdcəyə yenidən baxılmışdır. Belə ki, 2024-cü ilin sonuna dövlət gəlirləri və xərcləri müvafiq olaraq 36.4 mlrd. manat və 39.7 mlrd manat, büdcə kəsiri isə 3.4 mlrd manat olaraq təsdiq edilmişdir.

Qrafik6. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərcləri, mlrd. manatla

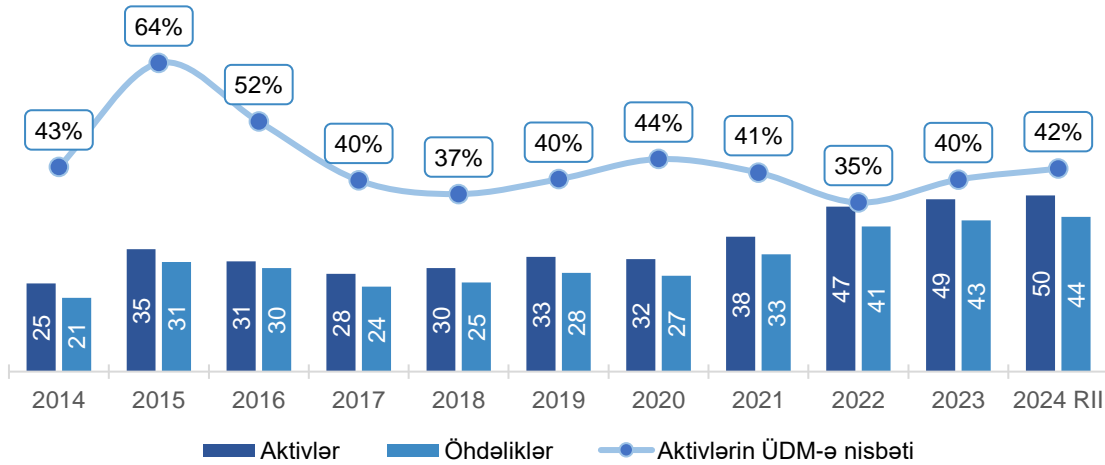
Mənbə: AMB, DSK məlumatları əsasında

Bank sisteminə ümumi baxış

- Bank sektorunun aktiv və öhdəliklərinin dinamikası

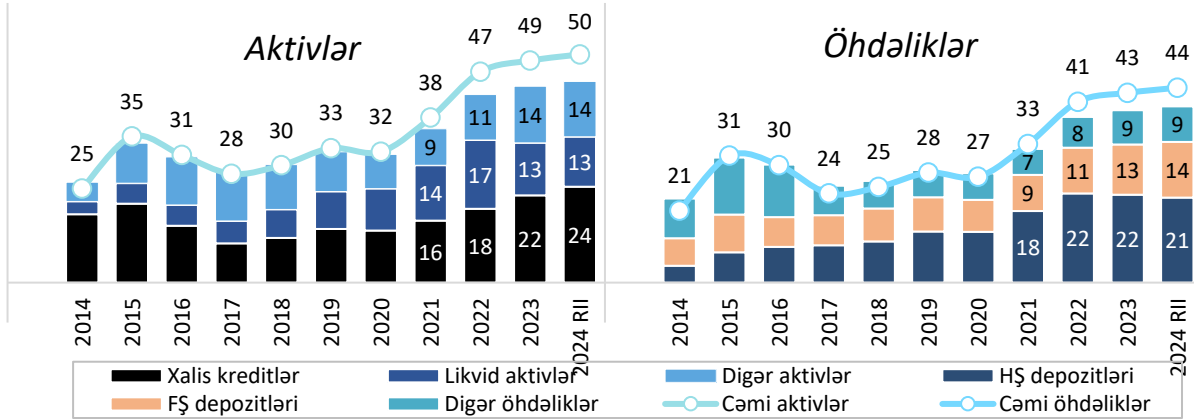
Əhalinin bank sisteminə olan inamı fonunda fiziki şəxslərin depozitlərinin artımı bank sektorunun aktivlərinin genişlənməsini şərtləndirən əsas amil olmuşdur. Yarımil ərzində bank sektorunun aktivləri 2.4% (1.15 mlrd. manat) artaraq 50.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. Öhdəliklər isə 2.3% (971 milyon manat) artaraq 44 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ilin ilk yarısının sonuna olan məlumatlara əsasən bank sektorunun aktivlərinin 48%-ni xalis kredit portfel, 27%-ni likvid aktivlər, 25%-ni isə digər aktivlər təşkil edir. Bank sektorunun maliyyələşməsində fiziki şəxslərin depozitlərinin payı artsa da, öhdəliklər əsasən hüquqi şəxslərin depozitləri hesabına formalaşmaqdadır. Belə ki, öhdəliklərin 48%-ni hüquqi şəxslərin depozitləri, 31%-ni fiziki şəxslərin depozitləri, 20%-ni digər öhdəliklər təşkil edir. Bank sektorunun aktivləri iqtisadiyyatın şəffaflaşması, iqtisadi artımın davam etməsi, banklararası bazarın dərinləşməsi və əhalinin bank sektoruna inamının əsas göstəricilərindən olan fiziki şəxslərin depozitlərinin artması fonunda genişlənməmişdir.

Qrafik 12. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Qrafik 15. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

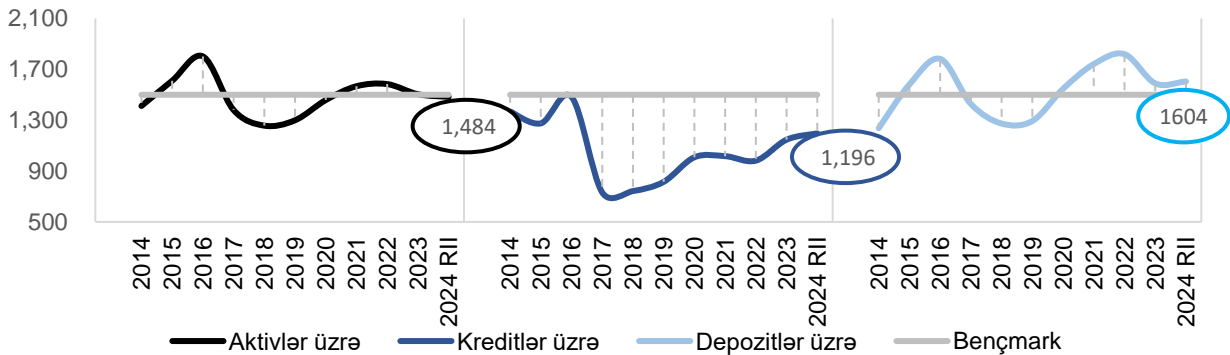
- Bank sisteminde təmərküzləşmə

Ötən ilin sonu ilə müqayisədə aktivlər və depozitlər üzrə təmərküzləşmədə nəzərəçarpan dəyişiklik olmasa da, kredit portfeli üzrə təmərküzləşmə artmışdır.

Ən böyük 3 bankın bazar payının dinamikası

Beynəlxalq təcrübədə də geniş istifadə olunan HHI¹ indeksinə əsasən cari ilin ilk yarımilində kredit portfeli üzrə təmərküzləşmə ötən ilin sonu ilə müqayisədə 49 vahid artaraq 1196 təşkil etmişdir. Aktivlər və depozitlər üzrə HHI indeksində əhəmiyyətli dəyişiklik olmasa da, bu göstərici müvafiq olaraq 1484 və 1604-ə bərabərdir ki, bu da təmərküzləşmənin yüksək olduğunu əks etdirir.

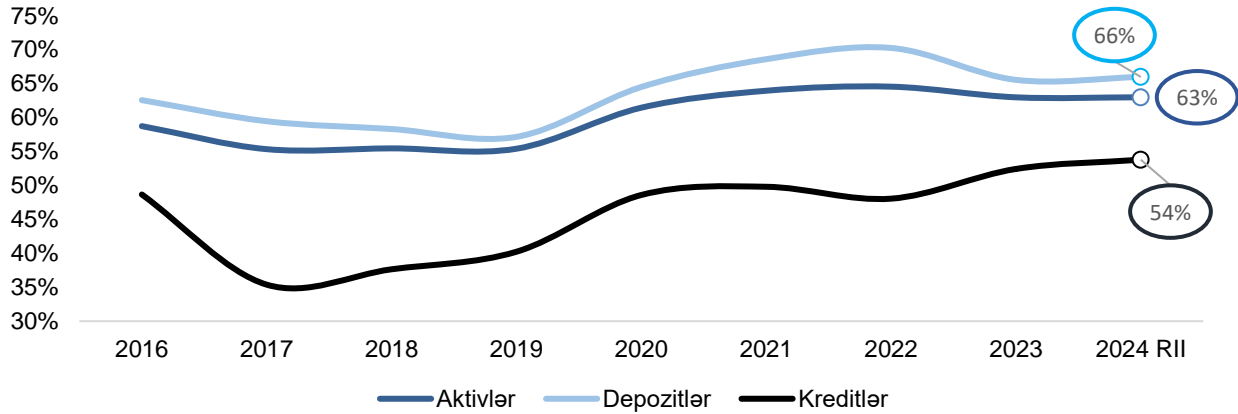
Qrafik 18. Bank sektoru üzrə HHI indeksi

Mənbə: AMB

¹ HHI indeksi beynəlxalq təcrübədə bazarlarda rəqabətliyin səviyyəsi və təmərküzləşməni qiymətləndirmək üçün istifadə olunur. Amerika Birləşmiş Ştatların Ədliyyə departamentinin təcrübəsinə əsasən bu indeks əsasında bazarlar 3 hissəyə ayrılır: aşağı səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($HHI < 1500$), orta səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($1500 < HHI < 2500$), yüksək səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($HHI > 2500$). HHI-in dəyəri 0-10000 arasında dəyişir.

Qrafik 21. Ən böyük 3 bankın bazar payının dinamikası

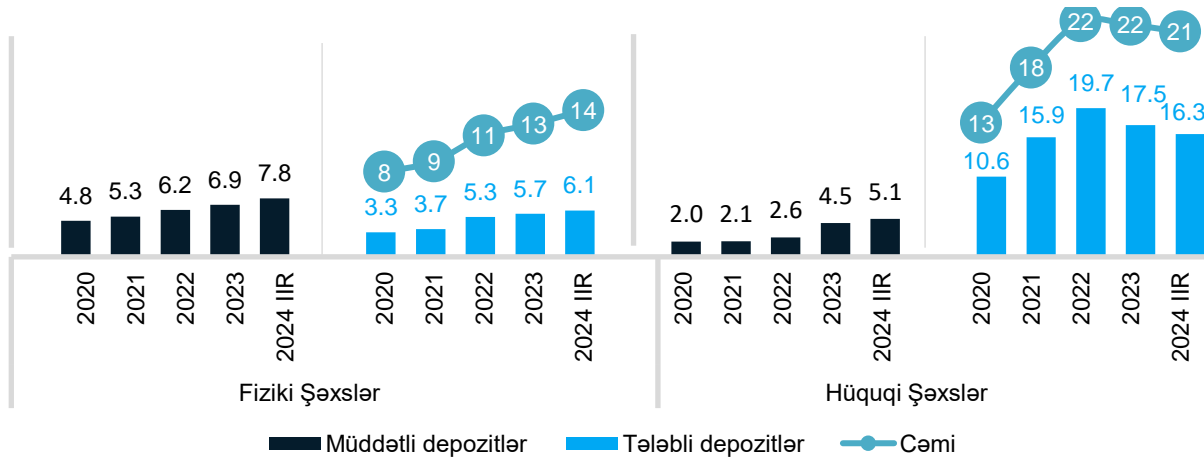
Mənbə: AMB

Ən böyük 3 bankın sistem üzrə bazar payının dinamikası da 2024-cü ildə kredit portfeli üzrə təmərküzləşmənin artdığını göstərir. Belə ki, 2023-ci il ilə müqayisədə ən böyük 3 bankın kredit portfeli üzrə bazar payı 1.4 f.b. artaraq 53.8% olmuşdur. Aktivlər və depozit portfeli üzrə isə ən böyük 3 bankın bazar payında nəzərəçarpan dəyişiklik olmamışdır. Bank sektoru üzrə təmərküzləşmə Mərkəzi Bank tərəfindən daim diqqətdə saxlanılır.

- **Bank sektoru üzrə cəlb olunmuş resurslar**

Sektorun əsas maliyyələşmə mənbəyi olan hüquqi şəxslərin depozitlərində azalma qeydə alınsa da, fiziki şəxslərin depozitlərində yüksək artım müşahidə edilmişdir. Cari ilin I yarımilili ərzində hüquqi şəxslərin depozitləri 3% (663 mln. manat) azalaraq 21.3 mlrd. manat, fiziki şəxslərin depozitləri isə 10.3% (1.3 mlrd. manat) artaraq 13.9 mlrd. manat təşkil edib. Nəticədə 2024-cü ilin I yarımilinin sonuna olan göstəricilərə əsasən hüquqi şəxslərin depozitlərinin öhdəliklərdə payı 2.7 f.b. azalaraq 48.3%, fiziki şəxslərin depozitlərinin öhdəliklərdə payı isə 2.3 f.b. artaraq 31.5% olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, fiziki şəxslər üzrə depozitlərin artımının əsas hissəsi (67%-i) müddətli depozitlərin artımı hesabına baş vermişdir. Hüquqi şəxslərin depozitlərinin azalmasının əsas səbəbi iri neft-qaz şirkətlərinin biznes əməliyyatları olmuşdur.

Qrafik 24. Fiziki və hüquqi şəxslərin depozit portfelinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

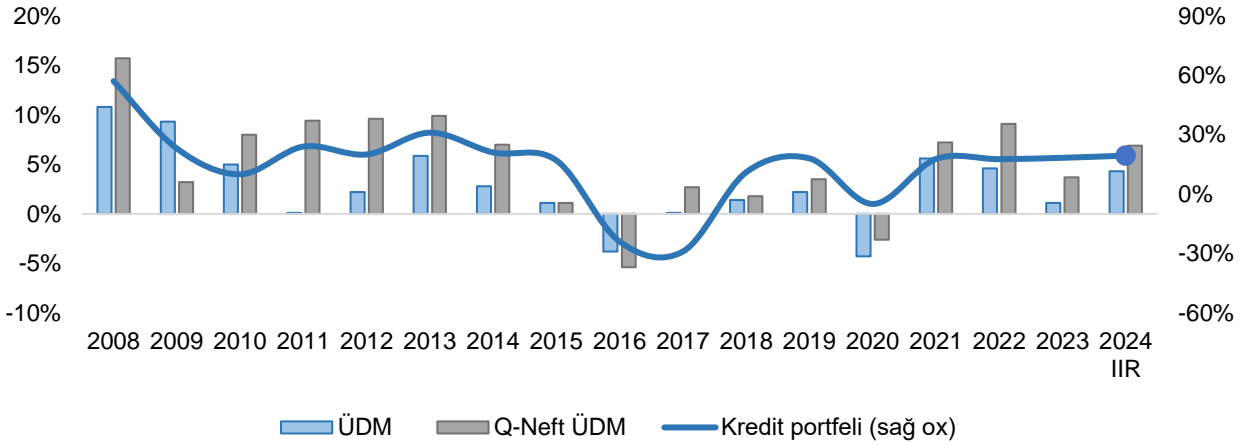
Müddətli depozitlərin artımı bank sektorunun uzunmüddətli aktiv generasiyası imkanlarını artırır. Cari ilin ilk yarımilili ərzində hüquqi şəxslərin tələbli depozitləri 7% (1.2 mlrd. manat) azalaraq 16.3 mlrd. manat olmuş, müddətli depozitləri isə 12.3% (552 mln. manat) artaraq 5.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyd edək ki, hüquqi şəxslərin tələbli depozitlərinin yüksək dəyişkənliyi fonunda son illərdə həm fiziki, həm də hüquqi şəxslərin müddətli depozitləri üzrə stabil artım müşahidə edilir.

2024-cü ilin birinci yarımilinin nəticələrinə əsasən depozitlərin dollarlaşmasında nəzərəcərpacaq dəyişiklik olmamışdır. Belə ki, ötən ilin sonu ilə müqayisədə cəmi depozit portfelinin dollarlaşma səviyyəsi 38.7%, fiziki şəxslərin depozitlərində bu göstərici 34.4%, hüquqi şəxslərin depozitlərinin dollarlaşma səviyyəsi isə 41.5% təşkil etmişdir.

- **Bank sisteminin kreditləşmə fəaliyyəti**

Bank sektorunun kreditləşmə fəaliyyətində yüksək aktivlik davam edir. 2024-cü ilin I yarımilili ərzində artan ÜDM (illik +4.3%) və qeyri-neft ÜDM (illik +6.9%) fonunda bank sisteminin kredit portfelini 19.4% (4.1 mlrd. manat) artaraq 25.4 mlrd. manat olmuşdur.

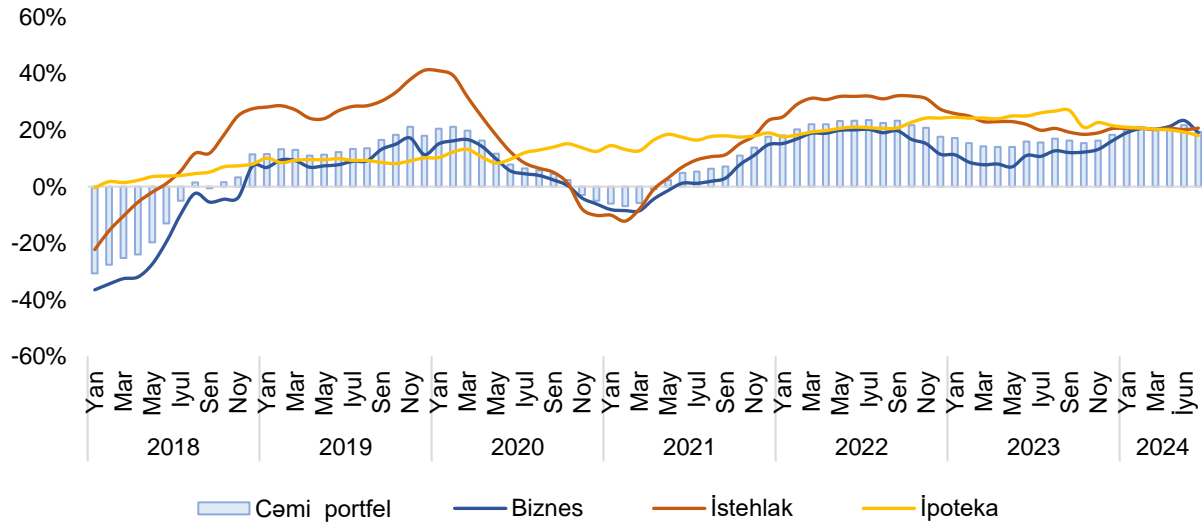
Qrafik 27. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi

Mənbə: AMB

Kreditləşmənin bütün seqmentləri üzrə artım dinamikası müşahidə edilir. Belə ki, istehlak kreditləşməsi üzrə reqlulyativ çərçivənin sərtləşdirilməsi nəticəsində portfelin artım dinamikasında 2022-ci ildən başlayaraq azalma meyilləri nəzərə çarpsa da, son 1 ildə portfelin artım sürəti 20% ətrafında stabil olaraq qalmışdır (tənzimləyici çərçivəyə dəyişikliklərdən öncə istehlak portfeli üzrə illik artım tempi 32% olmuşdur, hazırda isə 21% təşkil edir). Əvvəlki ilin birinci yarısı ilə müqayisədə biznes kreditləri 19%, istehlak kreditləri 20.7%, ipoteka kreditləri 18.1% artmışdır

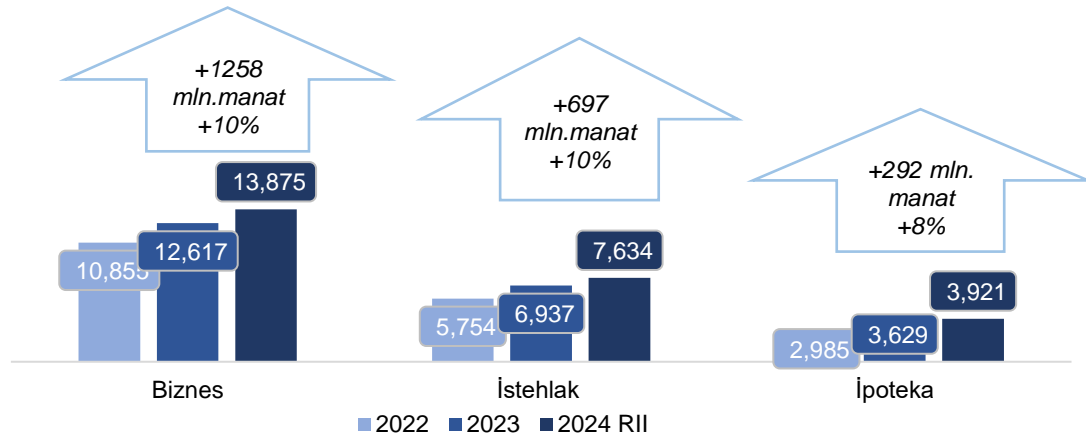
Qrafik 29. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi

Mənbə: AMB

İlin əvvəli ilə müqayisədə biznes kreditləri 1,258 mln. manat artaraq 13.9 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ilin I yarısında ipoteka portfeli 292 mln. manat artaraq 3.9 mlrd. manata çatmışdır. İpoteka kredit portfeli üzrə artımın 59%-i (174 mln. manat) dövlət vəsaiti hesabına verilən kreditlər, 41%-i (118 mln. manat) isə bankların daxili vəsaiti hesabına formalaşmışdır. Dövr ərzində istehlak kreditləri portfeli isə 697 mln. manat artaraq 7.6 mlrd. manat təşkil etmişdir.

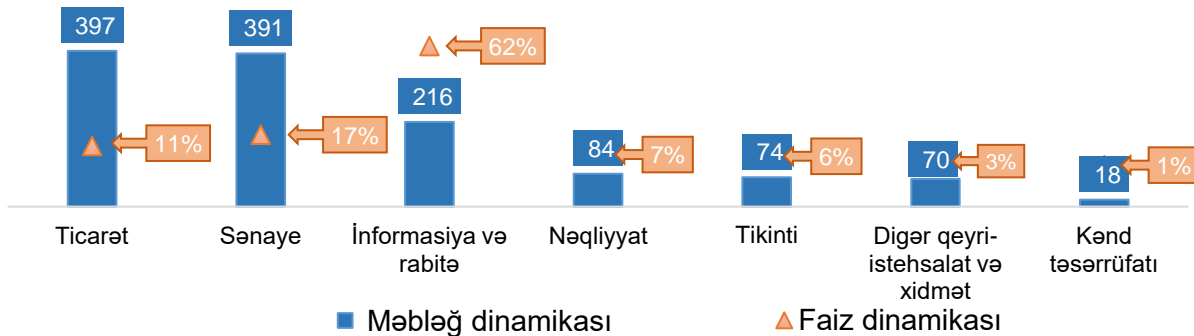
Qrafik 30. Kredit portfelinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

2024-cü ilin I yarımlı ərzində biznes portfelinin bütün sahələri üzrə artım müşahidə edilmişdir. Biznes kreditləri cəmi portfelin 54.5%-ni təşkil edir. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə bankların biznes portfeli 10% artaraq 13.9 mlrd. manat təşkil etmişdir. Biznes portfelinin artımında əsas qüvvə ticarət, sənaye, informasiya və rabitə sektorları olmuşdur ki, 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə bu sahələr müvafiq olaraq 11% (397 mln. manat), 17% (391 mln. manat) və 62% (216 mln. manat) artmışdır. Qeyd olunan bu üç sahə üzrə artım biznes portfeli üzrə cəmi artımın 80%-ni təşkil etmişdir.

Qrafik 31. Biznes portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə 6 aylıq artım dinamikası, mln. manatla

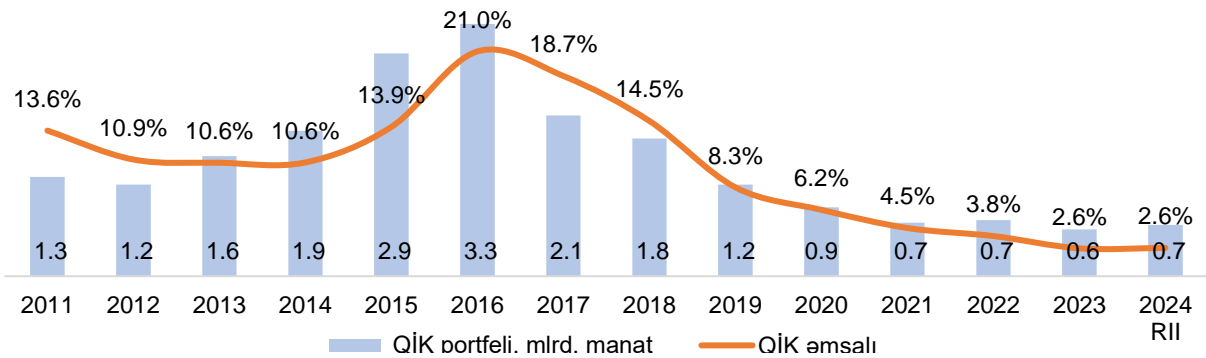
Mənbə: AMB

Bank sistemi üzrə kredit riski

Cari ilin birinci yarısında kredit riskləri üzrə əhəmiyyətli dəyişiklik müşahidə edilməmişdir. 2024-cü ilin ilk yarısı ərzində qeyri-işlək portfelin həcmi mütləq ifadədə 9.5% (58 mln. manat) artaraq 0.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyri-işlək portfelin cəmi portfeldə payı isə dəyişməz qalaraq 2.6% olmuşdur.

2024-cü ilin 6 ayı ərzində bank sektoru üzrə 88 mln. manat məbləğində silinmə baş vermişdir. Silinmələr əsasən istehlak portfeli üzrə məhdud sayda bankda baş vermişdir. Belə ki, dövr ərzində silinmələrin 74%-i (65 mln. manat) istehlak portfeli üzrə olmuşdur. Silinmələr nəzərə alınmadıqda sektor üzrə müvafiq əmsal 3% təşkil edir.

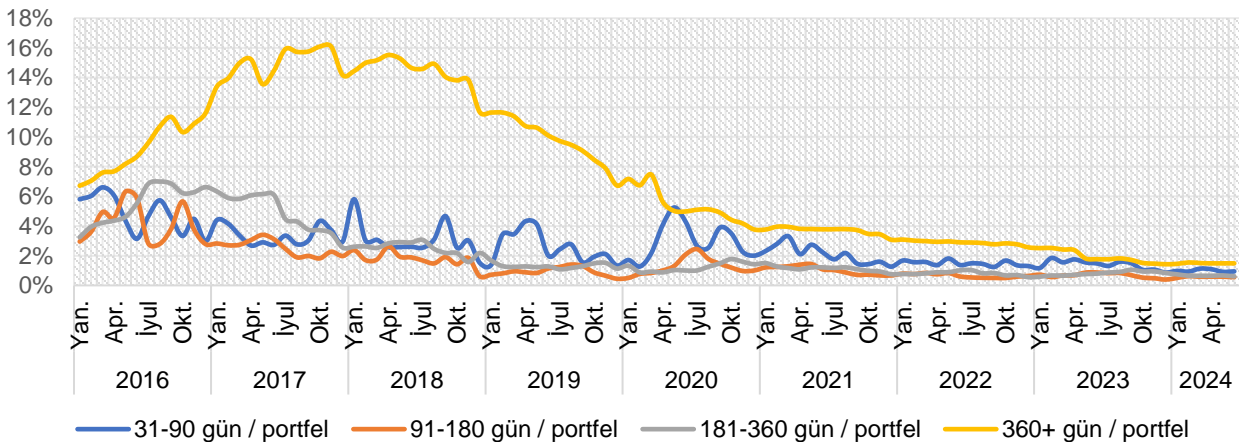
Qrafik 32. Bank sektoru üzrə QİK portfelinin dinamikası

Mənbə: AMB

QİK portfelinin gecikmə günləri üzrə strukturunda 1 ildən çox gecikmiş kreditlərin portfeldə payı azalmağa davam edir. 2017-ci ildən etibarən bank sektorunun sağlamlaşdırılması fonunda 1 ildən artıq gecikmiş qeyri-işlək kreditlərin portfeldə payı 11.3 f.b. azalaraq 12.7%-dən 1.4%-ə enmişdir. 1 ildən yuxarı gecikmədə olan kreditlərin portfeldə payının azalmasına həmçinin banklar tərəfindən ümitsiz kateqoriyasında təsnifləşdirilmiş kreditlərin balansdan silinməsi müsbət təsir edir.

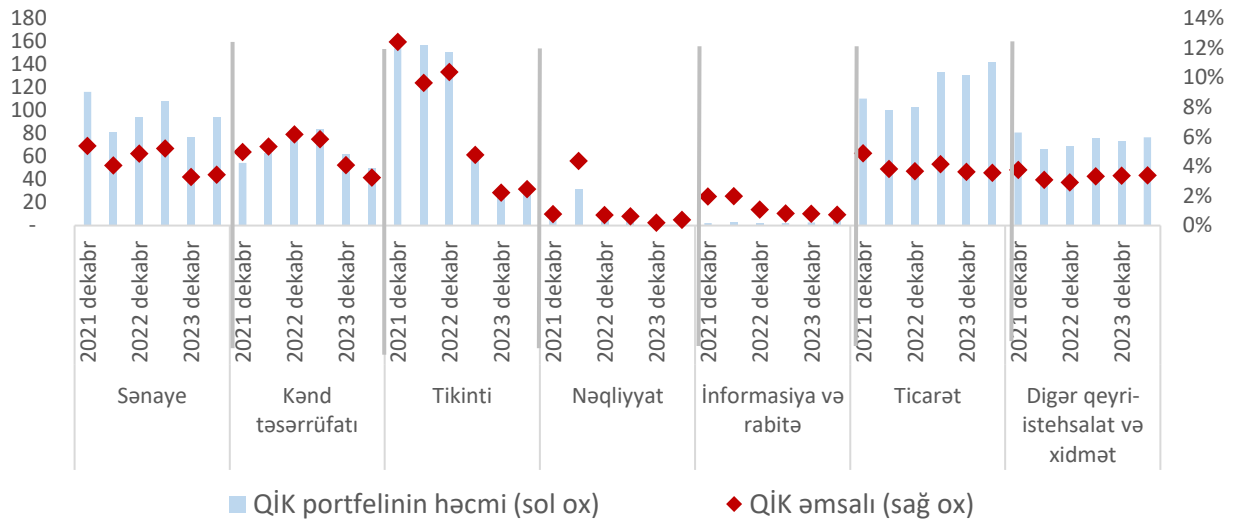
Qrafik 33. Kredit portfelinin gecikmə müddətləri üzrə bölgüsü

Mənbə: AMB

2024-cü ilin ilk yarımlı ərzində biznes portfeli üzrə kredit risklərində nəzərəçarpan dəyişiklik olmamışdır. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə biznes portfeli üzrə QİK-nin həcmi 7% artaraq 406 mln. manat təşkil etmişdir. Buna baxmayaraq, yeni verilən biznes kreditlərinin artım tempi qeyri-ışlək kreditlərin artım tempini üstələdiyindən QİK əmsalı 0.1 f.b. azalaraq 2.9% təşkil etmişdir. QİK portfelinin biznesin sahələri üzrə dinamikasına da nəzər yetirdikdə kredit risklərində stabililik müşahidə edilir.

Qrafik 34. Biznes kreditləri üzrə QİK portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə dinamikası, mln. manatla

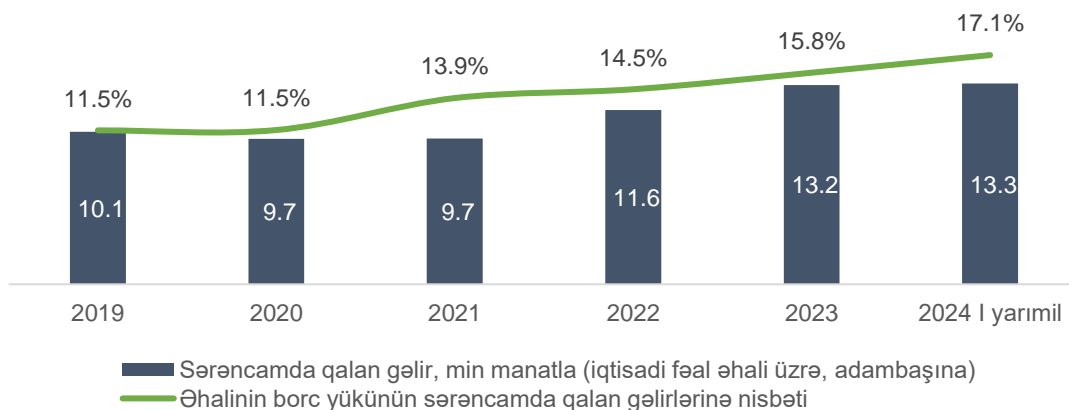
Mənbə: AMB

İstehlak portfeli üzrə kredit riskləri diqqətdə saxlanılır. 2024-cü ilin ilk yarısında istehlak kreditləri üzrə qeyri-ışlək portfelin həcmi nominal ifadədə 15% artaraq (30 mln. manat) 226 mln. manat olmuşdur. Buna baxmayaraq, ötən ilin sonu ilə müqayisədə istehlak kreditlərinin artım tempi də yüksək olduğundan, QİK əmsalı cəmi 0.2 f.b. artaraq 3%-ə yüksəlmişdir. Qeyd edək ki, istehlak kreditlərinin 52%-i sabit gəlirləri olan dövlət sektorunda çalışan şəxslərə verilmişdir.

İstehlak portfelinin artımı əsasən BGN>45% hesabına formalaşır. 2024-cü ilin ilk yarısında istehlak kreditləri üzrə artımın 53%-i (260 mln. manat) BGN>45% hesabına formalaşmışdır ki, bunun da əsas hissəsi 60%<BGN<70% üzrədir. İstehlak kreditləri üzrə Mərkəzi Bank tərəfindən həyata keçirilən prudensial siyasət əhalinin sağlam və məsuliyyətli borclanmasının təminatına, o cümlədən sektorun potensial təhdidlərdən qorunmasına hədəflənmişdir. Requlyativ çərçivəyə edilən dəyişikliklər əsasında BGN əmsalının yuxarı həddi üzrə 70% səviyyəsində imperativ limit müəyyən edilmiş, və yüksək BGN göstəricisi (BGN>45%) olan istehlak kreditləri üzrə risklərin azaldılması məqsədilə BGN əmsalına əsaslanan ehtiyatlanma tələbləri və risk dərəcələri sərtləşdirilmişdir.

Əhalinin borc yükü üzrə dinamikası diqqət mərkəzində saxlanılır. Əhalinin sərəncamda qalan gəlirlərində müsbət artım dinamikası müşahidə edilsə də, yüksək kreditləşmə tempi nəticəsində əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirdə payının artımı müşahidə edilir. Əhalinin borclanması dinamikası Mərkəzi Bank tərəfindən diqqət mərkəzində saxlanılır və bu istiqamətdə tənzimləmə siyasəti formalaşdırılır.

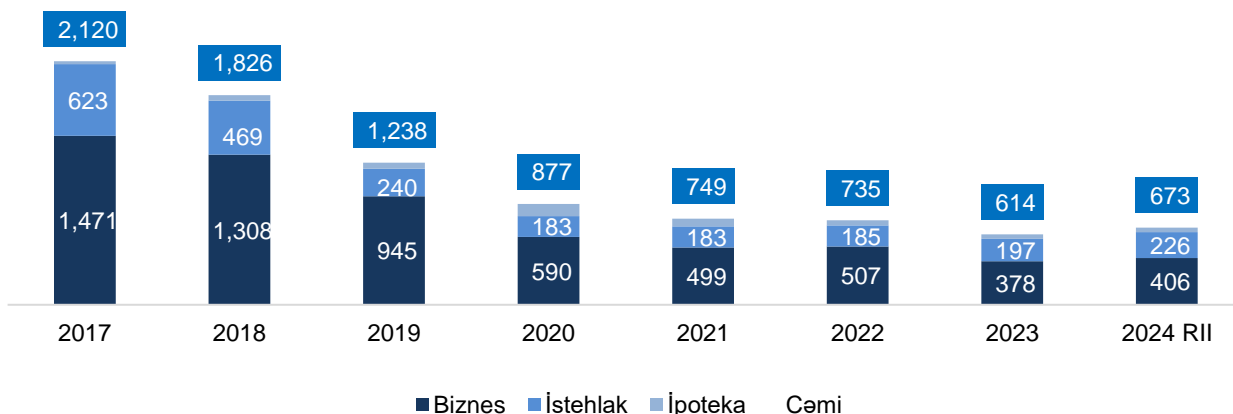
Qrafik 35. Əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirə nisbəti

* Əhalinin borc yükü= fiziki şəxslərin kredit təşkilatları (Bank, BOKT) qarşısında istehlak və ipoteka kreditlərinin qalıq məbləğinin cəmi

İpoteka portfeli üzrə QİK əmsalı son illərin ən aşağı həddindədir. 2024-cü ilin ilk yarısında ipoteka portfeli üzrə QİK-nin nominal həcmi 1.8% (0.72 mln. manat) artaraq 40 mln. manat təşkil etsə də, qeyri-ışlək kreditlərin portfeldə payı 0.1 f.b azalaraq 1% olmuşdur.

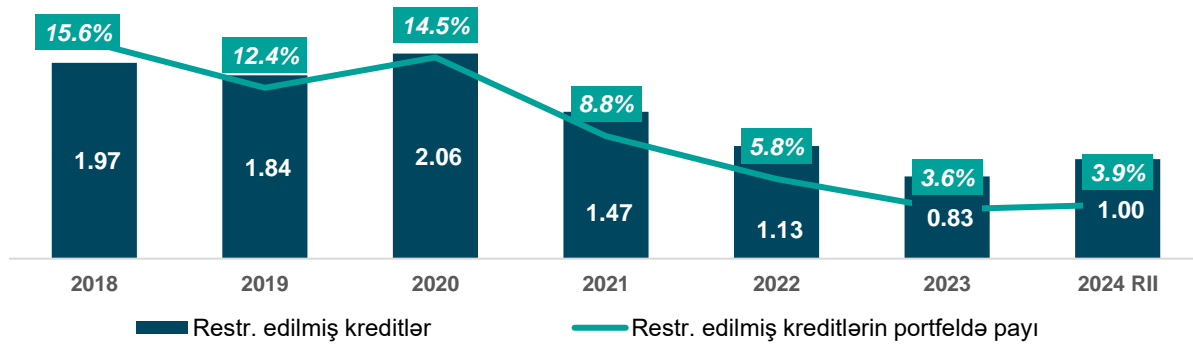
Qrafik 36. QİK portfelinin sahələr üzrə dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Restrukturizasiya portfelı üzrə artım müşahidə edilsə də bu sistemik xarakter daşımır. 2024-cü ilin ilk yarımlı ərzində restrukturizasiya olunmuş portfelin həcmi 21% (0.17 mlrd. manat) artaraq 1 mlrd. manata qalxmışdır. Artım əsasən biznes portfelı üzrə (202 mln. manat) məhdud sayda borcalan üzrə olmuşdur. İstehlak portfelı üzrə isə restrukturizasiya edilmiş kreditlərdə azalma (27 mln. manat) müşahidə edilmişdir.

Qrafik 37. Restrukturizasiya edilmiş portfelin dinamikası, mlrd.manatla

Mənbə: AMB

Haşiyə 1. Bank sektoru üzrə requlyativ çərçivənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində görülmüş tədbirlər

Mərkəzi Bankın qəbul etdiyi “2024-2026 illərdə Maliyyə sektorunun inkişaf strategiyasının” bank sektorunun inkişaf strategiyası komponenti çərçivəsində tənzimləmə və nəzarət çərçivəsinin modernizasiyası üzrə işlər həyata keçirilməkdədir. Cari ilin yanvar ayında **“Banklara aidiyyəti olan şəxslərlə əməliyyatların aparılması Qaydası”**nın yeni redaksiyası təsdiq edilmişdir. Aidiyyəti şəxslərlə daha təhlükəsiz və sağlam bank əməliyyatlarının həyata keçirilməsi, habelə bu əməliyyatlar üzrə şəffaflığının artırılması məqsədilə yenilənmiş Qaydada bu sahədə beynəlxalq standartların son tələbləri, aktivlərin riskinə proporsional təminatlılıq tələbləri, bankda çevik qərarvermə prosesləri, habelə əvvəlki qaydadakı tələblərin daha da təkmil formada əksi ehtiva olunmuşdur. Yeni Qaydada aidiyyəti şəxs anlayışı dəqiqləşdirilmiş, anlayışda nəzərə alınan dolayı yolla iştirakın həddi müəyyən edilmiş, habelə aidiyyəti şəxslərlə güzəştli əməliyyatların qadağan edilməsi tələbində güzəştin hesablama metodologiyası müəyyən edilmişdir. Qaydada aidiyyəti şəxs kreditləri həcmində görə əhəmiyyətli və qismən əhəmiyyətli aidiyyəti şəxs krediti kateqoriyalar üzrə təsnifləşdirilərək bu kreditlərə diferensial təminatlılıq tələbləri müəyyən edilmişdir. Həmçinin, banklarda aidiyyəti şəxslərlə əməliyyatlar üzrə qərarvermə prosesinə dair tələbləri müəyyən edilmiş, o cümlədən bankın İdarə Heyəti üzrə qərarvermə limitləri və şərtləri formalaşdırılmışdır. İdarə Heyətinin qərarı ilə bütün aidiyyəti şəxslərə verilmiş kreditlərin məcmu miqdarı bankın I dərəcəli kapitalının 1 faizi ilə məhdudlaşdırılmışdır. Bundan əlavə, bankların fəaliyyətinə nəzarət prosesi zamanı aidiyyəti şəxslərlə əməliyyatlarında aşkar edilmiş normativ pozuntularının aradan qaldırılması üzrə müddətlər, eyni zamanda aidiyyəti şəxslərlə aparılmış əməliyyatlara dair Mərkəzi Banka təkmil hesabatlılıq tələbləri müəyyən edilmişdir.

- Ölkədə maliyyə inklüzivliyinin yüksəldilməsi, yaşayış yerindən asılı olmayaraq istənilən ərazidə əhali və biznes subyektlərinin maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanının artırılması məqsədilə ölkədə agent bankçılıq modelinin tətbiqi üzrə requlyativ çərçivənin genişləndirilməsi təmin edilmişdir. Belə ki, kreditlərin verilməsi prosesinə üçüncü şəxslərin cəlb edilməsi halında kredit verilişi üzrə tənzimləmənin müəyyən edilməsi üçün **“Banklarda kredit risklərinin idarə edilməsi Qaydası”na** cari ilin may ayında təsdiq edilmiş dəyişikliklərə əsasən kreditlərin verilməsi prosesinə poçt rabitəsinin milli operatoru, bank olmayan kredit təşkilatları, ödəniş təşkilatları və elektron pul təşkilatları cəlb edilə bilər.

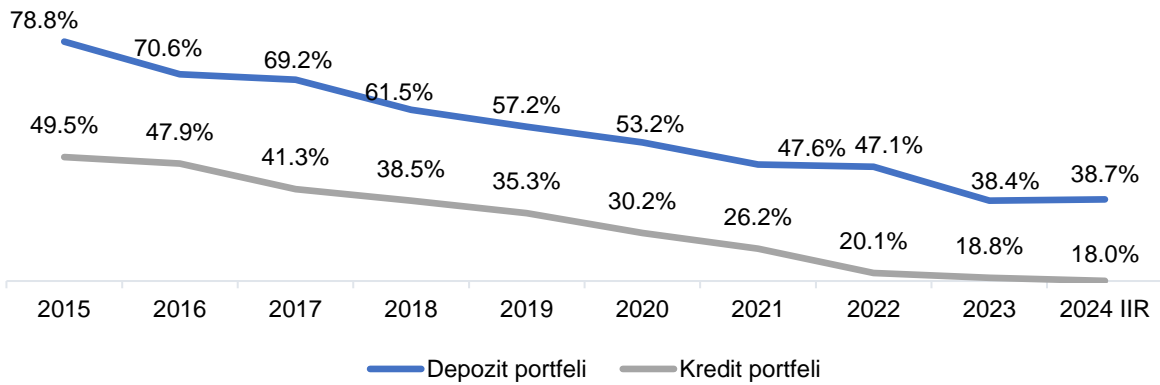
Qaydaya dəyişikliklər kreditlərin verilməsi prosesinə cəlb edilə biləcək kredit təşkilatlarını, həmin təşkilatlar tərəfindən həyata keçiriləcək fəaliyyətləri, bank hesabının açılma formasını, bu istiqamətdə bankın strategiyası, kredit siyasəti və daxili qaydaları üzrə tələblər, “Ödəniş agentləri ilə işin təşkili Qaydası”nın müvafiq bəndlərinin tələblərinə və ƏL/TMM Qanununun müştəri uyğunluğu tələblərinə əməl olunması kimi məsələləri müəyyən edir. Eyni zamanda, Qaydalara edilmiş dəyişikliklər paketinə həmçinin istehlak krediti götürən fiziki şəxslərin həyat sığortası risklərinin azaldılması istiqamətində müddəalar nəzərdə tutulmuşdur. Bu istiqamətdə dəyişikliklər paketinə fiziki şəxslərə istehlak krediti müqaviləsi təklif edilən zaman müvafiq kredit üzrə həyat sığortası müqaviləsinin də təklif edilməsinin imperativ olması, müştərinin həmin sığorta müqaviləsinin bağlanması üzrə seçim imkanı olan sığortaçıların siyahısı ilə tanış olması və sığortalanma zamanı kredit məbləğinə əlavə ediləcək ilkin sığorta haqqı məbləğini öyrənməsi kimi məsələlər əhatə edilmişdir.

Bank sistemi üzrə bazar riski

Bank sektorunun valyuta mövqeyi prudensial tələblər çərçivəsindədir. 2024-cü ilin I yarımilində bank sisteminin uzun açıq valyuta mövqeyi 202 mln. manat, bank sisteminin açıq valyuta mövqeyinin məcmu kapitala nisbəti göstəricisi isə 3.5% təşkil etməklə, normativ tələblər çərçivəsində olmuşdur. “Banklarda açıq valyuta mövqeyinin limitlərinin müəyyən edilməsi Qaydaları”na əsasən sərbəst dönərli valyuta üzrə məcmu açıq valyuta mövqeyinin bankın məcmu kapitalına nisbəti üzrə maksimum limit 20% (1 valyuta üzrə 10%) təşkil edir.

Sektor üzrə dedollarlaşma prosesində sabitləşmə müşahidə edilir. Cari ilin 6 ayında bank sisteminin kredit portfelinin dollarlaşması 0.8 f.b azalaraq 18% (tarixi minimumlar) olmuşdur. Cari ilin birinci yarısında ilin əvvəli ilə müqayisədə depozit portfelinin dollarlaşması cüzi (+0.3 f.b) artaraq 38.7% təşkil etmişdir.

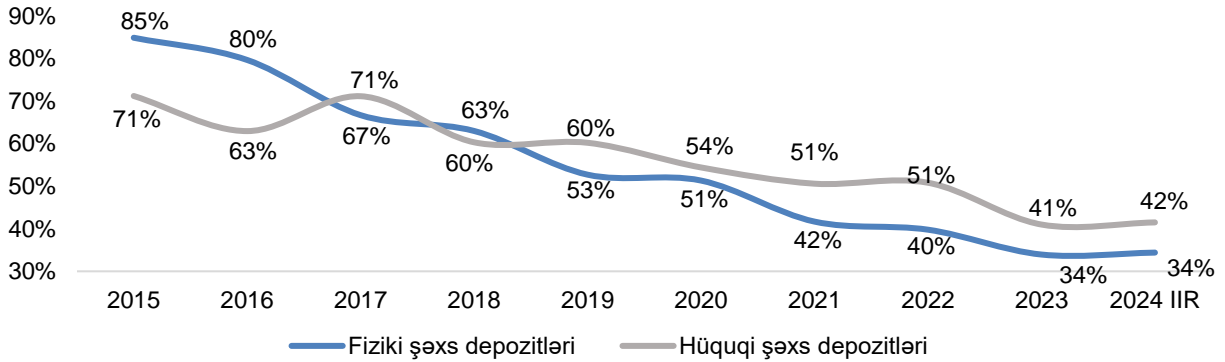
Qrafik 38. Depozit və kredit portfelinin dollarlaşması

Mənbə: AMB

2024-cü ilin ilk yarımili ərzində depozit portfeli üzrə dollarlaşmanın əsas hərəkətverici qüvvəsi hüquqi şəxslərin tələbli və fiziki şəxslərin müddətli depozitləri olmuşdur. HŞ-lərin tələbli depozitləri üzrə dollarlaşma 0.5 f.b. artaraq 36.8% təşkil etmişdir. Xarici valyutada HŞ-lərin müddətli depozitləri isə 2.7 f.b. azalaraq 56.5% olmuşdur. HŞ-lərin xarici valyutada olan tələbli depozitlərində artımın əsas səbəbi əsasən neft-qaz sektorunda fəaliyyət göstərən şirkətlərin əməliyyatları ilə bağlıdır. Cari ilin əvvəli ilə müqayisədə I yarımildə fiziki şəxslərin müddətli depozitləri üzrə dollarlaşma 1.2 f.b. artaraq 35.5%, tələbli depozitləri üzrə isə 0.5 f.b azalaraq 33.1% olmuşdur.

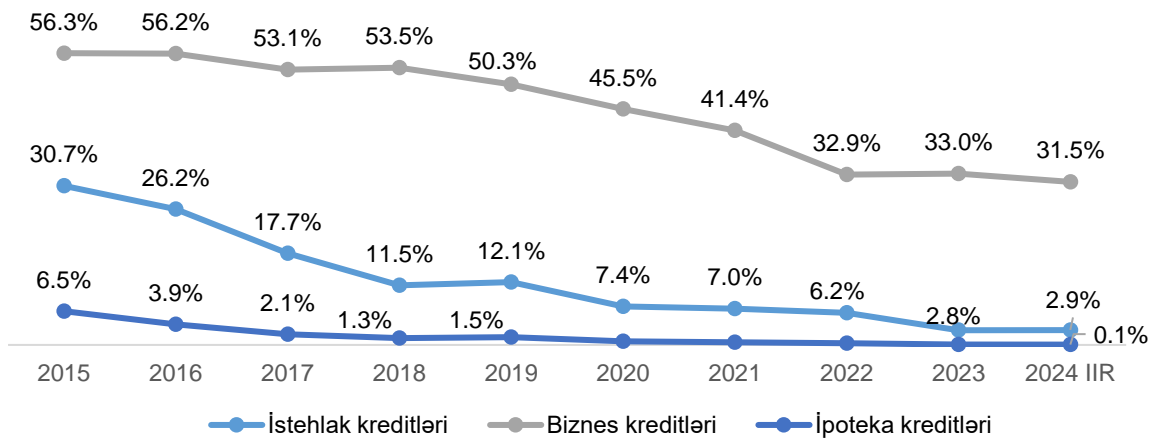
Qrafik 39. Depozit portfelinin dollarlaşması

Mənbə: AMB

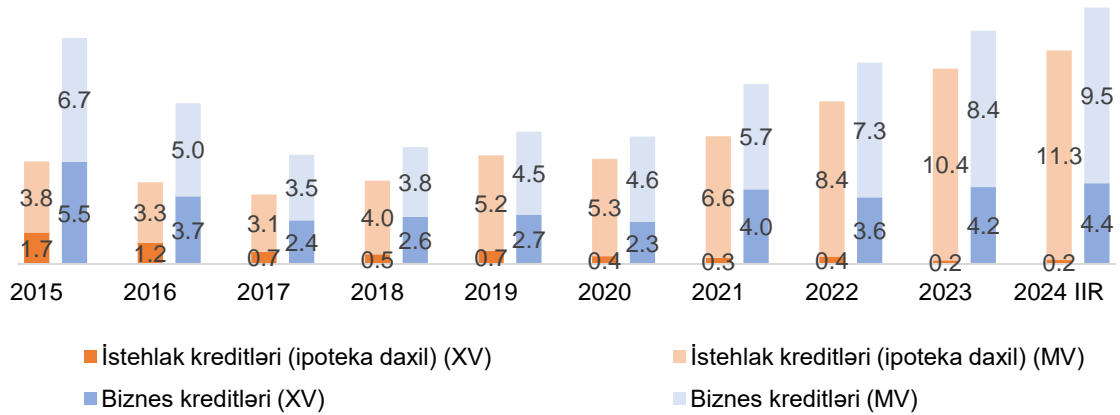
Kredit portfelinin dedollarlaşma trendi davam etmişdir. Manatın məzənnəsinin sabitliyi və manatla kreditləşmənin genişlənməsi fonunda kredit portfelində milli valyutada olan kreditlərin payının artması trendi davam etmişdir. 2024-cü ilin I yarımilli ərzində kredit portfelinin dollarlaşması 0.8 f.b. azalaraq 18% təşkil etmişdir. Bu azalmanın əsas səbəbi biznes kreditləri olmuşdur. Belə ki, yarımill ərzində biznes kreditlərinin dollarlaşma səviyyəsi 1.6 f.b. azalaraq 31.5%-ə çatmışdır. Həmçinin Mərkəzi Bankın normativ xarakterli aktlarına əsasən ipoteka kreditinin yalnız milli valyutada verilməsi tələbi ipoteka kreditləri üzrə portfelin demək olar ki, milli valyutada olmasını şərtləndirmişdir. Cari ilin birinci yarısında istehlak kreditlərinin dollarlaşma səviyyəsində nəzərəçarpan dəyişiklik olmamışdır.

Qrafik 40. Kredit portfelində xarici valyutanın payı

Mənbə: AMB

Qrafik 41. Kredit portfelinin valyuta strukturu və dinamikası, mlrd.manatla

Mənbə: AMB

Bankların faiz dərəcəsinə qarşı həssaslığı onların dayanıqlılığına təhdid yaratmır. Bazar risklərindən olan faiz dərəcəsi riski durasiya metodu ilə təhlil edilmişdir². Sektorda aktiv və öhdəliklərin əksəriyyəti balans dəyəri ilə əks etdirildiyinə görə hesablamalar balans dəyəri üzərindən aparılmış və AMB-nin uçot faiz dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmışdır. Aktiv və öhdəliklər arasında durasiya uyğunsuzluğunun əsas mənbəyi verilmiş kreditlər üzrə orta çəkili durasiyanın cəlb olunmuş depozitlərin orta çəkili durasiyasından 3 dəfə çox olmasıdır.

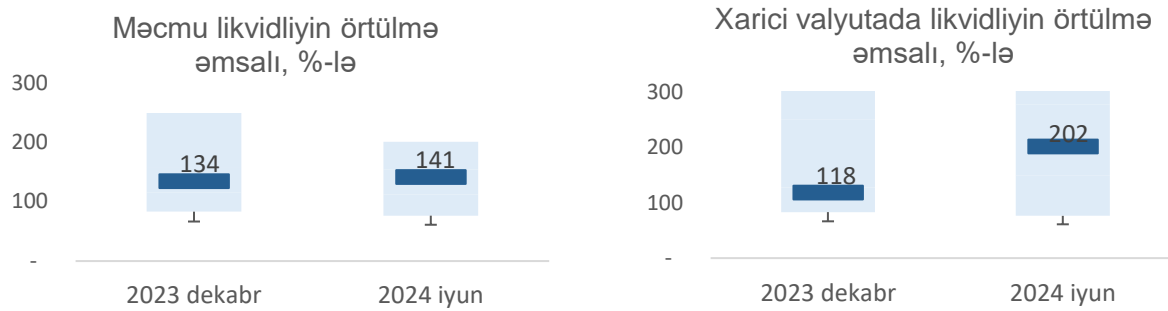
Müsbət durasiya fərqi nəticəsində faiz dərəcələrinin artımı kapital adekvatlığı əmsalına azaldıcı təsir edir. Aparılmış simulyasiyalara əsasən, faiz dərəcəsinin 1 f.b. artması kapital adekvatlığı əmsalının 0.9 f.b. azalması ilə nəticələnir ki, bu da bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığına təhdid yaratmır.

² Durasiya təhlili Makaulay durasiya konsepsiyasına əsaslanaraq, aktiv və öhdəliklərin orta çəkili müddətinin ölçülməsində istifadə olunur. Xatırladaq ki, durasiya "qəpi" təhlili bankların bazar faiz dərəcəsinə olan həssaslığını $\partial(\text{aktiv}) - \frac{\partial(\text{öhdəlik}) \times \text{öhdəlik}}{\text{aktiv}}$ düsturu vasitəsi ilə ölçür. Təhlil zamanı aktiv və öhdəliklər Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmışdır.

Bank sistemi üzrə likvidlik riski

Sektorun likvidliyi komfort zonada qalmaqda davam edir. Sektorun likvidlik mövqeyi yeni monetar çərçivə və prudenisal alətlərin tətbiqi çərçivəsinə uyğunlaşmışdır. Sektorun ani likvidlik əmsalı 50% olmaqla minimum normativi 20 f.b üstələyir. Sektorun aktivlərinin 25%-ni likvid vəsaitlərin təşkil etməsi sektorun potensial likvidlik şoklarına qarşı adekvat buferə malik olmasına imkan yaradır. Sektorda bütün banklar üzrə likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) müəyyən olunmuş normativi üstələyir. Likvidliyin örtülmə əmsalı məcmu və xarici valyutada müvafiq olaraq 141% və 202% təşkil etmişdir. Likvidliyin örtülmə əmsalı yüksək keyfiyyətli likvid aktivlərin adekvat səviyyədə saxlanmasını təmin etməklə bankların qısamüddətli likvidlik şoklarına qarşı dayanıqlığını artırır.

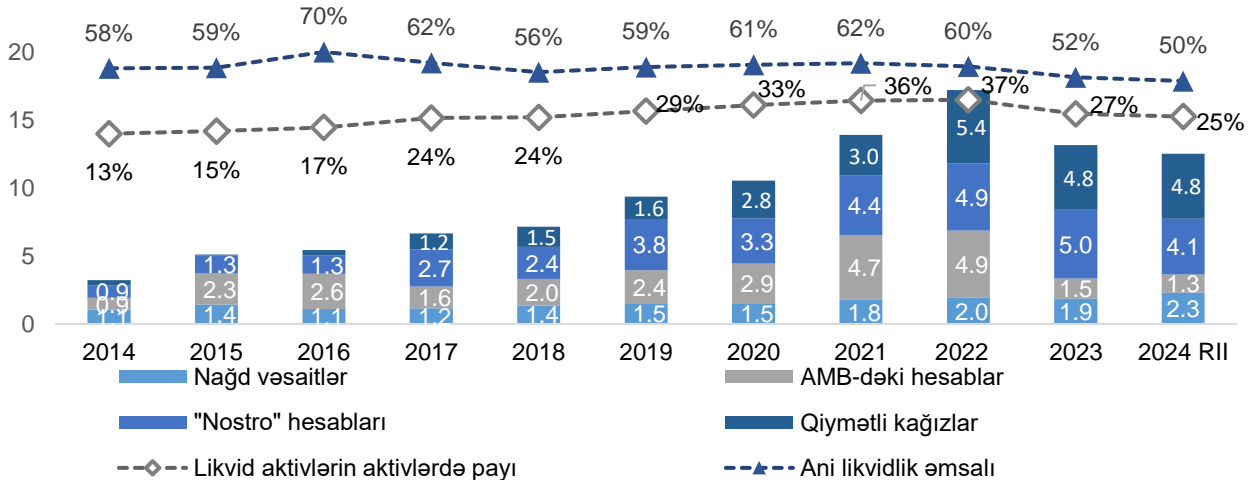
Qrafik 42. Likvidliyin örtülmə əmsalı

Mənbə: AMB

Sektorun likvid aktivlərində cüzi azalma müşahidə edilir. Belə ki, yarımil ərzində likvid aktivlər 5% və ya 0.6 mlrd. manat azalaraq 12.5 mlrd. manata enmişdir.

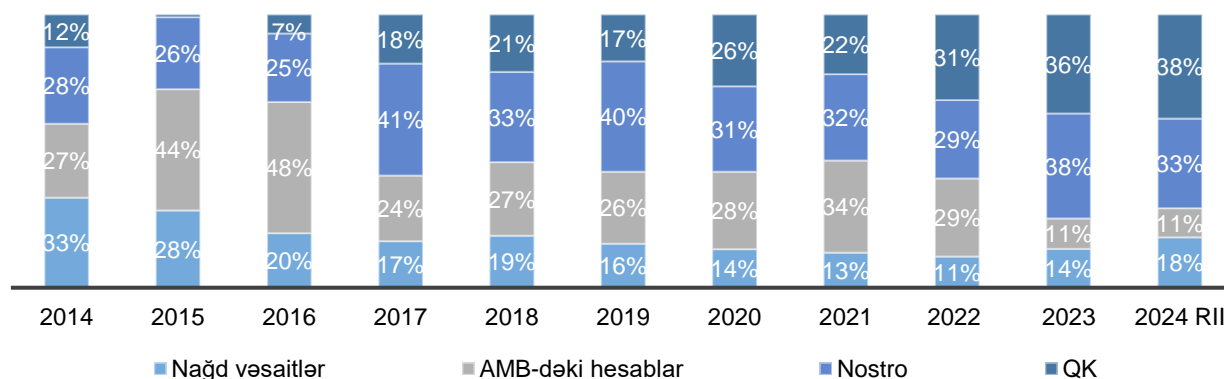
Qrafik 43. Likvid aktivlərin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Likvid aktivlərin strukturuna nəzər yetirdikdə likvid aktivlərin 33%-i nostro hesablar, 38%-i qiymətli kağızlar, 18%-i nağd vəsait, 11%-i Mərkəzi Bankda müxbir hesablarda cəmlənmişdir.

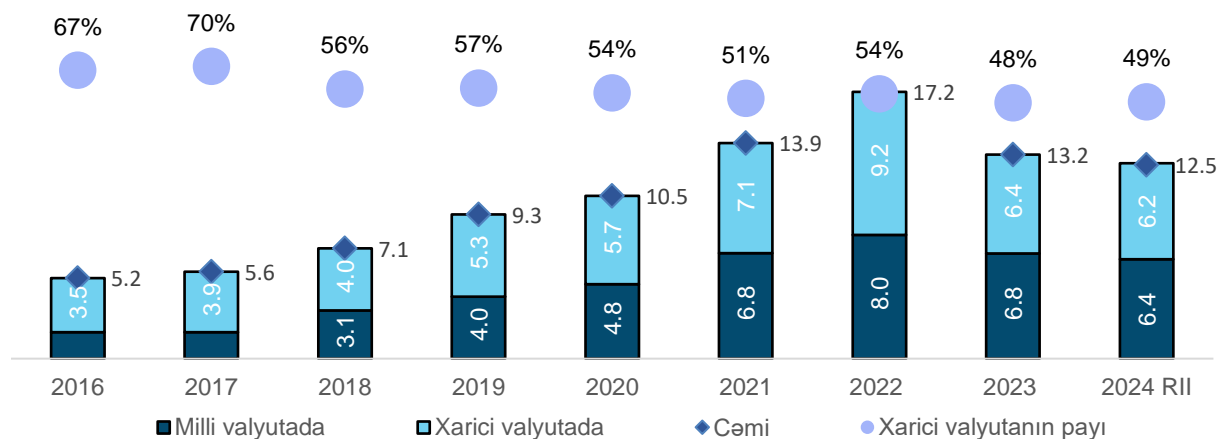
Qrafik 44. Likvid aktiv komponentlərinin likvid aktivlərdə payının dinamikası

Mənbə: AMB

Likvid vəsaitlərin valyuta strukturunda nəzərəcarpan dəyişiklik müşahidə edilməmişdir. 2024-cü ilin I yarımilində milli valyutada olan likvid vəsaitlərin cəmi likvid aktivlərdə payı 51%, xarici valyutada likvid aktivlərin cəmi likvid aktivlərdə payı 49% təşkil etmişdir.

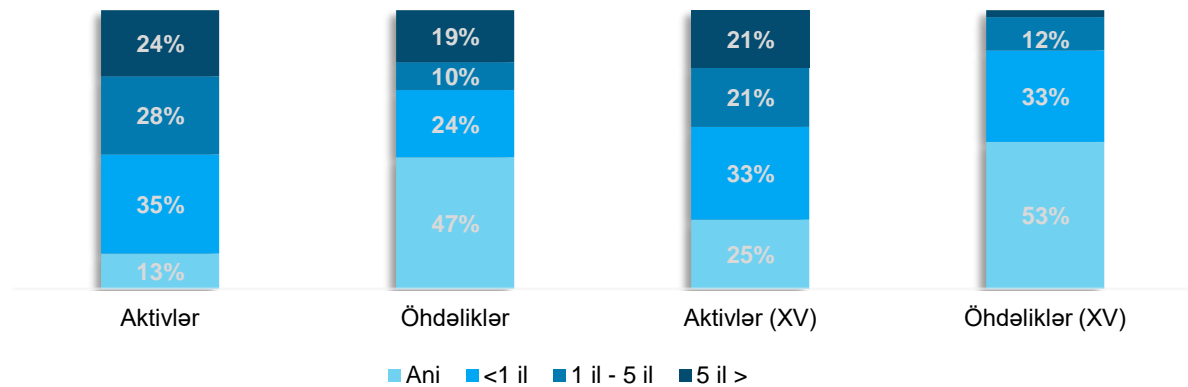
Qrafik 45. Likvid aktivlərin valyuta strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Müddəti 1 ilədək olan aktivlərin ümumi aktivlərdə payı 48%, öhdəliklər üçün analoji göstərici isə 71% təşkil etmişdir. Yarımil ərzində müddəti 1 ilədək olan öhdəliklərin cəmi öhdəliklərdə payı 14 f.b. azalmışdır. Cari öhdəliklərin yüksək payı müddət uyğunsuzluğunu şərtləndirsə də, sektorun iri likvidlik buferi bu uyğunsuzluğun likvidlik riskinə ciddi təsir göstərməməsi ilə nəticələnir.

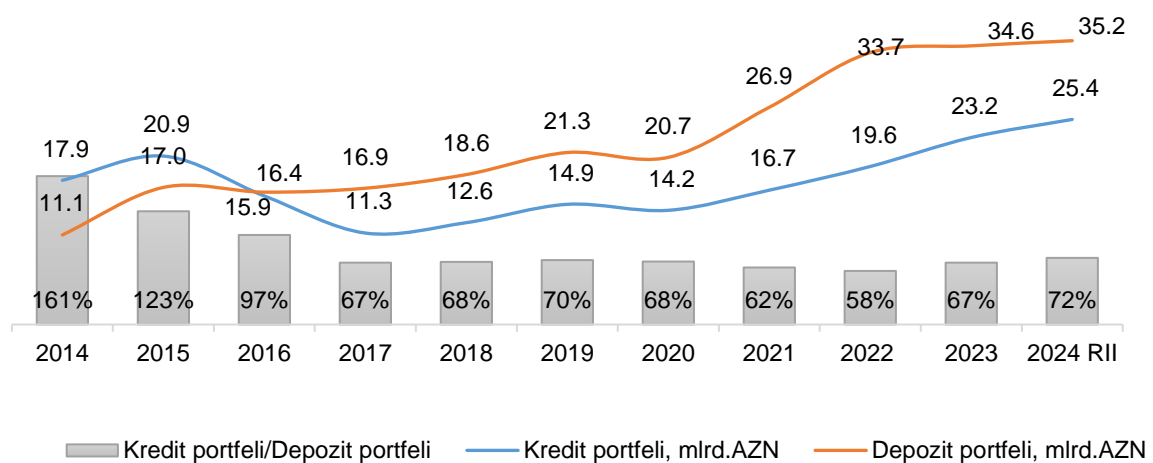
Qrafik 46. Aktiv və öhdəliklərin müddət strukturu

Mənbə: AMB

Kreditin depozitə nisbəti üzrə artım dinamikası müşahidə olunur. 2024-cü ilin I yarımilinə olan məlumatlara əsasən kredit portfelinin depozit portfelinə nisbəti 5 f.b. artaraq 72% olmuşdur. Bunu şərtləndirən amillər kredit portfelinin daha sürətli artımı və hüquqi şəxslərin tələbli depozitlərinin azalması fonunda depozit portfelinin artım sürətinin daha aşağı olması olmuşdur.

Qrafik 47. Kreditin depozitə nisbəti əmsalının dinamikası

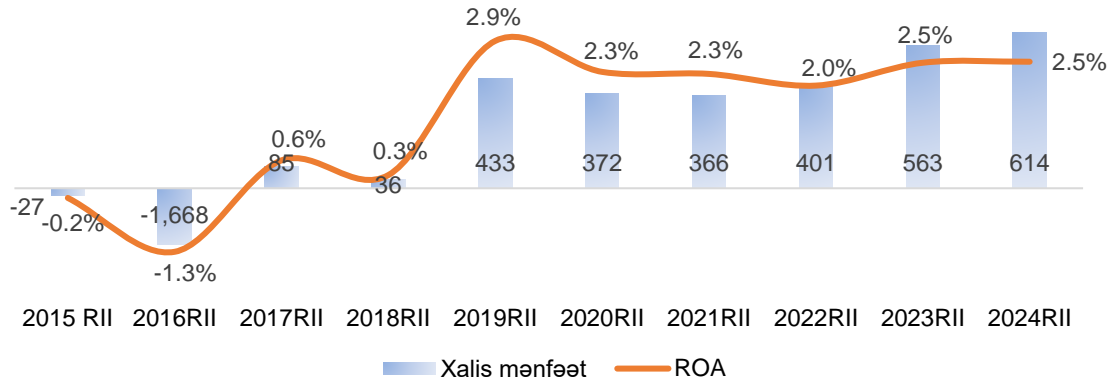

Mənbə: AMB

Bank sisteminin mənfəətliyi

Bank sektorunun mənfəətlik göstəricilərində müsbət trend müşahidə olunur. 2024-cü ilin ilk yarısında bank sisteminin xalis mənfəəti ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 9% (51 mln. manat) artaraq 614 mln. manat təşkil etmişdir. Sektorun mənfəətliyi fonunda ROA göstəricisi 2.5% təşkil etmişdir.

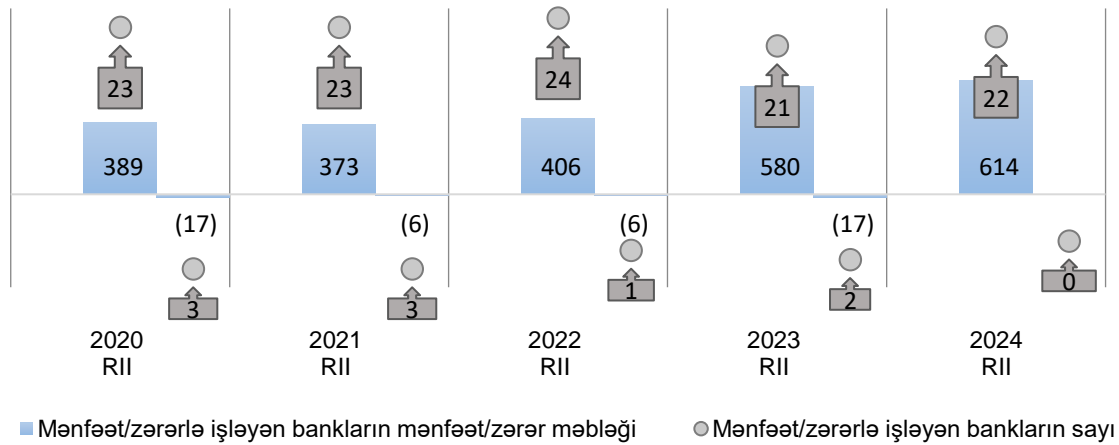
Qrafik 48. Bank sisteminin mənfəətliyi, mln. manatla

Mənbə: AMB

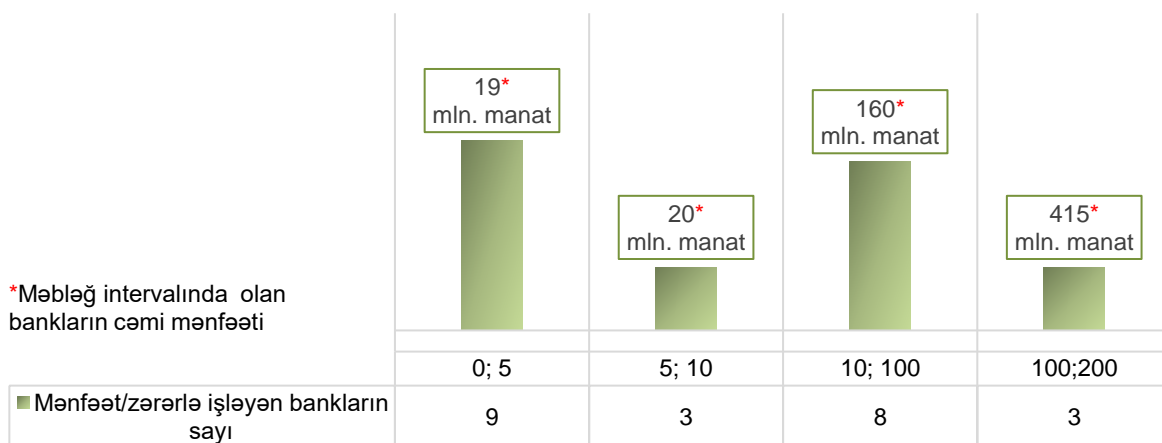
2024-cü ilin ilk yarısında zərərle fəaliyyət göstərən bank olmamışdır. Sektorda fəaliyyət göstərən bankların hamısının mənfəətlə fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, mənfəətlilik üzrə təmərküzləşmə müşahidə edilir. Sektorun xalis mənfəətinin 68%-i aktivlərin 63%-ni özündə cəmləşdirən 3 bankda təmərküzləşmişdir.

Qrafik 49. Mənfəət və zərərle işləyən bankların sayı və dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

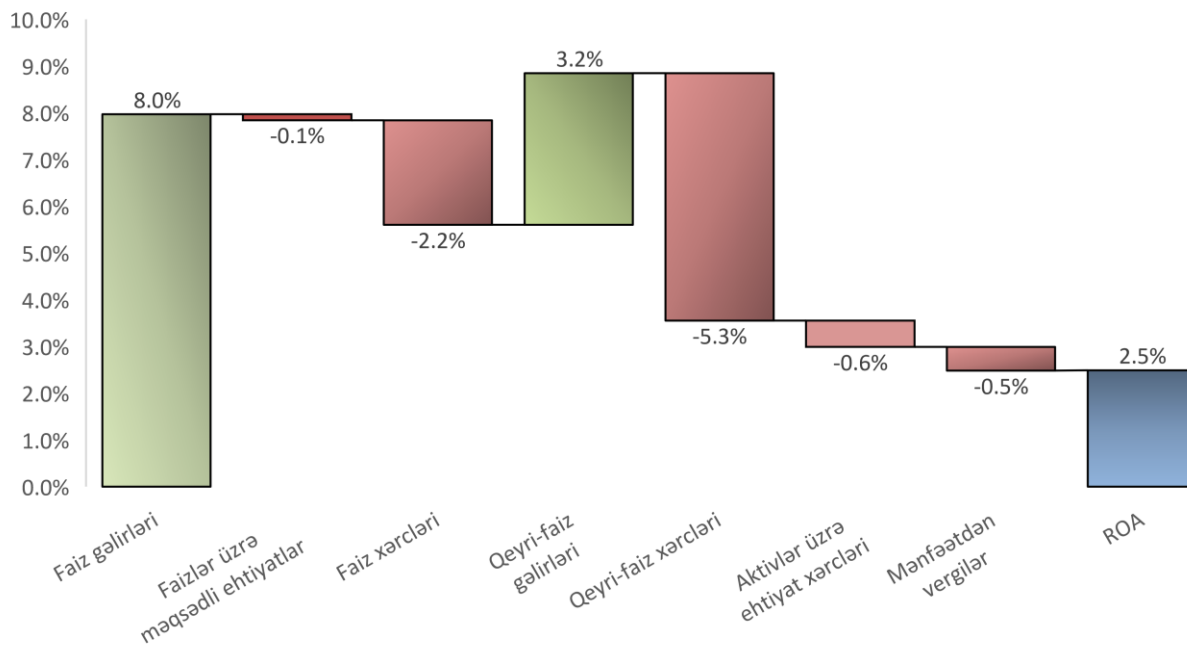
Qrafik 50. Bank sistemində mənfəətliyin paylanması

Mənbə: AMB

Sektorun ROA göstəricisi il ərzində sabit qalaraq 2.5% təşkil etmişdir. 2023-ci ilin müvafiq dövrünə nisbətə 2024-cü ilin I yarımilində sektorun faiz və qeyri-faiz xərclərinin orta aktivlərə nisbətinin artmasına baxmayaraq artan faiz gəlirləri fonunda sektorun ROA göstəricisində dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.

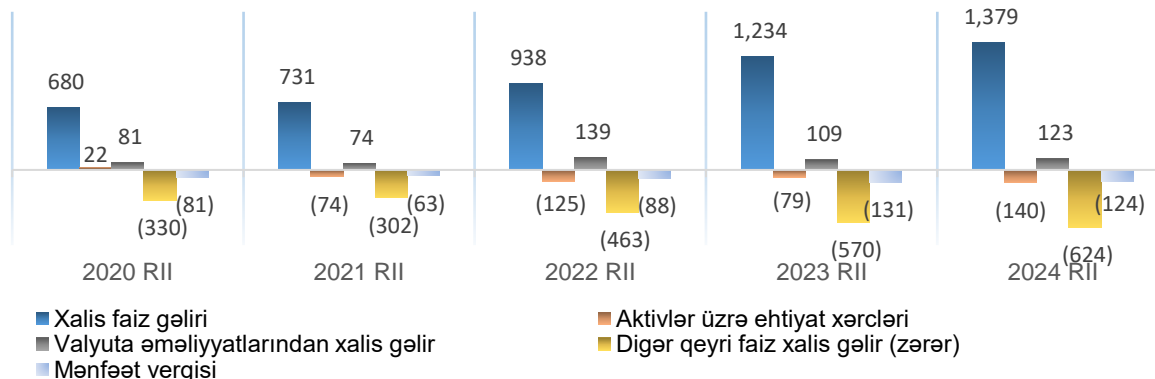
Qrafik 51. Bank sistemi üzrə ROA-nın dekompozisiyası

Mənbə: AMB

Sektorun xalis faiz gəlirləri davamlı olaraq artmaqdadır. Ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə sektorun xalis faiz gəlirləri 12% (145 mln. manat) artaraq 1379 mln manat təşkil etmişdir. Artan faiz gəlirləri fonunda mənfəət marjası 22.2% təşkil etmişdir.

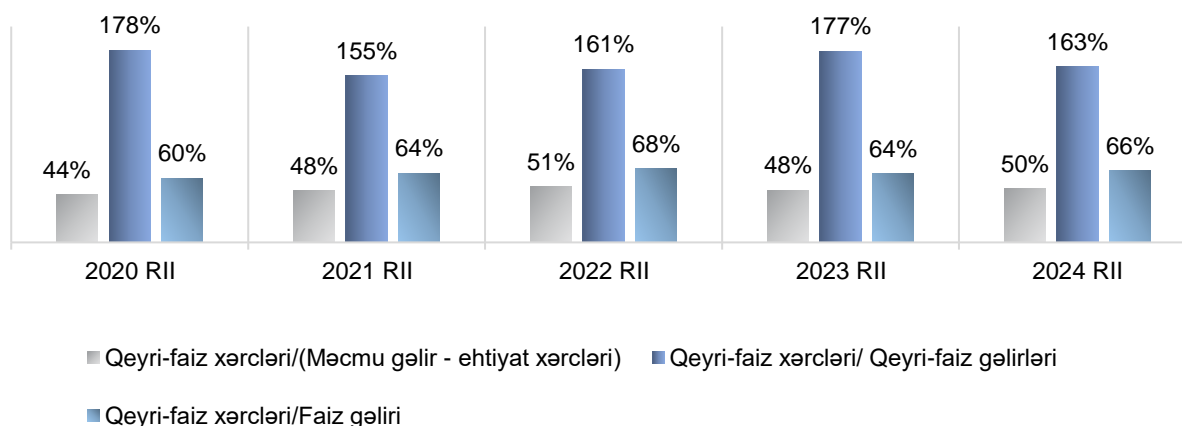
Qrafik 52. Bank sistemi üzrə mənfəətin dekompozisiyası və dinamika

Mənbə: AMB

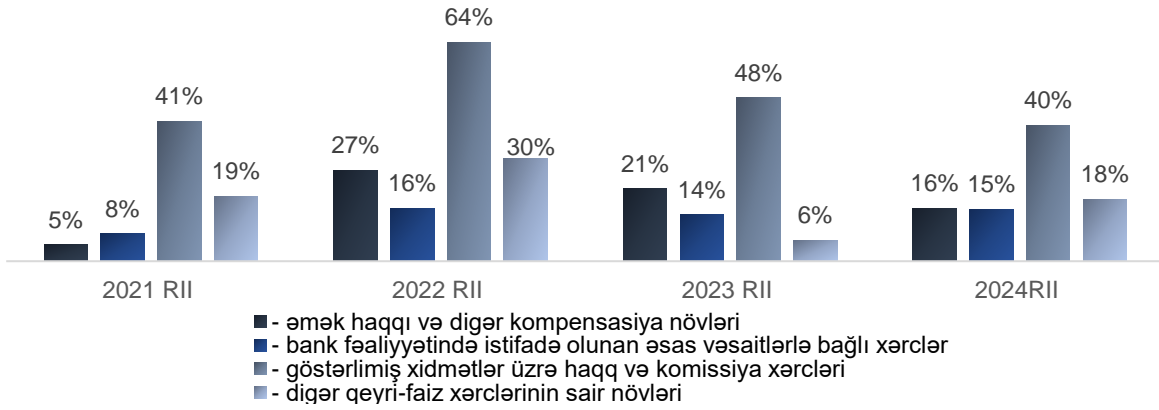
Bank sektorunun qeyri-faiz xərcləri artsa da, artan faiz və qeyri-faiz gəlirləri fonunda sektorun səmərəliliyi yaxşılaşmışdır. 2024-cü ilin I yarımili ərzində bank sektorunun qeyri-faiz xərclərinin xalis məcmu gəlirə nisbəti ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmış, qeyri-faiz xərclərinin qeyri-faiz gəlirlərinə nisbəti isə azalmışdır. Azalmanın əsas səbəbi qeyri-faiz gəlirlərinin artım sürətinin qeyri-faiz xərclərinin artım sürətindən yüksək olması olmuşdur. Belə ki, 2023-ci ilin ikinci yarısı ilə müqayisədə qeyri-faiz xərclərinin xalis məcmu gəlirə nisbəti 1.2 f.b. artaraq 50%, qeyri-faiz xərclərinin qeyri-faiz gəlirlərinə nisbəti isə 14 f.b. azalaraq 163% təşkil etmişdir.

Qrafik 53. Bank sisteminin səmərəlilik göstəriciləri

Mənbə: AMB

Qrafik 54. Qeyri-faiz xərclərinin dinamikası

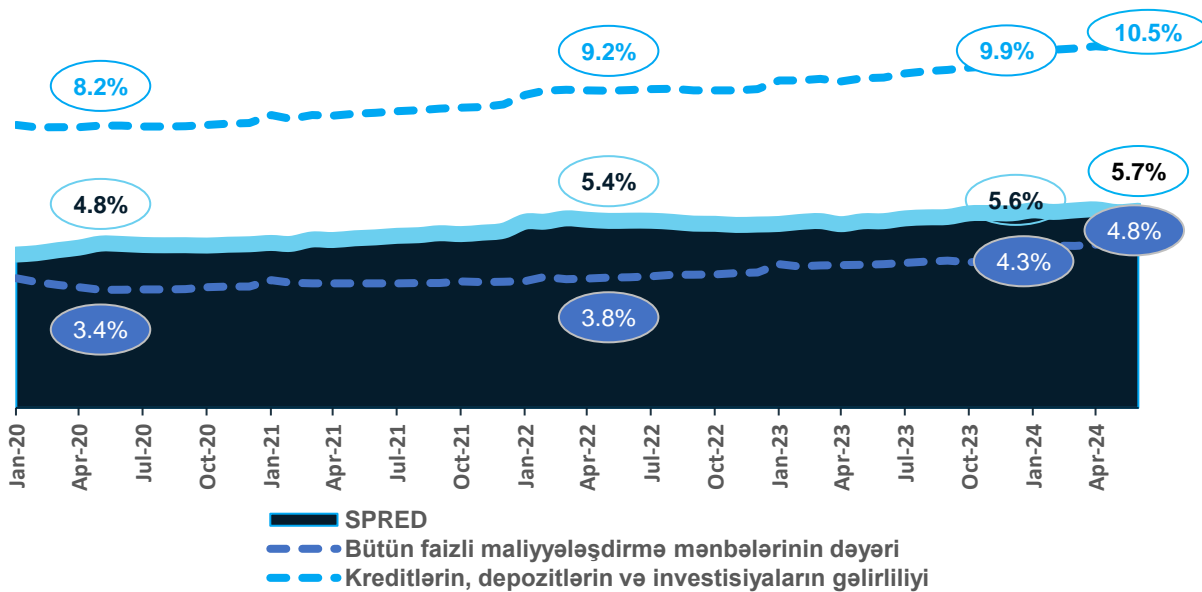

Mənbə: AMB

Haqq və komissiya xərcləri qeyri-faiz xərclərinin artımının əsas səbəbi olmuşdur. Qeyri-faiz xərclərinin 33%-ni təşkil edən haqq və komissiya xərcləri 2024-cü ilin I yarısı ötən ilin eyni dövrünə nisbətdə 40% (122 mln. manat) artmışdır ki, bunun da əsas səbəbi nağdsız əməliyyatların artması və rəqəmsallaşmanın dərinləşməsi ilə yanaşı bankların keşbek kimi məhsulları olmuşdur.

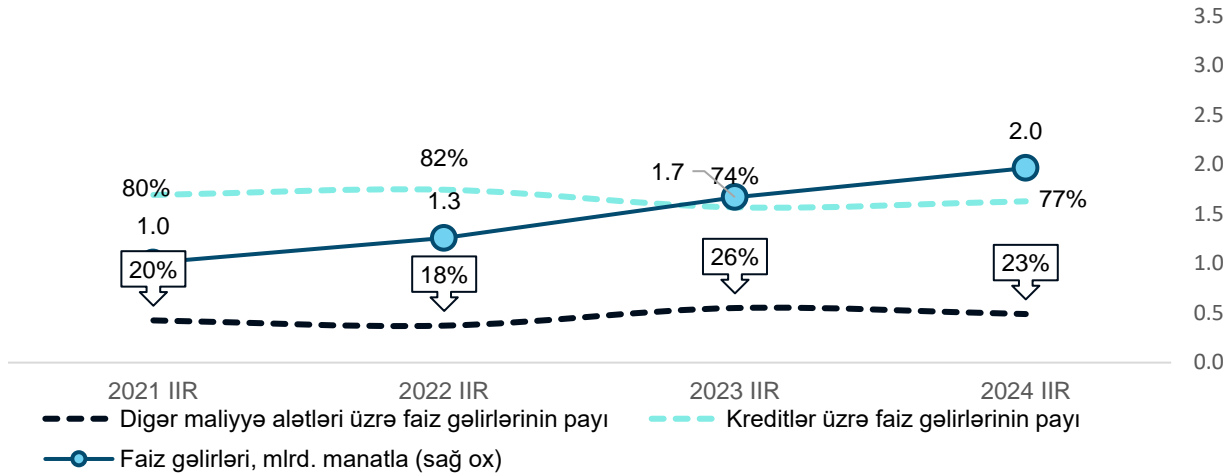
Bank sektorunun faiz spredinin dinamikası sabitləşməkdədir. Bankların faizli aktivlərinin gəlirliyinin artımı, həmçinin faizli maliyyələşmə mənbələrinin dəyərinin artımı fonunda ilin əvvəli ilə müqayisədə sektorun faiz spredi 0.1 f.b. artaraq 5.7% olmuşdur.

Qrafik 55. Bank sistemi üzrə faiz spredi

Mənbə: AMB

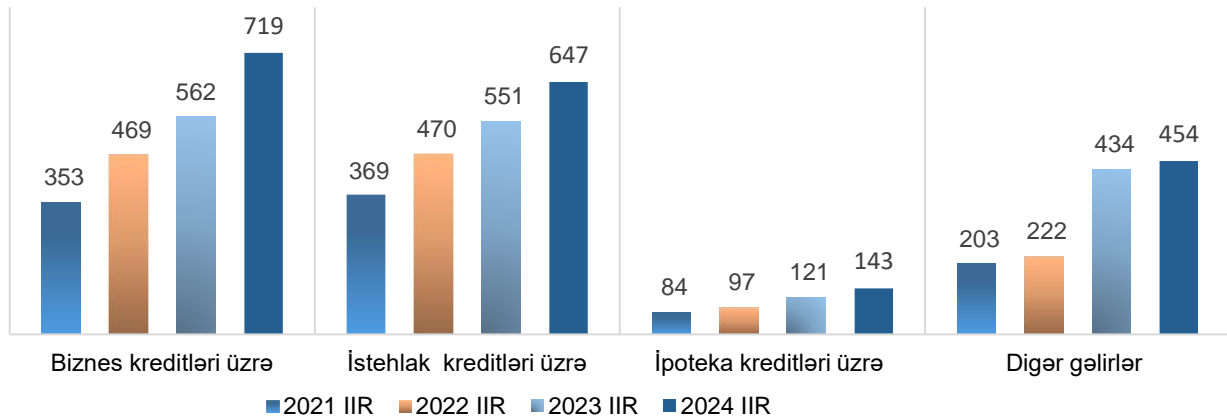
Qrafik 56. Faiz gəlirlərinin dinamikası

Mənbə: AMB

Bankların faiz gəlirlərinin bütün komponentlərində artım müşahidə edilsə də, artımı şərtləndirən əsas amil biznes və istehlak kreditləri üzrə faiz gəlirləri olmuşdur. 2024-cü ilin I yarımili ərzində sektorun faiz gəlirləri 18% (294 mln. manat) artaraq 2 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu artımın 53%-i biznes kreditləri, 33%-i isə istehlak kreditləri üzrə faiz gəlirlərinin hesabınadır.

Qrafik 57. Faiz gəlirlərinin strukturu

Mənbə: AMB

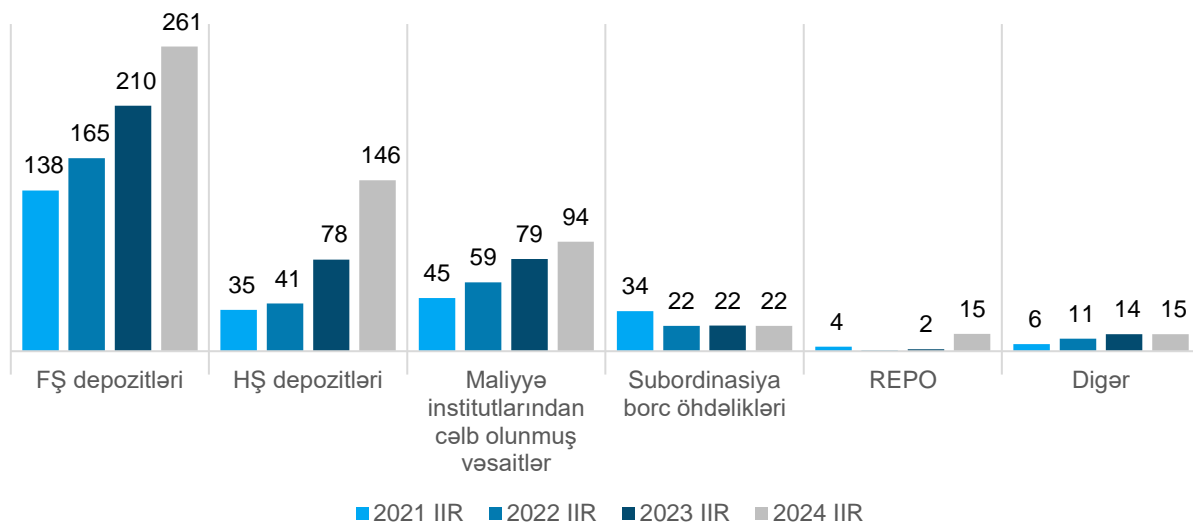
Faiz gəlirlərinin strukturuna nəzər yetirsək 37%-i (719 mln. manat) biznes kreditlərinə, 33%-i (647 mln. manat) istehlak kreditlərinə, 7%-i (143 mln. manat) ipoteka kreditlərinə və 23%-i (454 mln. manat) isə digər maliyyə alətləri üzrə əldə edilmiş faiz gəlirlərinə aiddir. Digər maliyyə alətləri üzrə faiz gəlirlərinin 171 mln. manatı maliyyə institutlarına

yerləşdirilmiş vəsaitlər, 214 mln. manatı qiymətli kağızlar, 68 mln. manatı isə faizli nostro və digər faizli maliyyə alətləri üzrə olmuşdur.

Bankların faiz xərclərinin əsas hissəsini depozitlər üzrə faiz xərcləri təşkil edir.

Bank sektorunun dayanıqlı maliyyələşməsində önəmli paya sahib olan fiziki və hüquqi şəxslərin depozitləri üzrə faiz xərcləri sektorun faiz xərclərində əsas pay sahibi olmuşdur. Belə ki, 2024-cü ilin I yarısı sektorun faiz xərcləri ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 36% (146 mln. manat) artaraq 551.9 mln. manat təşkil etmişdir ki, faiz xərclərinin 74%-i (407 mln. manat) depozitlər üzrə faiz xərcləri olmuşdur.

Qrafik 58. Faiz xərclərinin strukturu, mln.manatla

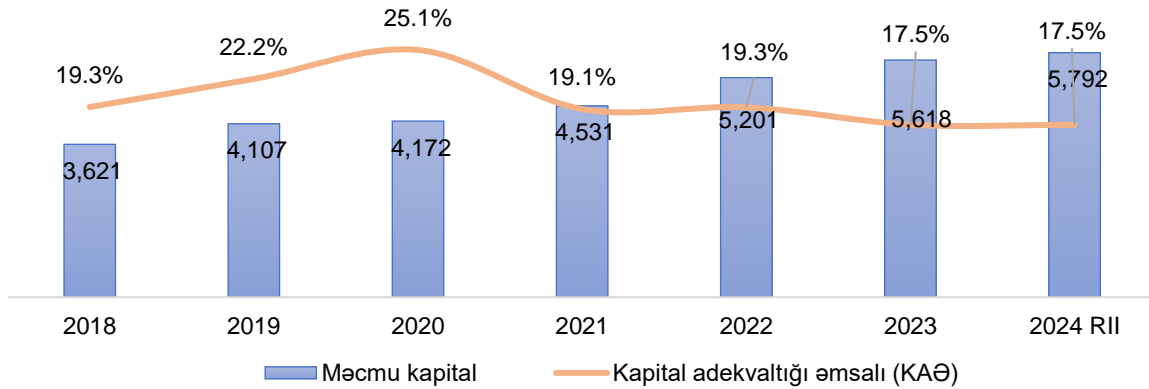

Mənbə: AMB

Bank sisteminin kapital mövqeyi

Sektorun kapital mövqeyi prudensial tələbləri üstələməklə potensial itkiləri absorbsiya etmək imkanındadır. 2024-cü ilin ilk yarısında bank sektoru üzrə məcmu kapital 3.0% (175 mln. manat) artaraq 5.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Sektor üzrə KAƏ (kapital adekvatlığı əmsalı) isə sabit olaraq qalmış və 17.5% təşkil etmişdir ki, bu da minimum prudensial tələbi 1.7 dəfə üstələyir. Həmçinin sektor ilin ilk yarısında 0.5 mlrd. manat dividend ödəmişdir.

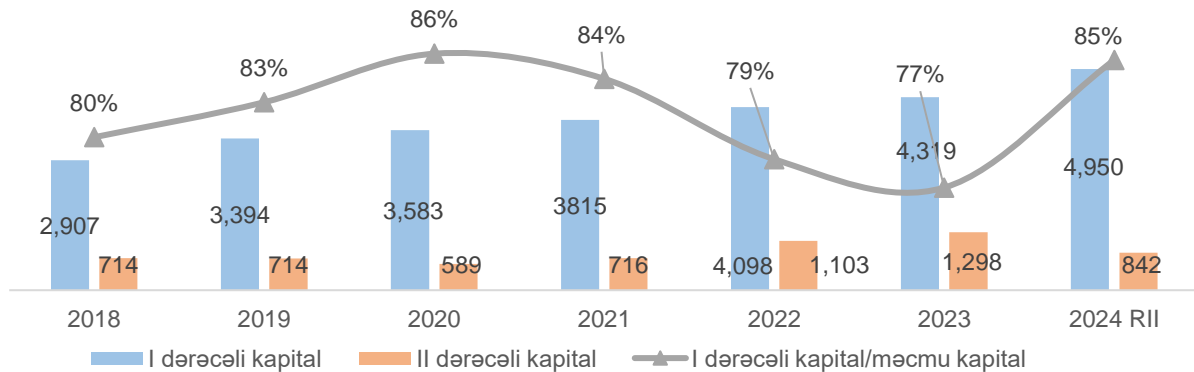
Qrafik 59. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Məcmu kapital artımının əsas səbəbi kimi I dərəcəli kapitalın artımı çıxış etmişdir. Car ilin ilk yarısı ərzində I dərəcəli kapital 15% və ya 631 mln. manat artaraq 4.95 mlrd. manat, II dərəcəli kapital isə 35% və ya 456 mln. manat azalaraq 842 mln. manat təşkil etmişdir. II dərəcəli kapitalın azalması əsasən ötən il ərzində yığılmış mənfəətin I dərəcəli kapitalla transformasiyası ilə bağlı olmuşdur.

Qrafik 60. Kapitalın strukturunun dinamikası, mln. manatla

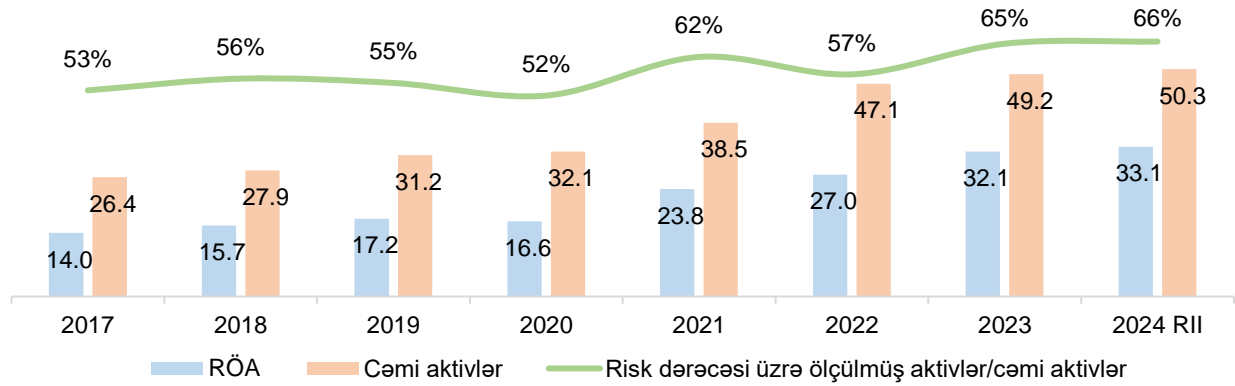

Mənbə: AMB

Yüksək kreditləşmə dinamikası fonunda risk üzrə ölçülmüş aktivlər artmışdır.

Cəmi aktivlərin 2.3% (1.1 mlrd. manat) artması fonunda risk üzrə ölçülmüş aktivlərin həcmi 3.2% (1 mlrd. manat) artmışdır. Nəticədə risk üzrə ölçülmüş aktivlərin cəmi aktivlərə nisbəti göstəricisi il ərzində 0.8 f.b. artaraq 66%-ə çatmışdır. Risk üzrə ölçülmüş aktivlərin artımı bank sektorunun kreditləşmə fəaliyyəti üzrə aktivliyi şəraitində formalaşmışdır. Risk üzrə ölçülmüş aktivlərin 93.8%-i kredit riskləri üzrə, 5.5%-i əməliyyat riskləri üzrə, 0.7%-i isə bazar riskləri üzrə formalaşır.

Qrafik 61. Aktivlər və RÖA-nın dinamikası, mln.manatla

Mənbə: AMB

Cədvəl 2. Bank sistemi üzrə seçilmiş əsas göstəricilər*, mln. manatla

	2023 I rüb	2023 II rüb	2023 III rüb	2023 IV rüb	2024 I rüb	2024 II rüb
Balans göstəriciləri						
Cəmi aktivlər	44,843	45,218	45,530	49,178	48,910	50,328
Likvid aktivlər	14,249	13,985	13,368	13,154	12,673	12,509
Kredit portfeli	20,039	21,296	22,282	23,183	24,103	25,430
Biznes kreditləri	10,971	11,651	12,079	12,617	13,202	13,875
İstehlak kreditləri	5,942	6,325	6,680	6,937	7,142	7,634
İpoteka kreditləri	3,125	3,321	3,523	3,629	3,759	3,921
Cəmi öhdəliklər	38,994	39,306	39,539	43,115	42,612	44,086
Cari öhdəliklər	25,447	25,375	24,322	23,687	24,769	24,806
Fiziki şəxslərin depozitləri	11,719	12,473	12,418	12,582	12,869	13,880
FŞ müddətli depozitləri	6,311	6,596	6,745	6,882	7,227	7,751
FŞ tələbli depozitləri	5,408	5,877	5,673	5,700	5,642	6,130
Hüquqi şəxslərin depozitləri	20,214	19,584	19,756	21,968	21,944	21,305
HŞ müddətli depozitləri	2,894	3,478	3,860	4,500	4,860	5,052
HŞ tələbli depozitləri	17,320	16,106	15,896	17,468	17,085	16,253
Balans kapitalı	5,849	5,913	5,991	6,063	6,297	6,242
Kapital mövqeyi						
I dərəcəli kapital	4,935	4,710	4,513	4,319	5,342	4,950
Məcmu kapital	5,420	5,537	5,599	5,618	5,817	5,792
Risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlər	28,505	29,995	30,301	32,085	31,954	33,126
I dərəcəli kapital adekvatlığı	17.30%	15.70%	14.90%	13.50%	16.72%	14.94%
Məcmu kapital adekvatlığı	19.00%	18.50%	18.50%	17.50%	18.20%	17.49%

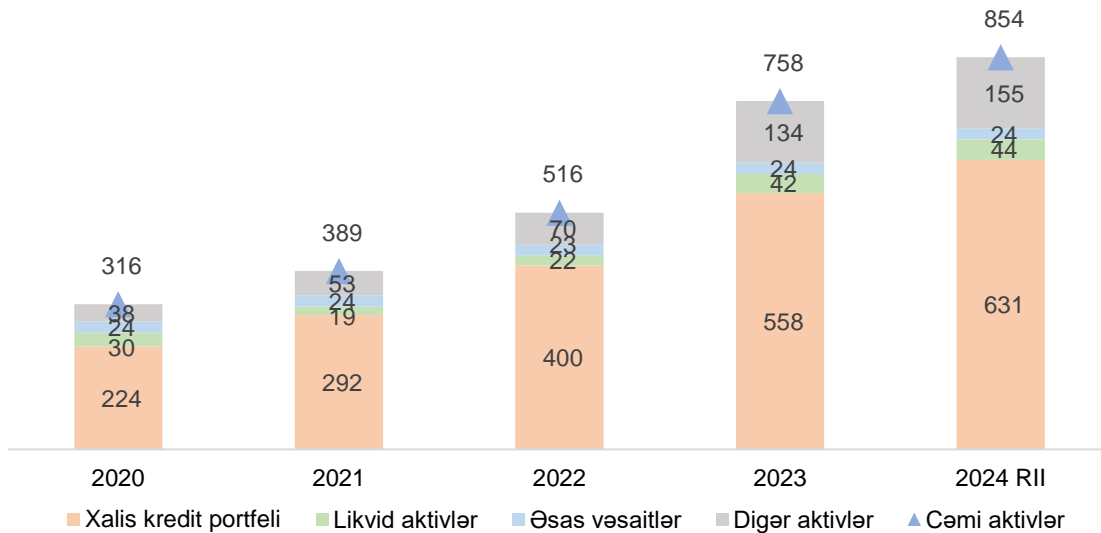
	2023 I rüb	2023 II rüb	2023 III rüb	2023 IV rüb	2024 I rüb	2024 II rüb
Gəlirlilik						
Xalis mənfəət	268	563	833	1076	311.477 2	613.977 6
Aktivlərin gəlirliyi (ROA)	2.30%	2.50%	0.20%	2.40%	2.54%	2.49%
Kapitalın gəlirliyi (ROE)	20.30%	21.30 %	1.50%	20.30%	21.86%	21.37%
Likvidlik riski profili						
Likvid aktivlər	14,249	13,985	13,368	13,154	12,673	12,509
Likvid aktivlərin aktivlərdə payı	31.80%	30.90 %	29.40 %	26.70%	25.91%	24.85%
Ani likvidlik əmsalı	54.80%	56.60 %	55.10 %	52.20%	49.97%	49.62%
Likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR), cəmi				134.47%	134.52%	140.98%
Milli valyuta				106.24 %	99.61%	103.62%
Xarici valyutada				118.05%	168.48%	201.73%
Kredit riski profili						
Qeyri-ışlək kreditlər	750	730	770	614	660	672
Biznes kreditləri	506	475	516	378	417	406
İstehlak kreditləri	198	215	214	197	204	226
İpoteka kreditləri	45	40	41	39	39	40
Qeyri-ışlək kreditlər əmsalı	3.70%	3.40%	3.50%	2.60%	2.74%	2.65%
Biznes kreditləri	4.60%	4.10%	4.30%	3.00%	3.16%	2.93%
İstehlak kreditləri	3.30%	3.40%	3.20%	2.80%	2.85%	2.97%
İpoteka kreditləri	1.50%	1.20%	1.20%	1.10%	1.00%	1.00%
Bazar riski profili						
Aktivlərin dollarlaşması	37.6%	35.9%	32.0%	33.7%	33.3%	32.3%
Öhdəliklərin dollarlaşması	42.2%	40.0%	36.1%	37.3%	37.9%	35.9%
* Prudensial hesabatlıq metodologiyası əsasında hesablanmışdır.						

Bank olmayan kredit təşkilatları

Bank olmayan kredit təşkilatlarının (BOKT) maliyyə sektorunun aktivlərində payı artsa da, maliyyə vasitəçiliyində rolu kiçik olaraq qalmaqdadır. Bütövlükdə bank olmayan kredit təşkilatlarının maliyyə sistemində aktivlərinə görə bazar payı 1.6% təşkil etmişdir³. 2024-cü ilin I yarımilində BOKT-lərin sayı 55, Kİ-nin sayı isə 39 olmuşdur. Hal-hazırda fəaliyyətdə olan BOKT-lərin 15-i xarici kapitallıdır ki, onların da 12-də xarici kapitalın payı 50%-dən yüksəkdir. Yarımil ərzində BOKT işçilərinin sayı 153 nəfər artaraq 3442 nəfər, filiallarının sayı isə 12 ədəd artaraq 308-ə çatmışdır.

2024-cü ilin I yarımilində BOKT sektorunun balansı cəlb edilən vəsaitlərin kredit portfelinə yönləndirilməsi fonunda genişlənməmişdir. Ölkədə fəaliyyət göstərən BOKT-lərin cəmi aktivləri yarımil ərzində 13% (95.5 mln. manat) artaraq 854 mln. manat təşkil etmişdir. Artımın əsas payçısı xalis kredit portfelidir. Cari ilin I yarısı ərzində xalis kredit portfelisi 13% (72 mln. manat) artmışdır ki, məbləğ ifadəsində artım əsasən istehlak kreditləri hesabına formalaşmışdır.

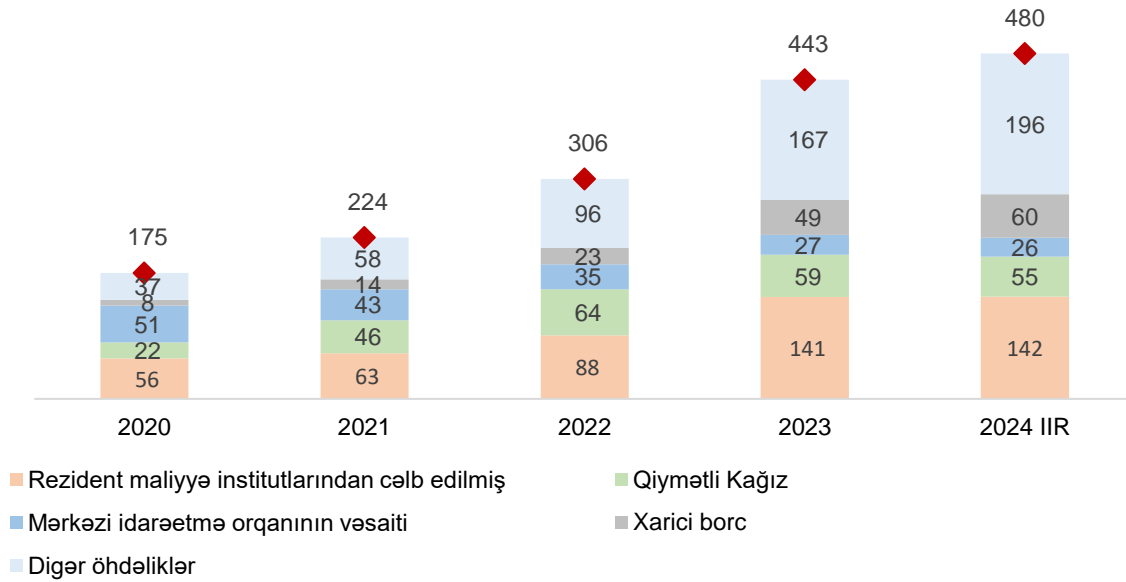
Qrafik 62. Bank olmayan kredit təşkilatlarının aktivlərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

³ BOKT-lərin təhlili "Aqrarkredit" QSC nəzərə alınmadan aparılmışdır.

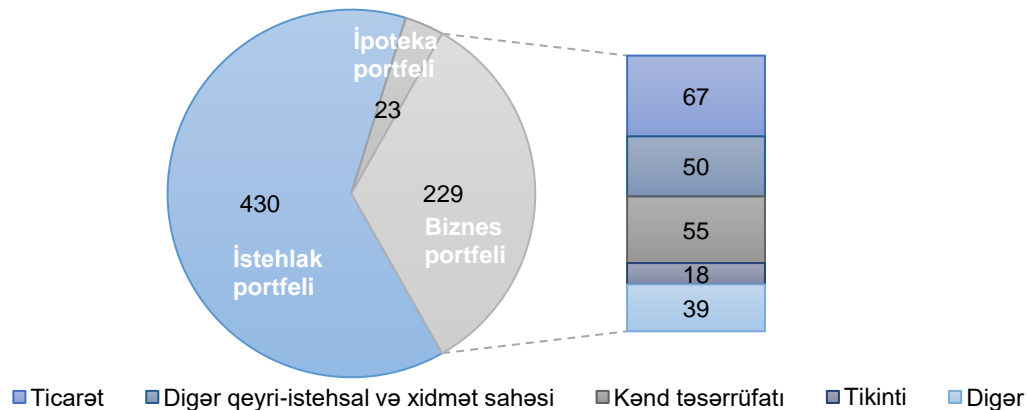
Qrafik 63. BOKT-lərin öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

BOKT-lərin aktivlərinin artımı fonunda cəlb edilmiş vəsaitlər də artmışdır. BOKT-lərin cəmi öhdəlikləri yarımil ərzində 8.3% (37 mln. manat) artaraq 480 mln. manat təşkil etmişdir ki, artım əsasən qeyri-bank maliyyə institutlarının kreditləri və digər öhdəliklər hesabına formalaşmışdır. Belə ki, ötən ilin sonu ilə müqayisədə qeyri-bank maliyyə institutlarının kreditləri 21% (11 mln manat), digər öhdəliklər isə 18% (29 mln. manat) artmışdır. Digər öhdəliklərdə artımın əsas hissəsi təsisçilərin BOKT-lərə verdiyi borclar olmuşdur.

Qrafik 64. BOKT-lərin kredit portfelinin strukturu, mln. manatla

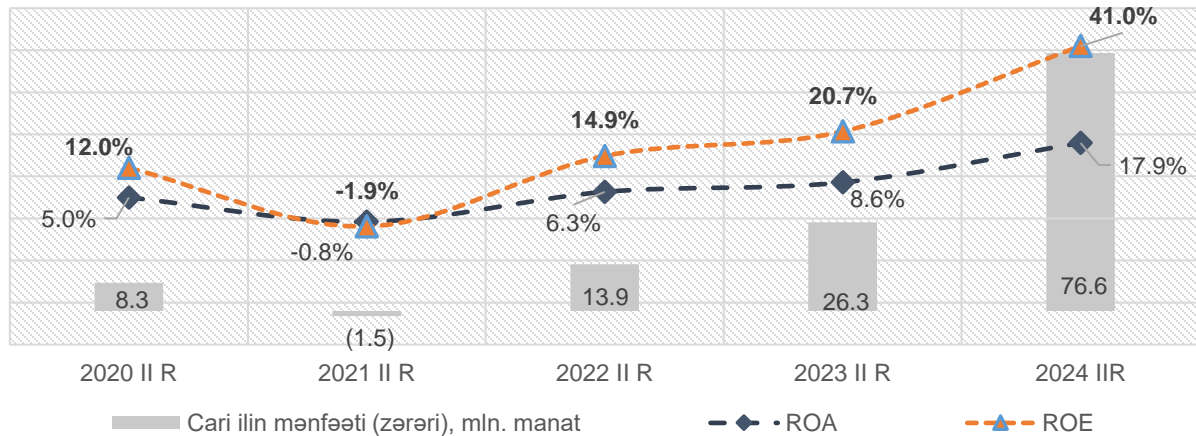
Mənbə: AMB

2024-ci ilin I yarısında istehlak kreditləri BOKT-lərin portfelində əsas yeri tutmağa davam etmişdir. Cari ilin 6 ayı ərzində kredit portfelı 13.4% (81 mln. manat) artaraq 682 mln. manat olmuşdur. İstehlak kreditləri üzrə yarımillik artım 18.6% (67 mln. manat), biznes portfelı üzrə isə 1.2% (2.6 mln. manat) təşkil etmişdir. İpoteka kreditləri isə 2 dəfəyədək (11 mln. manat) artmışdır. 2024-ci ilin II rübünün sonuna BOKT-lərin kredit portfelının 63%-i (430 mln. manat) istehlak kreditləri, 34%-i (229 mln. manat) biznes kreditləri, 14%-i (23 mln. manat) isə ipoteka kreditləri təşkil edir. Biznes portfelının 29%-i (67 mln. manat) ticarət sahəsinə, 22%-i (50 mln. manat) qeyri-istehsal və xidmət sahəsinə, 24%-i (55 mln. manat) isə kənd təsərrüfatı sahəsinə verilmiş kreditlərdir.

Kredit portfelının keyfiyyəti QİK portfelının artımı fonunda pisləşmişdir. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə 2024-ci ilin ilk yarımillində sektorun qeyri-ışlək kredit portfelı 30% artaraq 96.6 mln. manat təşkil etmişdir. Yarımil ərzində QİK əmsalı isə 1.8 f.b. artaraq 14.2% olmuşdur. QİK əmsalı artımını şərtləndirən əsas amil istehlak kreditləri olmuşdur. Belə ki, QİK portfelı istehlak kreditləri üzrə 3 f.b artaraq 14.8 %, biznes kreditləri üzrə 0.6 f.b artaraq 14.5% təşkil etmişdir.

BOKT sektoru üzrə mənfəətlikdə artım dinamikası mövcuddur. 2024-ci ilin ikinci yarısı BOKT-lər 76.6 mln. manat mənfəətlik əldə etmişdir ki, bu da 2023-ci ilin müvafiq dövrünün mənfəətindən təqribən 191% çoxdur. Sektorun mənfəətliliyinin artmasında kredit portfelının böyüməsi ilə artan faiz gəlirlərindən əlavə kredit təşkilatlarının əməliyyat səmərəliliyinin də artması əsas amillərdən olmuşdur. Belə ki, qeyri-faiz gəlirlərinin məcmu gəlirdə payı 14%-dən 25%-ə qalxmışdır. Sektorun mənfəətliliyinin artımı fonunda ROA və ROE göstəriciləri ötən ilin iyun ayı ilə müqayisədə 2 dəfə artaraq müvafiq olaraq 17.91% və 41% olmuşdur.

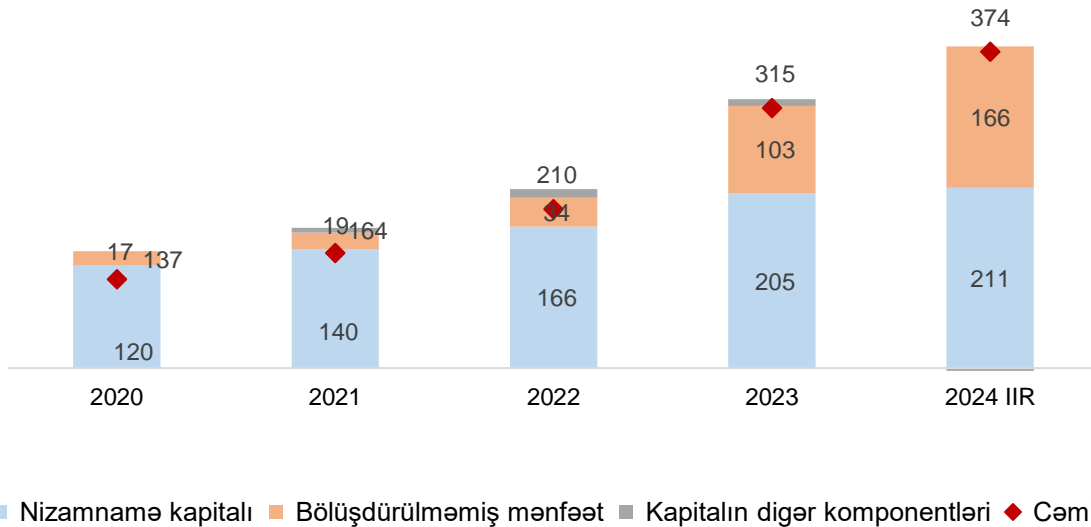
Qrafik 65. BOKT-lərin mənfəət göstəriciləri

Mənbə: AMB

Sektorun kapital mövqeyi bölüşdürülməmiş mənfəətin artımı fonunda genişlənməmişdir. Yarımil ərzində BOKT-lərin kapitalı 19% (59 mln. manat) artaraq 374 mln. manat təşkil etmişdir. Kapitalın artımı həm kapital inyeksiyası, həm də BOKT sektorunun bölüşdürülməmiş mənfəəti hesabına olmuşdur. Belə ki, yarımil ərzində bölüşdürülməmiş mənfəət təqribən 61% (63 mln. manat) artaraq 166 mln. manat, nizamnamə kapitalı isə 3.4% (6.9 mln. manat) artaraq 211 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 66. BOKT sektoru üzrə kapital komponentlərinin dinamikası, mln.manatla

Mənbə: AMB

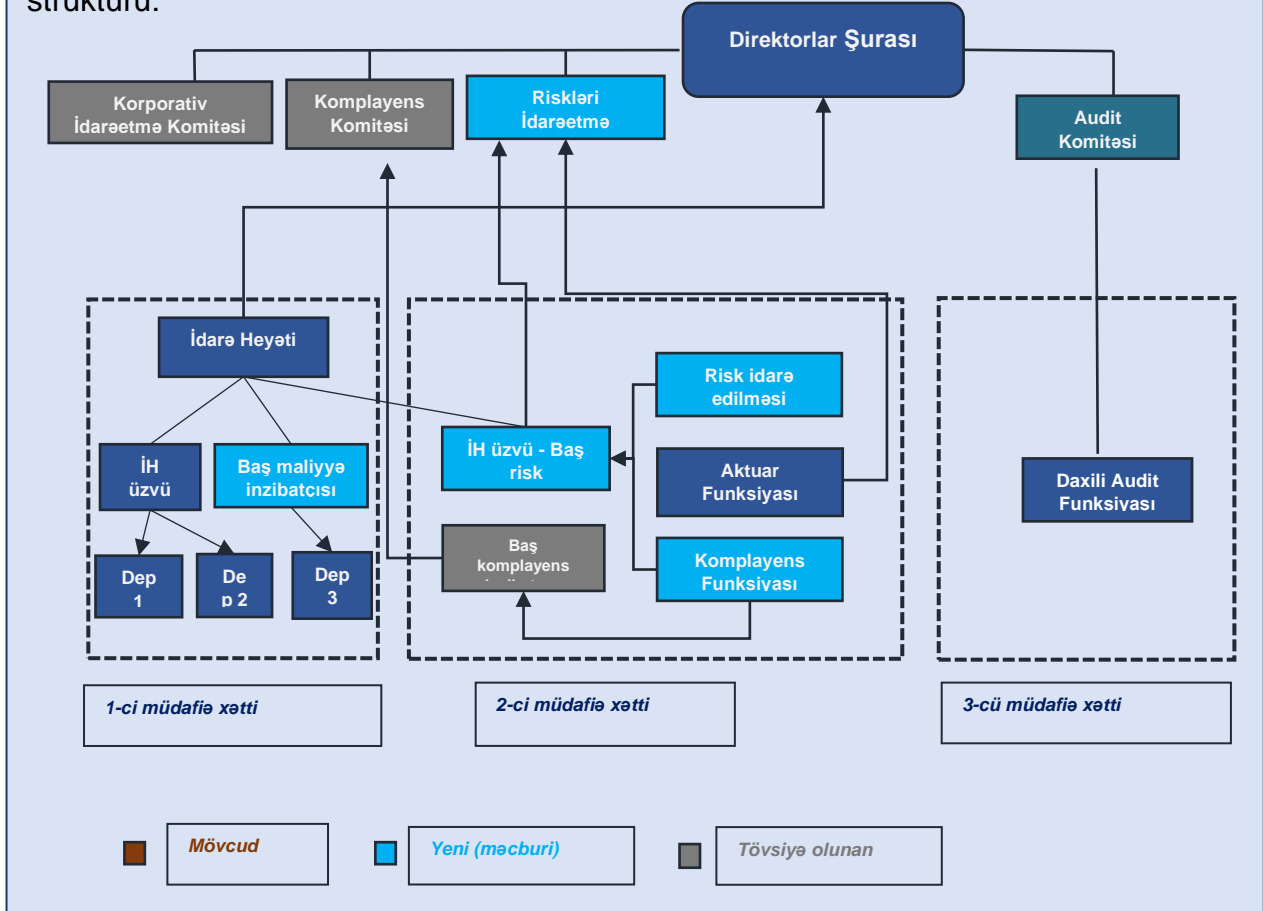
Sığorta sektoru

2024-cü ilin ilk yarısının sonuna olan məlumatlara əsasən Azərbaycan sığorta bazarında 17 sığorta və bir təkrarsığorta şirkəti fəaliyyət göstərir. Sığorta şirkətlərindən 5-i həyat, 12-i isə qeyri-həyat sığorta şirkətidir. Sığorta sektorunun fəaliyyəti həmçinin 23 sığorta brokeri və 483 sığorta agenti vasitəsilə təmin edilmişdir.

Haşiyə 2. Sığortaçılar üzrə yeni korporativ idarəetmə standartları

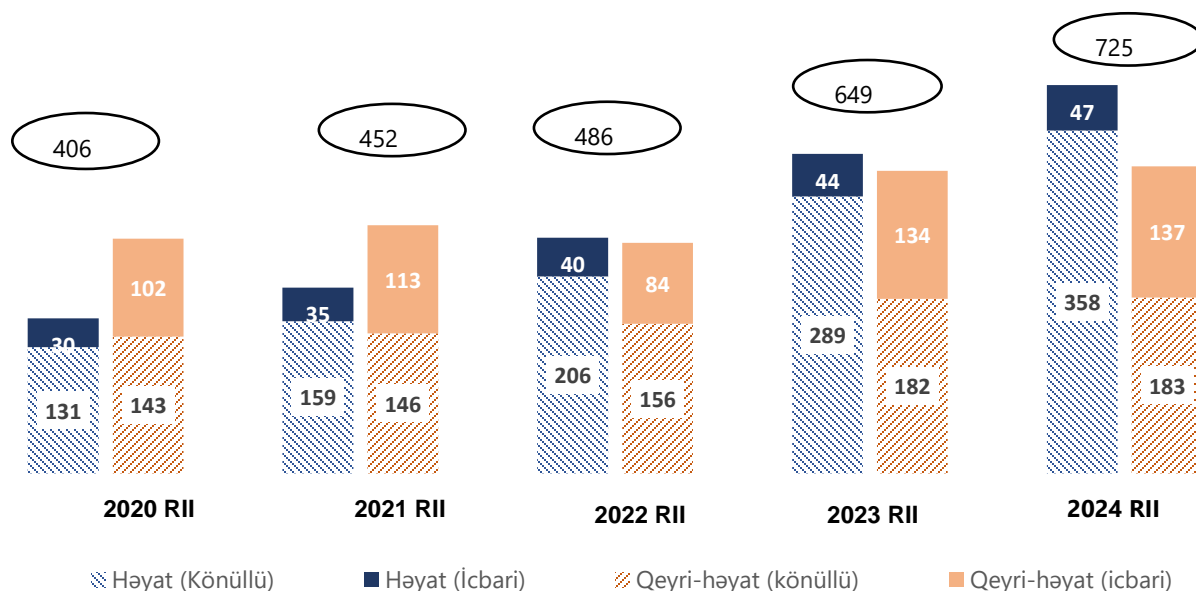
Sığortaçılarda (təkrarsığortaçılarda) idarəetmənin, daxili nəzarətin və risklərin effektiv idarə olunması üçün korporativ idarəetmə standartları tətbiq olunmağa başlanılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin 21 fevral 2024-cü il tarixli qərarı ilə “Sığortaçılarda korporativ idarəetmə standartları” təsdiq edilmişdir. Korporativ idarəetmə sahəsində mütərəqqi beynəlxalq təcrübəni nəzərə alaraq, bu standartların müəyyən edilməsində əsas məqsəd sığortaçılarda etibarlı, şəffaf idarəetmə və hesabatlılıq sisteminin təşkili, daxili nəzarətin və risklərin idarə olunmasının effektivliyinin təmin edilməsidir. Yeni qaydalar ilə sığortaçıların Direktorlar Şurasının tabeliyində risklərin idarə olunması, korporativ idarəetmə (tövsiyə) və komplayens (tövsiyə) komitələri yaradılmışdır. Risklərin idarə edilməsi sistemini özündə birləşdirən 3 müdafiə xətti formalaşdırılmışdır. Birinci müdafiə xətti – fəaliyyətləri sığortaçıya birbaşa risklər yaradan və məhsul, xidmət, fəaliyyət, proses və sistemlər üzrə risklərin ilkin mərhələdə müəyyənləşdirilməsi, qiymətləndirilməsi, idarə olunması, monitorinqi və hesabatlılığına məsul struktur bölmələrindən, o cümlədən sığortaçının filial və nümayəndəliklərindən ibarətdir. İkinci müdafiə xəttini sığortaçılarda (təkrarsığortaçılarda) daxili nəzarətin həyata keçirilməsində birbaşa iştirak edən azı risklərin idarə edilməsi, komplayens və aktuar funksiyalarını həyata keçirən struktur bölmələri təşkil edir. Üçüncü müdafiə xətti isə birinci və ikinci müdafiə xəttini qiymətləndirmək səlahiyyəti olan daxili audit funksiyasını həyata keçirən struktur bölmədən ibarətdir. Müdafiə xətlərinin yaradılması ilə risklərin səmərəli idarəedilməsinə və fəaliyyətinin şəffaflığına nail olunması gözlənilir. Bundan əlavə peşəkar fəaliyyəti qarşılığında işçilərə ödənilən mükafat sistemi yaradılmışdır. Mükafatlar pul, səhm və digər maliyyə alətləri formasında ödənilə bilər.

Yeni korporativ idarəetmə standartlarında nəzərdə tutulan sığortaçının korporativ strukturu:

Sığorta sektoru artım potensialını reallaşdırmaqdadır. 2024-cü ilin I yarımilində toplanmış sığorta haqları öten ilin müvafiq dövrünə nisbətə 12% (76 mln. manat) artaraq 725 mln. manata çatmışdır. Sığorta haqların 56%-i həyat sığorta siniflərindən, 44%-i isə qeyri-həyat sığorta siniflərindən formalaşmışdır. Həyat sığortası üzrə yığım 21 % artaraq 405 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzrə isə 1.3% artaraq 320 mln. manat təşkil etmişdir. Həyat sığortası üzrə artımının əsas qüvvəsi könüllü sığorta sinifləri, qeyri-həyat sığortası üzrə artımın əsas qüvvəsi isə icbari sığorta sinifləri olmuşdur. Könüllü sığorta sinifləri 15% (70 mln. manat) artaraq 541 mln. manat, icbari sığorta sinifləri 3% (6 mln. manat) artaraq 184 mln. manat təşkil etmişdir. Könüllü sığorta siniflərində artımı şərtləndirən əsas amil həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Belə ki, könüllü sığorta üzrə artımın 93%-i (65 mln. manat) məhz bu sinif hesabına formalaşmışdır. Sektorda yığılan haqlar artsa da, artım məhdud sayda şirkət hesabına baş vermişdir. Artımın 77%-i 3 sığortaçı hesabına (56%-i 1 sığortaçı olmaqla) formalaşmışdır.

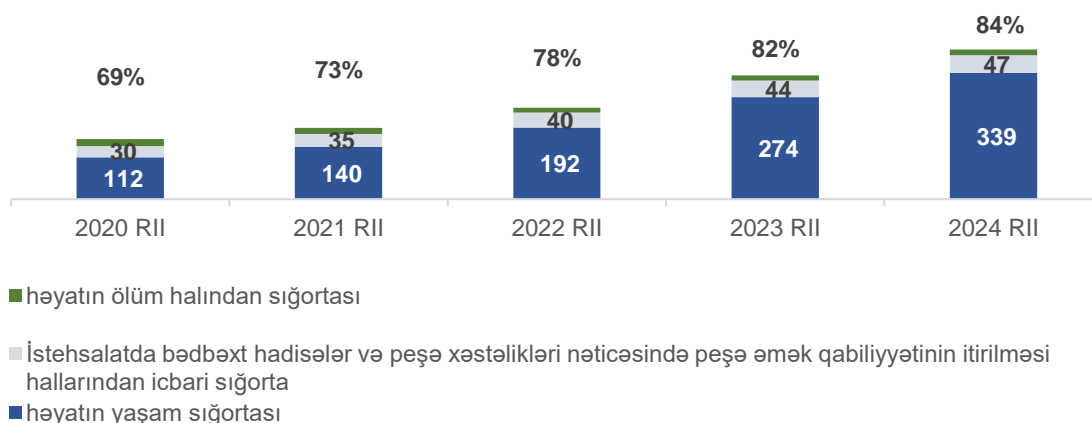
Qrafik 67. Sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Həyat sığortası üzrə yığımlarda artımın əsas qüvvəsi həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Həyatın yaşam sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 24% (65 mln. manat) artaraq 339 mln. manata çatmışdır. Həmin sığorta sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları həyat sığortası üzrə yığımların 84%-i təşkil edir. Son 5 il ərzində həmin sığorta sinfinin həyat sığortası üzrə yığımlarda payı 69%-dən 84%-ə yüksəlmişdir.

Qrafik 68. Həyat sığorta sinfləri üzrə sığorta haqları mln.manat

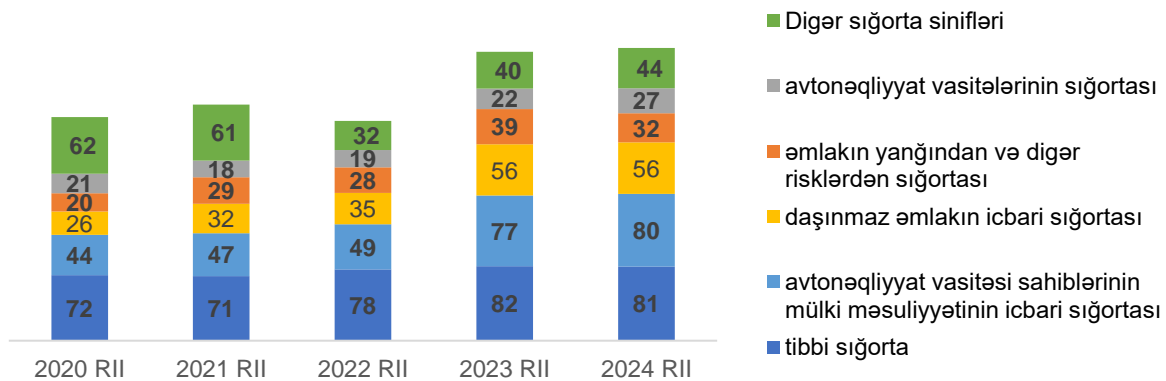

Mənbə: AMB

Qeyri-həyat sığortası üzrə yığımların əsas qüvvəsi tibbi sığorta və avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfləridir. Həm tibbi sığorta sinfi, həm də avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari

sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları qeyri-həyat sığortası üzrə yığımların 25%-i təşkil edir. Qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlarda artımın əsas qüvvəsi avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası sinfi olmuşdur. Həmin sığorta sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 23% artaraq (5 mln. manat) 27 mln. manat olmuşdur. Son 5 il ərzində tibbi sığorta sinfinin qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlarda payı 29%-dən 25%-ə düşmüş, əvəzində avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfinin payı 18%-dən 25%-ə, daşınmaz əmlakın icbari sığortası sinfinin payı 11%-dən 18%-ə artmışdır.

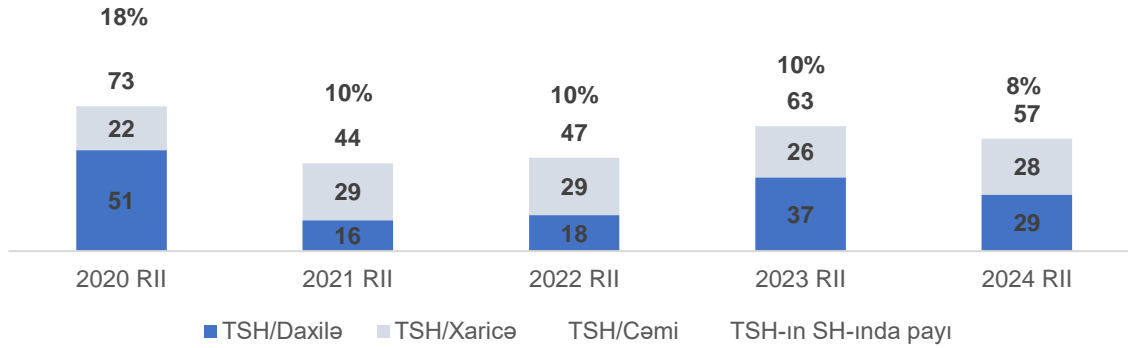
Qrafik 69. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqları mln.manat

Mənbə: AMB

Təkrarsığortaya ötürülən müqavilələr üzrə hesablanmış təkrarsığorta haqlarının (TSH) sığorta haqlarında payı aşağı olaraq qalmaqdadır. 2024-cü ilin ilk yarısında təkrarsığortaya ötürülən təkrarsığorta haqları ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 10% (6 mln.manat) azalaraq 57 mln. manat olmuşdur. Təkrarsığorta haqlarının sığorta haqlarında payı 8% təşkil etmişdir. Ötürülən təkrarsığorta haqlarının 5%-i (3 mln.manat) həyat sığorta sinifləri, 95%-i isə (54 mln.manat) qeyri-həyat sığorta siniflərinin payına düşür. Həyat sığorta sahəsi üzrə ötürülən təkrarsığorta haqları həyat sığorta sahəsi üzrə yığılmış sığorta haqlarının 1%-i, qeyri-həyat sığorta sahəsi üzrə ötürülən təkrarsığorta haqları qeyri-həyat sığorta sahəsi üzrə yığılmış sığorta haqlarının 17%-i təşkil etmişdir.

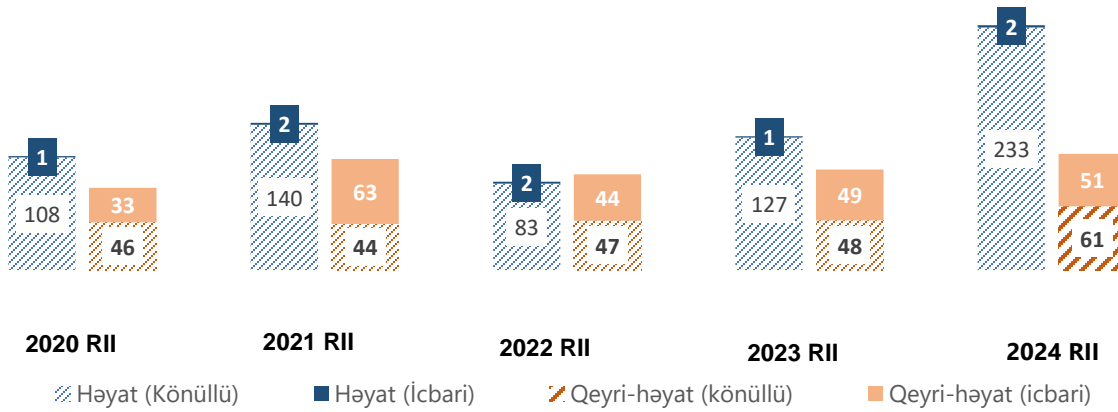
Qrafik 70. Ölkə daxili və ölkə xarici təkrarsığortaçılara hesablanmış təkrarsığorta haqları (TS)

Mənbə: AMB

2024-cü ilin ilk yarısında sığorta ödənişlərinin həcmində artım müşahidə edilmişdir. 2024-cü ilin birinci yarımilinə verilmiş sığorta ödənişləri ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 54% (122 mln. manat) artaraq 347 mln. manata çatmışdır. Sığorta ödənişlərinin 68%-i həyat sığorta siniflərindən, 32%-i isə qeyri-həyat sığorta siniflərindən formalaşmışdır. Birinci yarımil ərzində həyat sığortası üzrə sığorta ödənişləri 84% artaraq 235 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzrə isə 15% artaraq 112 mln. manat təşkil etmişdir. Həm həyat sığortası, həm də qeyri-həyat sığortası üzrə artımının əsas qüvvəsi könüllü sığorta sinifləri olmuşdur.

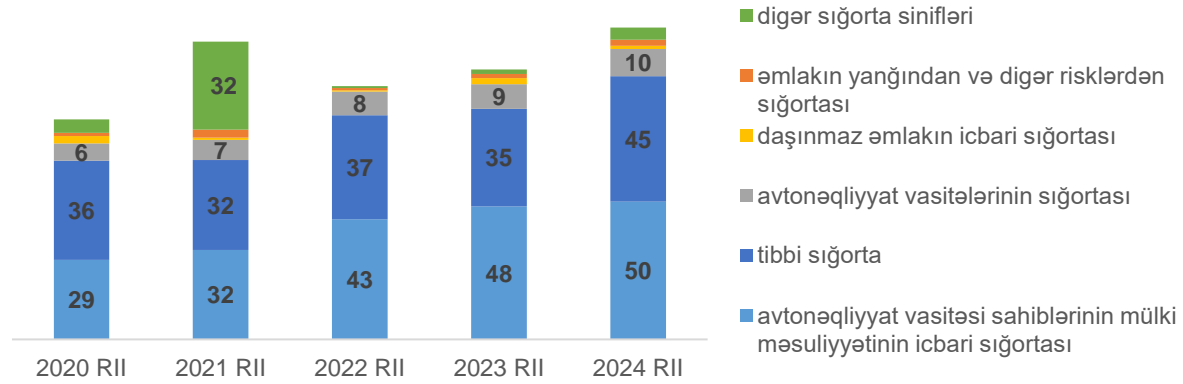
Qrafik 71 Sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla.

Mənbə: AMB

Həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərində artımın əsas qüvvəsi həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Həyatın yaşam sığortası sinfi üzrə sığorta ödənişləri ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 82% artaraq 232 mln. manata çatmışdır. Həmin sığorta sinfi üzrə sığorta ödənişləri həyat sığortası üzrə verilmiş sığorta ödənişlərinin 99%-i təşkil etmişdir.

Qrafik 72. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta ödənişləri mln.manat

Mənbə: AMB

Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərinin əsas qüvvəsi tibbi sığorta və avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sinifləridir. Həm tibbi sığorta sinfi, həm də avtonəqliyyat sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfi üzrə sığorta ödənişləri qeyri-həyat sığortası üzrə ödənişlərin 40%-dən yuxarıdır. Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərində artımın əsas qüvvəsi tibbi sığorta sinfi olmuşdur. Həmin sığorta sinfi üzrə verilmiş sığorta ödənişləri ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 29% artaraq 45 mln. manat təşkil etmişdir. Son 5 il ərzində tibbi sığorta sinfinin qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərində payı 45%-dən 40%-ə düşmüş, əvəzində avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası sinfinin payı 36%-dən 44%-ə yüksəlmişdir.

Haşiyə 3. Sığorta sektorunda katastrofik risklər

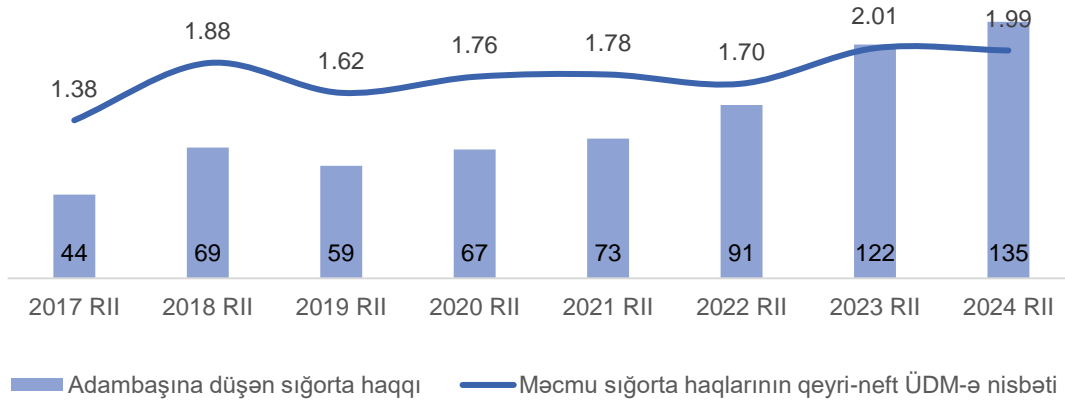
Katastrofik risklər sığorta (və təkrarsığorta) şirkətləri üçün ciddi təhlükələr yaradır, çünki bu tip hadisələr nadir hallarda baş versə də, böyük maliyyə itkilərinə səbəb ola bilər. Katastrofik risklərin baş verməsi ilə sığorta ödənişlərinin verilməsi nəticəsində sığortaçıların (təkrarsığortaçıların) maliyyə vəziyyətinin pisləşməsinin qarşısını almaq üçün katastrofik risklər üzrə ehtiyat formalaşdırılması zərurəti yaranmışdır. Bu ehtiyatlar, gözlənilməz və genişmiqyaslı zərərlərə qarşı maliyyə qorunmasını təmin edərək şirkətlərin davamlı fəaliyyətini və maliyyə sabitliyini qoruyur. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin 13 mart 2024-cü il tarixli qərarı ilə "Həyat sığortası və qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ehtiyatlarının formalaşdırılması Qaydası" təsdiq edilmişdir. Həmin qaydaya əsas dəyişiklik sığorta (təkrarsığorta) şirkətləri tərəfindən katastrofik risklər üzrə sığorta ehtiyatının formalaşdırılmasıdır. Bu qaydanın məqsədləri üçün katastrofik risk dedikdə zəlzələ riski nəzərdə tutulmuşdur.

Katastrofik risklər üzrə ehtiyatın hesablanması qaydası:

Katastrofik risklər üzrə təminat verilmiş və hesabat tarixinə qüvvədə olan sığorta müqavilələri üzrə hesablanır. Katastrofik risklər üzrə ehtiyatın yuxarı həddi hesabat tarixindən əvvəlki son 5 təqvim ilinin sonuna katastrofik risklər üzrə hesablanmış xalis baza sığorta haqlarının ən yüksək məbləğinin 150%-ni aşmamalıdır. Katastrofik risk təminatı verilmiş hadisənin baş verməsi zamanı bu ehtiyat sığorta (təkrarsığorta) müqaviləsi ilə təminat verilmiş katastrofik risklərə görə verilən sığorta ödənişlərinin məbləği qədər azaldıla bilər.

Yığımlarda müsbət dinamika sığorta sektoru üzrə penetrasiya və dərinlik göstəricilərini artırmışdır. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə adambaşına düşən sığorta haqları 11% artaraq 135 manata çatmışdır. Qeyd edək ki, Mərkəzi Bank tərəfindən təsdiqlənmiş "2024-2026-cı illərdə maliyyə sektorun inkişaf Strategiyası"na əsasən 2024, 2025, 2026-cı illərə müvafiq olaraq adam başına düşən sığorta haqqı 135 manat, 150 manat və 195 manat, məcmu sığorta haqlarının qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti 1.90%, 1.95% və 2.15% müəyyən edilmişdir.

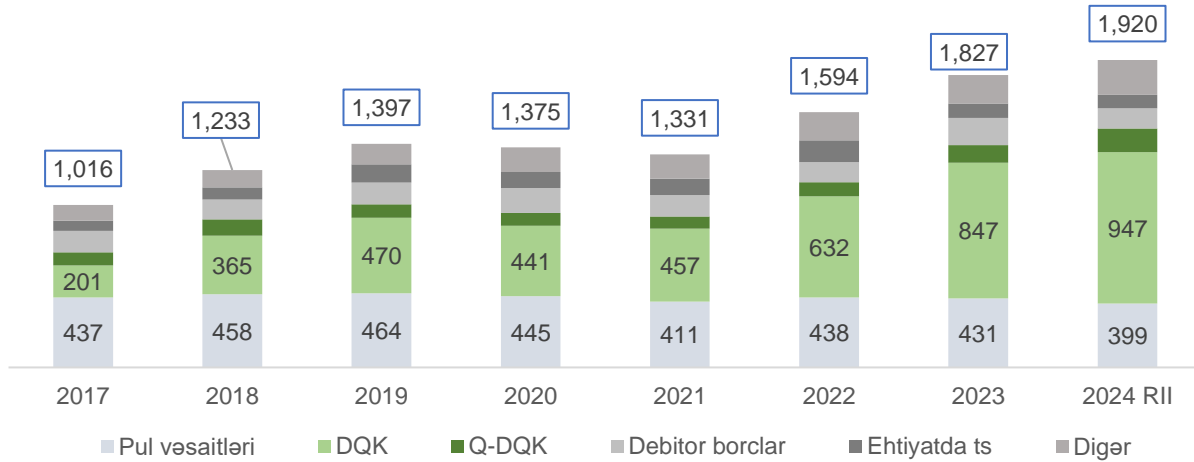
Qrafik 73. Sığorta sektorunun penetrasiyası

Mənbə: AMB

Bazarın genişlənməsi fonunda sektorun aktivlərində müsbət dinamika müşahidə olunur. 2024-cü ilin I yarımilə ərzində sığorta sektorunun aktivləri 5% (93 mln. manat) artaraq 1,9 mlrd. manata çatmışdır. Aktivlərin 49%-ni (947 mln. manat) dövlət qiymətli kağızları, 21%-ni (399 mln. manat) bank vəsaitləri, 8%-ni (148 mln. manat) qeyri-dövlət qiymətli kağızları, 7%-ni (125 mln. manat) debitor borclar təşkil edir.

Qrafik 74. Sığorta sektorunun aktivlərinin dinamikası

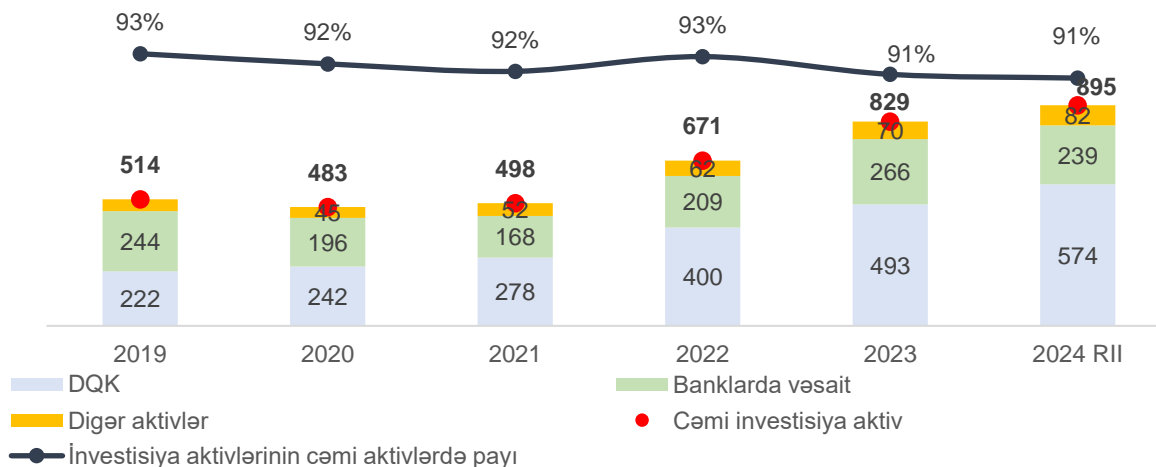

Mənbə: AMB

Sığorta şirkətlərinin investisiya seçimi məhdud olsa da, institusional investor kimi potensiallarını reallaşdırmaqdadırlar. Sığorta şirkətlərinin investisiyaları ötən ilin sonu ilə müqayisədə 6% (94 mln. manat) artaraq 1602 mln. manata çatmışdır. Artım

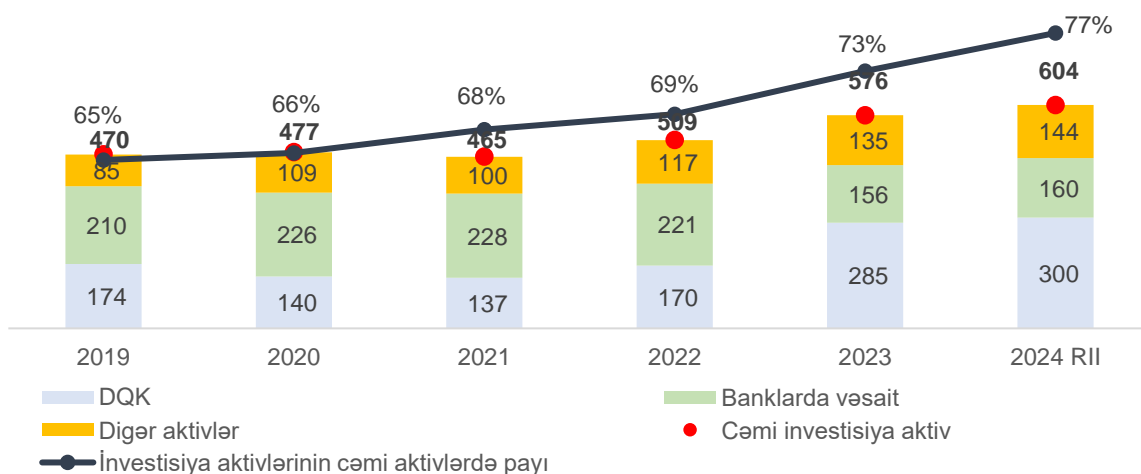
əsasən dövlət qiymətli kağızları (100 mln. manat) hesabına baş vermişdir. Ümumilikdə, həyat sığorta şirkətlərinin aktivlərinin 91%-ni, qeyri-həyat sığorta şirkətlərinin aktivlərinin isə 77%-ni investisiya portfeli təşkil edir. Sığorta şirkətlərinin investisiya aktivləri əsasən DQK-dan və bank vəsaitlərindən ibarətdir. 2024-cü ilin ilk yarısında sığorta sektoru investisiya fəaliyyətindən 58 mln. manat gəlir əldə etmişdir ki, bu da cəmi gəlirlərin 8%-ni təşkil edir.

Qrafik 75. Həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyəti, mln AZN

Mənbə: AMB

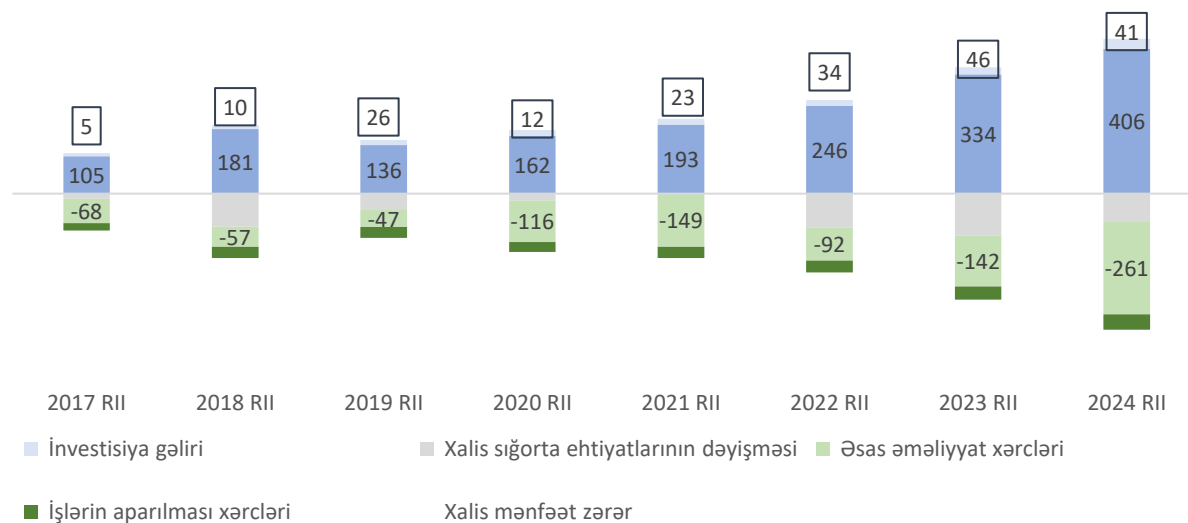
Qrafik 76. Qeyri-həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyəti, mln. AZN

Mənbə: AMB

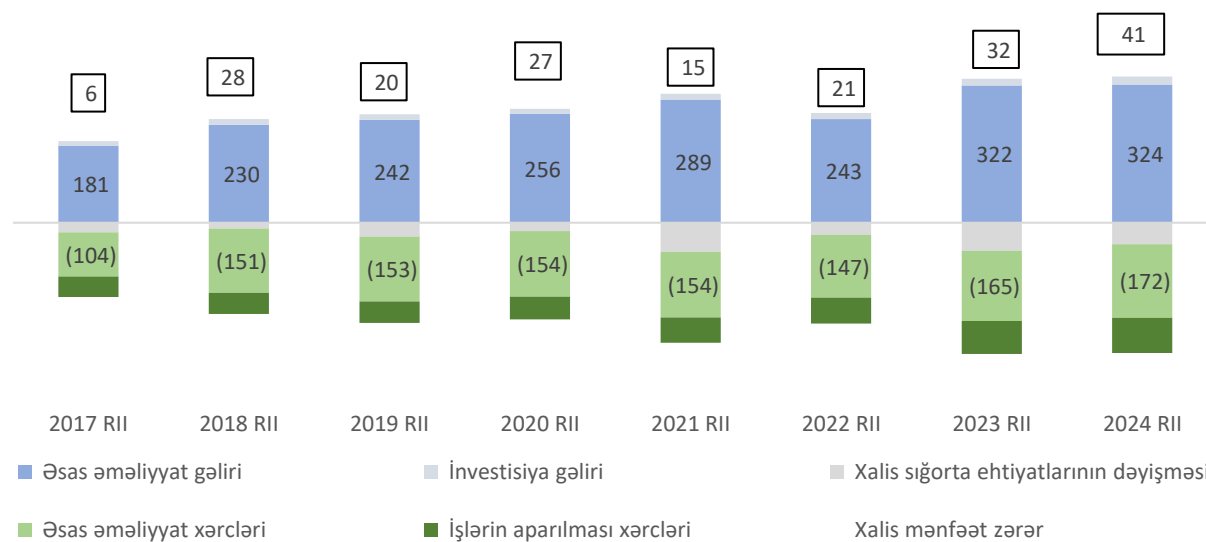
Sığorta şirkətlərinin mənfəetliliyi artmışdır. 2023-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2024-cü ilin birinci yarımilliyində sığorta sektorunun xalis mənfəəti 20% (16 mln.manat) artaraq 98 mln. manat olmuşdur. Qaytarılan sığorta haqlarının və işlərin aparılması xərcləri fonunda həyat sığorta şirkətləri üzrə mənfəetlilik 5 mln. manat azalaraq 41 mln.manat, qeyri-həyat sığorta şirkətləri üzrə mənfəetlilik 9 mln. manat artaraq 41 mln.manat, təkrarsığorta şirkəti üzrə mənfəetlilik 12 mln. manat artaraq 15 mln. manat olmuşdur.

Qrafik 78. Həyat sığortası üzrə mənfəetlilik

Mənbə: AMB

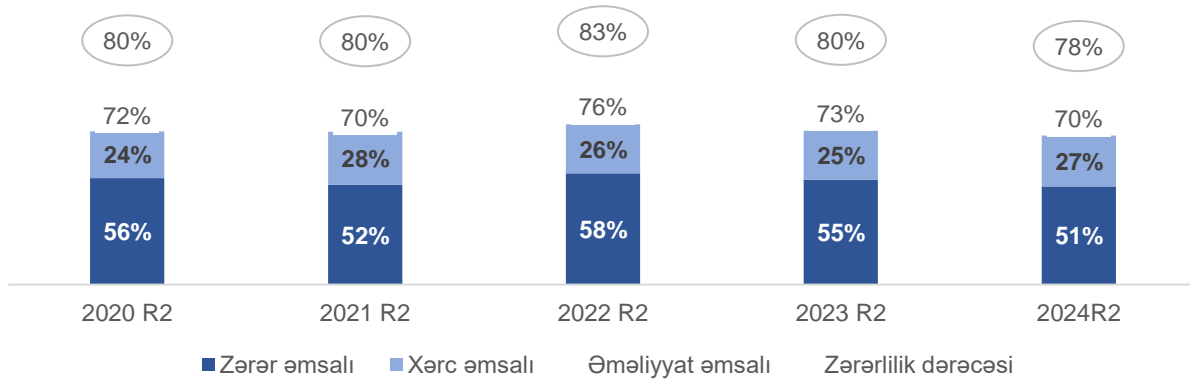
Qrafik 77. Qeyri-həyat sığortası üzrə mənfəetlilik

Mənbə: AMB

Sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi 2 f.b azalmışdır. 2024-cü ilin I yarımilində ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi 2 f.b aşağı düşərək 78% olmuşdur. Yüksək bazar payına sahib bir neçə sığorta siniflərində zərər əmsalının aşağı düşməsi sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsinin aşağı enməsinə təsir etmişdir.

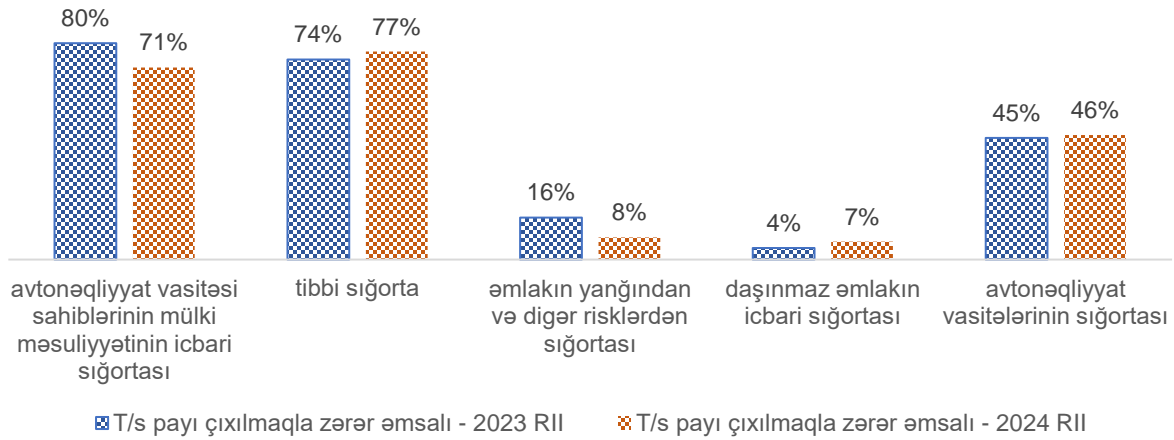
Qrafik 79. Sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi

Mənbə: AMB

Bazar payı yüksək olan sığorta sinifləri üzrə zərər əmsalı azalsa da, tibbi sığorta sinfi üzrə zərər əmsalı artaraq yüksək olmaqda davam edib. 2022-ci ilin IV rübündə avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfi üzrə sığorta haqlarının yeni qaydası qüvvəyə minmişdir. Yeni qaydaya əsasən sığorta haqlarının hesablanması üçün əlavə anderrayting risk faktorları üzrə əmsallar tətbiq edilmişdir. Sığorta haqlarının orta hesabla 30% artması nəticəsində həmin sığorta sinfi üzrə zərər əmsalı 9 f.b. aşağı düşərək 71% olmuşdur. Həmin sığorta sinfi üzrə xərc əmsalı 32%, zərərlik dərəcəsi isə 103% təşkil etmişdir. Tibbi sığorta üzrə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bu hesabat dövrü ərzində (2024-cü ilin 1 iyul tarixindən əvvəlki 12 ay) baş vermiş sığorta hadisələrinə ödənilmiş sığorta ödənişlərinin 20% artması səbəbi ilə zərər əmsalı 3 f.b. artaraq 77% olmuşdur. Həmin sığorta sinfi üzrə xərc əmsalı 25%, zərərlik dərəcəsi isə 102% təşkil etmişdir. Sığortaçılar (təkrarsığortaçılar) zərərlik dərəcəsi 100%-dan artıq olan sığorta sinifləri üçün sabitləşdirici ehtiyat formalaşdırırlar. Beləliklə, zərərlik dərəcəsinin 100%-dan artıq olması həm bir başa, həm də dolayı yolla sığortaçıların (təkrarsığortaçıların) mənfəətliliyinə təsir edir.

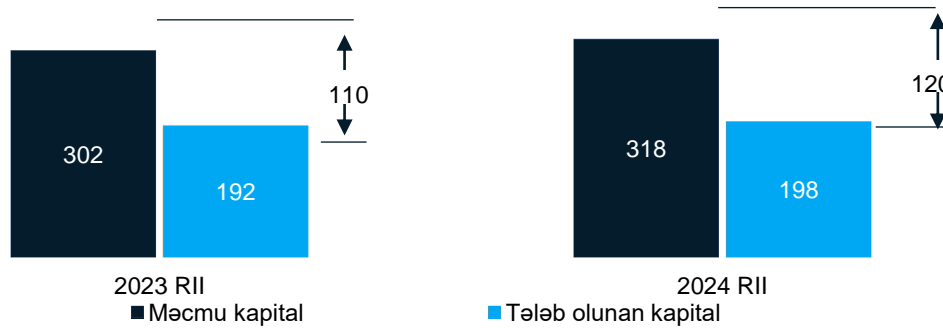
Qrafik 80. Sığorta sinifləri üzrə zərər əmsalı

Mənbə: AMB

Sığorta sektorunun kapital mövqeyi prudensial tələbləri üstələməklə komfort zonedadır. 2024 -cü ilin birinci yarımilində sığorta sektorunun məcmu kapitalı ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 5% (16 mln.manat) artaraq 318 mln.manat, tələb olunan kapital isə 3% (6 mln.manat) artaraq 198 mln.manat, kapital buferi isə 9% artaraq (10 mln.manat) 120 mln. manat olmuşdur.

Qrafik 81. Məcmu və tələb olunan kapital, mln.manat

Mənbə: AMB

Haşiyə 4. Sığortaçının sistem əhəmiyyətli sığortaçı kimi qiymətləndirilməsi

Maliyyə bazarlarında sistem riski yaradan sığortaçıların fəaliyyətinin xüsusi rejimdə tənzimlənməsi, tənzimləmə rejiminin və nəzarət proseslərinin sığorta sektorunun dəyişən risk profilinə uyğun inkişaf etdirilməsi və son nəticədə sektorun maliyyə dayanıqlığının gücləndirilməsi məqsədilə Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 31.01.2024-cü il tarixli Qərarı ilə "Sığortaçının sistem əhəmiyyətli sığortaçı kimi qiymətləndirilməsi Meyarları" təsdiq edilmişdir.

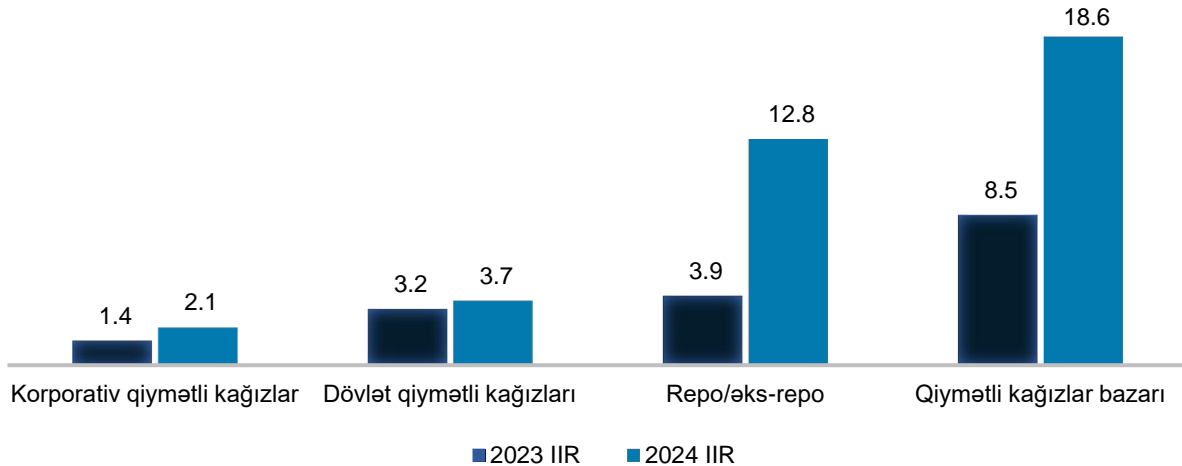
Sığortaçıların sistem əhəmiyyətliliyi həyat və qeyri-həyat sığortası sahələrinə görə ayrılıqda müəyyən edilir. Müstəsna olaraq təkrarsığorta fəaliyyəti ilə məşğul olan təkrarsığortaçının sistem əhəmiyyətliliyi qeyri-həyat sığortası sahəsində fəaliyyət göstərən sığortaçılarla birlikdə qiymətləndirilir. Sığortaçının sistem əhəmiyyətliliyi aşağıdakı cədvəldə verilmiş göstəricilər (kateqoriya, indikatorlar və həmin indikatorlara verilmiş xüsusi çəkilər) vasitəsilə qiymətləndirilir:

N	Kateqoriya	İndikator	Xüsusi çəki (%)
1.	Miqyas	Cəmi aktivlər	20
		Sığorta haqları	10
		Sığorta müqavilələrinin sayı	10
2.	Şaxələnmə	Sığortaçının maliyyə təşkilatları qarşısındakı öhdəlikləri	6.67
		Sığortaçının maliyyə təşkilatlarında yerləşdiriyi aktivləri	6.67
		Təkrarsığorta haqları	6.67
3.	Əvəzolunmazlıq	Xüsusi sığorta növləri üzrə sığorta (təkrarsığorta) haqları	30
4.	Mürəkkəblilik	Sığorta (təkrarsığorta) portfelinin çeşidliliyi	10

Kapital bazarı

Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qiymətli kağızların dövriyyəsində artım baş vermişdir ki, bu artımın əsas səbəbi repo və əks-repo əməliyyatları olmuşdur. Belə ki, qiymətli kağızlar bazarının ticarət dövriyyəsi ötən ilin ilk yarısı ilə müqayisədə 1.2 dəfə (10.1 mlrd manat) artaraq 18.6 mlrd. manata çatmışdır. Artıma əsas verən qüvvə repo və əks-repo əməliyyatları olmuşdur. 2023-ci ilin birinci yarımilinin sonu ilə müqayisədə repo və əks-repo əməliyyatlarının həcmi 2.3 dəfə (8.9 mlrd. manat) artaraq 12.8 mlrd. manata çatmışdır. Yeni pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin tətbiqi repo və əks-repo əməliyyatlarının artımını şərtləndirmişdir. Ötən ilin birinci yarımili ilə müqayisədə cari ilin ilk yarısında korporativ qiymətli kağızlar 53% (0.7 mlrd. manat), dövlət qiymətli kağızları isə 15% (0.5 mlrd. manat) artaraq müvafiq olaraq 2.1 və 3.7 mlrd. manat təşkil etmişdir.

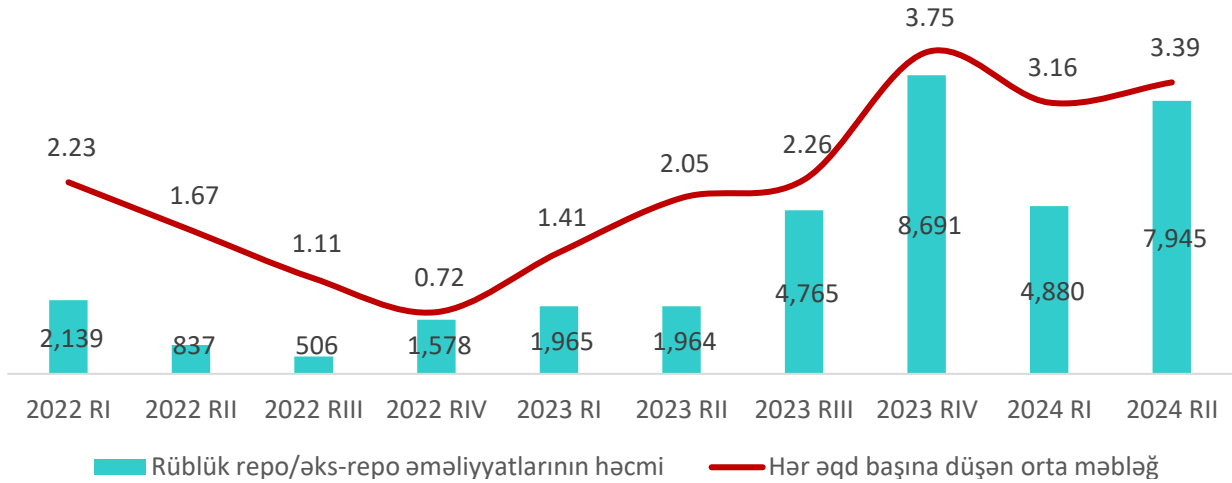
Qrafik 82. Kapital bazarının dövriyyəsi, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

2023-cü ildən başlanılan pul siyasətinin yeni əməliyyat çərçivəsi fonunda bankların günlük likvidlik ehtiyaclarını təmin etməsi məqsədilə təkrar bazardan daha aktiv istifadə edilməsi repo/əks-repo bazarında canlanmanı şərtləndirmişdir. Cari ilin ilk yarısında repo/əks-repo əməliyyatlarının həcmi 12.8 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu əməliyyatların 7.9 mlrd. manatı ikinci rübün payına düşür. Ümumilikdə, ötən ilin ikinci rübündən etibarən həm rüblük əməliyyatların həcmində, həm də hər əqd başına düşən orta məbləğdə nəzərə çarpan artım müşahidə edilməkdədir.

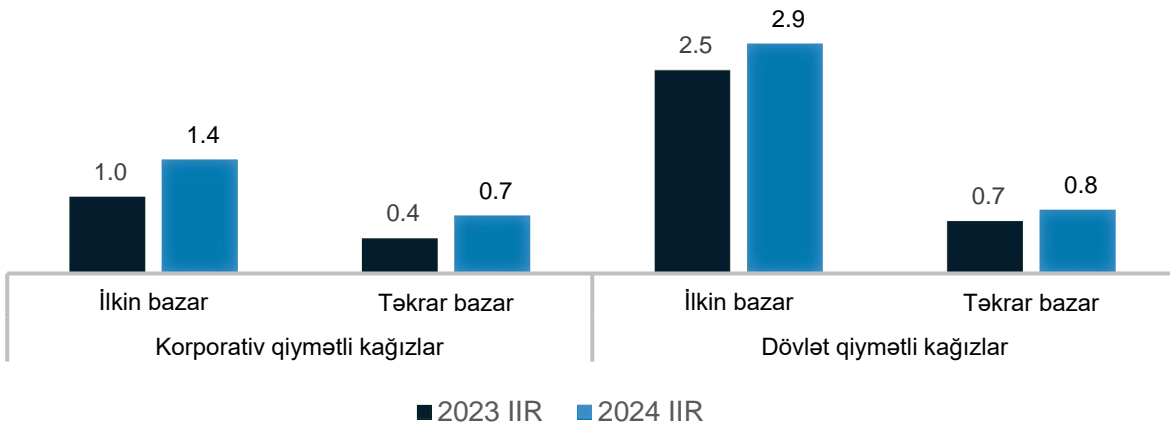
Qrafik 83. Repo əməliyyatlarının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Qiymətli kağızların ticarət dövriyyəsi həm ilkin, həm də təkrar bazar üzrə artmışdır. Belə ki, 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə korporativ qiymətli kağızlarının ilkin bazar dövriyyəsi 48% (0.5 mlrd. manat) artaraq 1.4 mlrd. manata, təkrar bazar dövriyyəsi isə 64%(0.3 mlrd. manat) artaraq 0.7 mlrd. manata çatmışdır. Ötən ilin ilk yarımilinin sonu ilə müqayisədə dövlət qiymətli kağızlarının ilkin bazar dövriyyəsi 13%(0.3 mlrd. manat), təkrar bazar dövriyyəsi isə 21%(0.1 mlrd. manat) artaraq müvafiq olaraq 2.9 və 0.8 mlrd. manat olmuşdur.

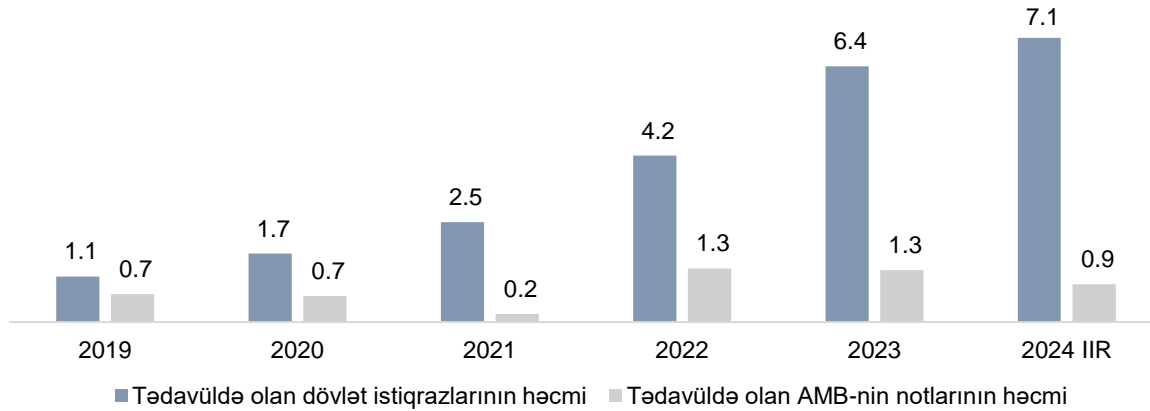
Qrafik 84. İlkin və təkrar bazar əməliyyatlarının həcmi, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Cari ilin birinci yarımlı ərzində tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının həcmi artmışdır. Belə ki ötən ilin sonu ilə müqayisədə tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızların həcmi 4.6% artaraq 8 mlrd. manata çatmışdır. Artımı şərtləndirən əsas amil dövlət istiqrazları olmuşdur. 2024-ci ilin birinci yarımlı ərzində tədavüldə olan dövlət istiqrazlarının həcmi ötən ilin sonuna nisbətə 11% (0.7 mlrd. manat) artaraq 7.1 mlrd. manata çatmışdır. Dövlət istiqrazlarının həcmi uzunmüddətli dövlət qiymətli kağızlarının emissiyası hesabına artmışdır.

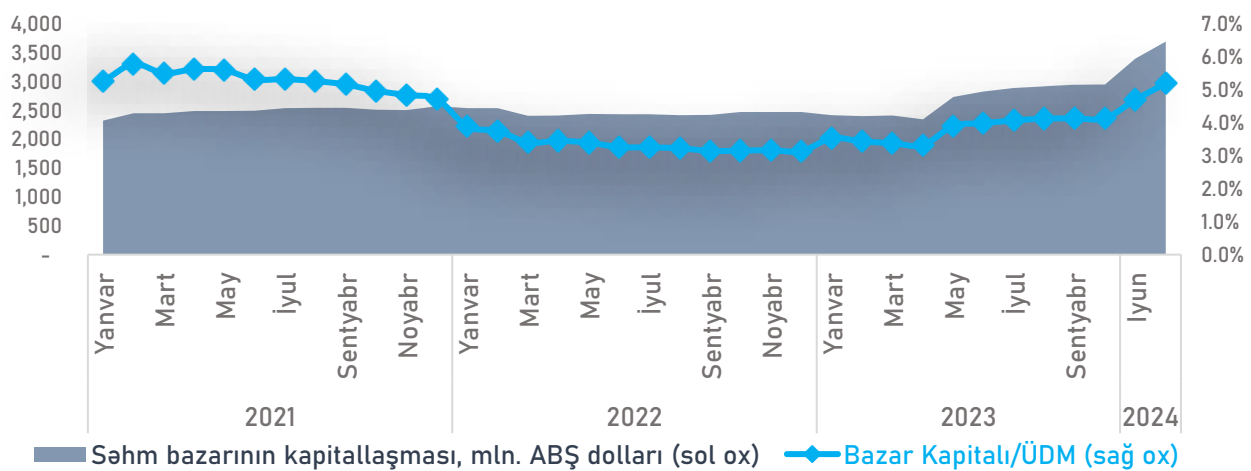
Qrafik 85. Tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Səhm bazarının kapitalizasiyası üzrə müsbət trend davam etməkdədir. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə səhm bazarının kapitalizasiyası 25% artaraq 3.7 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır.

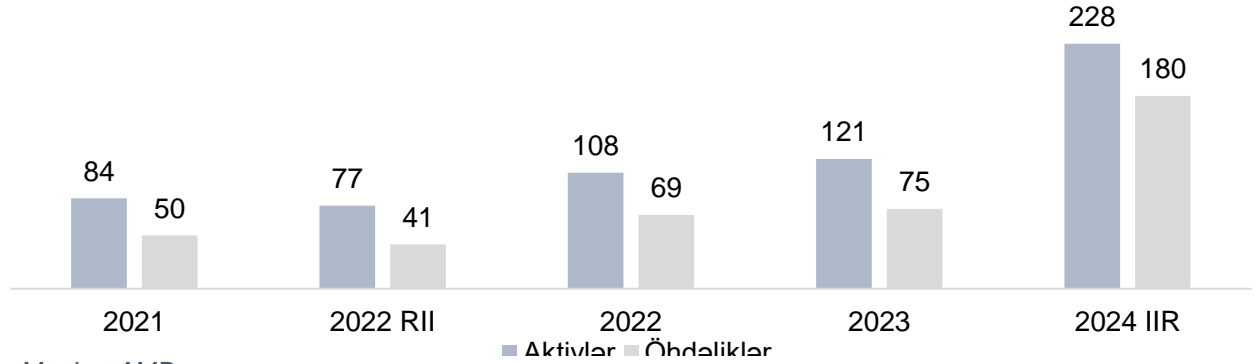
Qrafik 86. Səhm bazarının kapitalizasiyası (mln. ABŞ dolları ilə) və penetrasiyası

Mənbə: AMB

2024-cü ilin birinci yarımlı ərzində investisiya şirkətlərinin balansı genişlənməmişdir. 2023-ci ilin sonu ilə müqayisədə investisiya şirkətlərinin aktivləri 89% (107 mln. manat) artaraq 228 mln. manat, öhdəlikləri isə 1.4 dəfə (105 mln. manat) artaraq 180 mln. manata çatmışdır. İntestisiya şirkətlərinin aktiv və öhdəliklərindəki artımı şərtləndirən əsas amil repo/əks-repo əməliyyatlarının həcmnin artımı ilə bağlı olmuşdur. Belə ki, 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2024-cü ildə repo bazarındakı əməliyyatlar iki dəfədən çox artmışdır.

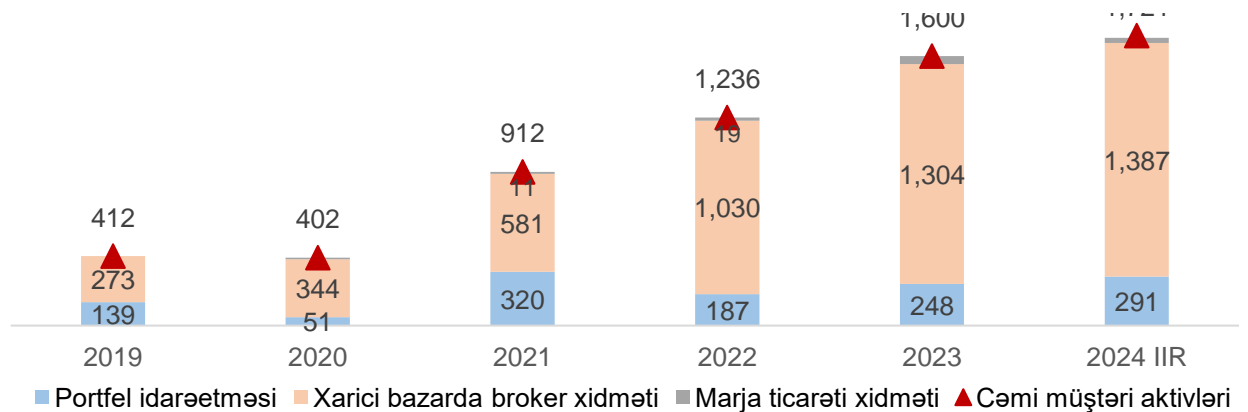
Qrafik 87. İntestisiya şirkətlərinin balansının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Dövr ərzində investisiya şirkətlərinin müştəri aktivləri genişlənməmişdir. 2023-ci ilin sonu ilə müqayisədə investisiya şirkətlərinin müştəri aktivləri 8% (121 mln. manat) artaraq 1,721 mln. manata çatmışdır. Müştəri aktivlərində artımın əsas səbəbi xarici bazarda broker xidmətləri olmuşdur. Belə ki, xarici bazarda broker xidmətləri üzrə müştəri aktivləri 6.4% (83 mln. manat) artmışdır.

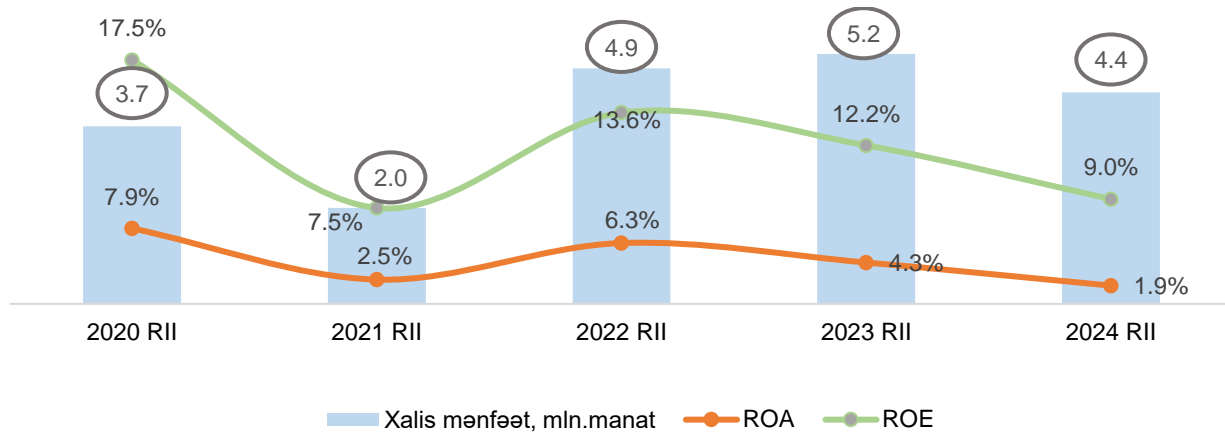
Qrafik 88. İntestisiya şirkətlərinin müştəri aktivlərinin dinamikası, mln.manatla

Mənbə: AMB

İnvestisiya şirkətlərinin mənfəetliliyində azalma müşahidə edilmişdir. Belə ki, ötən ilin ilk yarısı ilə müqayisədə 2024-cü ilin birinci yarısı ərzində investisiya şirkətlərinin xalis mənfəəti 4.4 mln. manat olmuşdur. Bu göstərici 2023-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 15.4% azdır. İnvestisiya şirkətləri üzrə xalis mənfəətin azalmasını şərtləndirən əsas amil bəzi şirkətlər üzrə inzibati xərclərin artımı olmuşdur. Sektor üzrə xalis mənfəətin azalması fonunda aktiv və öhdəliklərin artımı mənfəətlik göstəricilərində azalmanı şərtləndirmişdir. Belə ki, 2023-ci ilin birinci yarımili ilə müqayisədə ROA göstəricisi 2.4 f.b. azalaraq 1.9%-ə, ROE göstəricisi isə 3.2 f.b. azalaraq 9%-ə enmişdir.

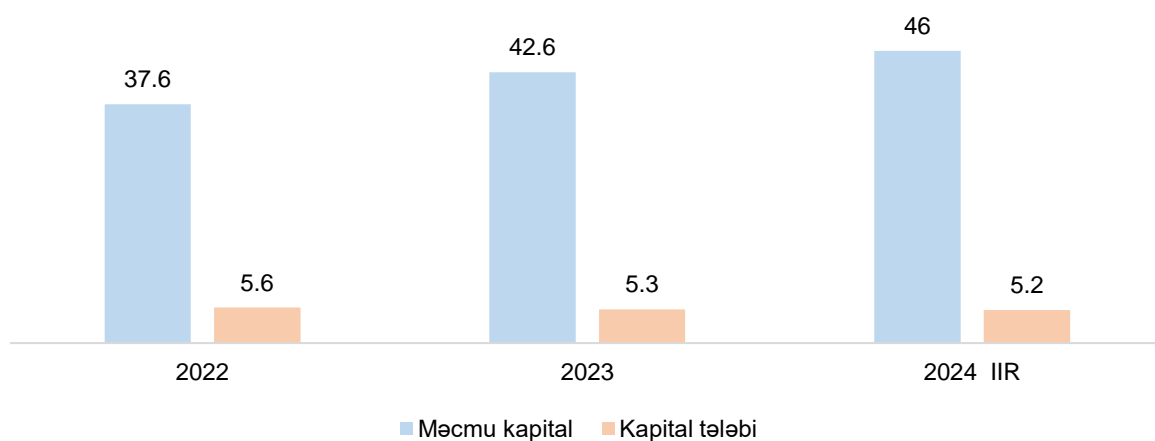
Qrafik 89. İnvestisiya şirkətlərinin mənfəətliyi

Mənbə: AMB

İnvestisiya şirkətlərinin kapital mövqeyi komfort zonadadır. 2024-cü ilin ilk yarımilinin sonuna olan məlumatlara əsasən sektor üzrə məcmu kapital 46 mln. manat, tələb olunan kapital isə 5.2 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da investisiya şirkətlərinin kifayət qədər kapital buferinə sahib olmasını şərtləndirir.

Qrafik 90. Məcmu kapital və kapital tələbinin dinamikası

Mənbə: AMB

2024-cü ilin ilk yarımili ərzində kapital bazarında Mərkəzi Bank tərəfindən tənzimlənmə və nəzarət, habelə inkişaf yönümlü bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Tənzimləmə və nəzarət yönümlü tədbirlərə misal olaraq bu ilin mart ayından etibarən investisiya şirkətlərinin prudensial hesabatlarının portal üzərindən avtomatlaşdırılmış şəkildə qəbulu və təhlili istiqamətində işlər yekunlaşdırılmışdır. Həmçinin, hesabatların vahid portal üzərindən alınmasına başlanılmışdır. Qiymətli kağızlar bazarının lisenziyalaşdırılan şəxsləri, səhmdar investisiya fondları və investisiya fondlarının idarəçiləri üzrə mərkəzi depozitorda informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair tələblər qüvvəyə minmişdir.

II ərzində “İnvestisiya şirkətləri və banklar tərəfindən investisiya xidmətlərinin (əməliyyatlarının) həyata keçirilməsi Qaydası” və “İnvestisiya şirkətlərinin və investisiya xidmətlərini (əməliyyatlarını) həyata keçirən bankların hesabatlarının tərtib və təqdim olunma Qaydası” təsdiq edilmişdir. Əlavə olaraq, “İnvestisiya şirkətlərində korporativ idarəetmə Standartları” və “İnvestisiya xidmətlərinin (əməliyyatlarının) həyata keçirilməsinə və investisiya fondlarının idarə edilməsinə dair ixtisas şəhadətnamələrinin alınması məqsədilə attestasiya keçirilməsi Qaydası” təsdiq edilmişdir. Son olaraq, səhmlərin kütləvi təklifinin stimullaşdırılması məqsədilə səhmlər üzrə depo hesabların açılması xidmət haqqından azad edilmişdir.

Qrafik və cədvəllər

Qrafik 1. ÜDM-in artım proqnozları, faizlə	4
Qrafik 2. Əmtəə qiymətlərinin dəyişməsi, faizlə.....	5
Qrafik 3. Qeyri-neft sektoru sahələrinin iqtisadi artım tempi.....	8
Qrafik 4. İdxal və ixracın dinamikası, mlrd. ABŞ dolları	10
Qrafik 5. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərcləri, mlrd. manatla.....	11
Qrafik 6. Mərkəzi Bankın və Dövlət Neft Fondunun valyuta ehtiyatları, mlrd. ABŞ dolları	11
Qrafik 7. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin dinamikası, mlrd. manatla.....	12
Qrafik 8. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla.....	13
Qrafik 9. Bank sektoru üzrə HHİ indeksi.....	13
Qrafik 10. Ən böyük 3 bankın bazar payının dinamikası	14
Qrafik 11. Fiziki və hüquqi şəxslərin depozit portfelinin dinamikası, mlrd. manatla.....	15
Qrafik 12. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi	16
Qrafik 13. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi.....	16
Qrafik 14. Kredit portfelinin dinamikası, mln. manatla	17
Qrafik 15. Biznes portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə 6 aylıq artım dinamikası, mln. manatla.....	17
Qrafik 16. Bank sektoru üzrə QİK portfelinin dinamikası	18
Qrafik 17. Kredit portfelinin gecikmə müddətləri üzrə bölgüsü.....	18
Qrafik 18. Biznes kreditləri üzrə QİK portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə dinamikası, mln. manatla	19
Qrafik 19. Əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirə nisbəti	20
Qrafik 20. QİK portfelinin sahələr üzrə dinamikası, mln. manatla.....	20
Qrafik 21. Restrukturizasiya edilmiş portfelin dinamikası, mln.manatla.....	21
Qrafik 22. Depozit və kredit portfelinin dollarlaşması	24
Qrafik 23. Depozit portfelinin dollarlaşması.....	25
Qrafik 24. Kredit portfelində xarici valyutanın payı.....	25
Qrafik 25. Kredit portfelinin valyuta strukturu və dinamikası, mlrd.manatla	26
Qrafik 26. Likvidliyin örtülmə əmsalı.....	27
Qrafik 27. Likvid aktivlərin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla	27
Qrafik 28. Likvid aktiv komponentlərinin likvid aktivlərdə payının dinamikası.....	28
Qrafik 29. Likvid aktivlərin valyuta strukturunun dinamikası, mlrd. manatla.....	28
Qrafik 30. Aktiv və öhdəliklərin müddət strukturu.....	29
Qrafik 31. Kreditin depozitə nisbəti əmsalının dinamikası	29
Qrafik 32. Bank sisteminin mənfəətliyi, mln. manatla	30
Qrafik 33. Mənfəət və zərərlə işləyən bankların sayı və dinamikası, mln. manatla	30
Qrafik 34. Bank sistemində mənfəətliyin paylanması	31
Qrafik 35. Bank sistemi üzrə ROA-nın dekompozisiyası	31
Qrafik 36. Bank sistemi üzrə mənfəətin dekompozisiyası və dinamika.....	32
Qrafik 37. Bank sisteminin səmərəlilik göstəriciləri.....	32
Qrafik 38. Qeyri-faiz xərclərinin dinamikası.....	33
Qrafik 39. Bank sistemi üzrə faiz spredi	33
Qrafik 40. Faiz gəlirlərinin dinamikası	34

Qrafik 41. Faiz gəlirlərinin strukturu.....	34
Qrafik 42. Faiz xərclərinin strukturu, mln.manatla.....	35
Qrafik 43. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla.....	36
Qrafik 44. Kapitalın strukturunun dinamikası, mln. manatla.....	36
Qrafik 45. Aktivlər və RÖA-nın dinamikası, mln.manatla.....	37
Qrafik 46. Bank olmayan kredit təşkilatlarının aktivlərinin dinamikası, mln. manatla.....	40
Qrafik 47. BOKT-lərin öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla.....	41
Qrafik 48. BOKT-lərin kredit portfelinin strukturu, mln. manatla.....	41
Qrafik 49. BOKT-lərin mənfəət göstəriciləri.....	42
Qrafik 50. BOKT sektoru üzrə kapital komponentlərinin dinamikası, mln.manatla.....	43
Qrafik 51. Sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla.....	46
Qrafik 52. Həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqları mln.manat.....	46
Qrafik 53. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqları mln.manat.....	47
Qrafik 54. Ölkə daxili və ölkə xarici təkrarsığortaçılara hesablanmış təkrarsığorta haqları (TS).....	48
Qrafik 55 Sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla.....	48
Qrafik 56. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta ödənişləri mln.manat.....	49
Qrafik 57. Sığorta sektorunun penetrasiyası.....	51
Qrafik 58. Sığorta sektorunun aktivlərinin dinamikası.....	51
Qrafik 59. Həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyəti, mln AZN.....	52
Qrafik 60. Qeyri-həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyəti, mln. AZN.....	52
Qrafik 61. Qeyri-həyat sığortası üzrə mənfəətlik.....	53
Qrafik 62. Həyat sığortası üzrə mənfəətlik.....	53
Qrafik 63. Sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi.....	54
Qrafik 64. Sığorta sinifləri üzrə zərər əmsalı.....	55
Qrafik 65. Məcmu və tələb olunan kapital, mln.manat.....	55
Qrafik 66. Kapital bazarının dövriyyəsi, mlrd. manatla.....	57
Qrafik 67. Repo əməliyyatlarının dinamikası, mln. manatla.....	58
Qrafik 68. İlk və təkrar bazar əməliyyatlarının həcmi, mlrd. manatla.....	58
Qrafik 69. Tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının dinamikası, mlrd. manatla.....	59
Qrafik 70. Səhm bazarının kapitalizasiyası (mln. ABŞ dolları ilə) və penetrasiyası.....	59
Qrafik 71. Investisiya şirkətlərinin balansının dinamikası, mln. manatla.....	60
Qrafik 72. Investisiya şirkətlərinin müştəri aktivlərinin dinamikası, mln.manatla.....	60
Qrafik 73. Investisiya şirkətlərinin mənfəətliliyi.....	61
Qrafik 74. Məcmu kapital və kapital tələbinin dinamikası.....	61

Cədvəl 1. Fiskal balansın və dövlət borcunun ÜDM-də payı, %..... 6

Cədvəl 2. Bank sistemi üzrə seçilmiş əsas göstəricilər*, mln. manatla..... 38